

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ГЕРМАНСЬКИХ ТА СХІДНИХ МОВ І ПЕРЕКЛАДУ

Арина ФРУМКІНА, Ганна АДАМОВА, Людмила КРИВДА

ЛАТИНСЬКА МОВА

(для студентів філологічних спеціальностей)

Навчальний посібник

Одеса
2024

Укладачі:

к. філол. н., доцент Арина Фрумкіна;
викл. Ганна Адамова;
асистент Людмила Кривда.

Рецензенти:

завідувач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філологічних наук, професор Мирослава МАМИЧ;
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, кандидат філологічних наук, доцент Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Вікторія ГРИГОРАШ.

Л 27 **Латинська мова: навчальний посібник (для студентів філологічних спеціальностей) /** ФРУМКІНА А.Л., АДАМОВА Г.В., КРИВДА Л.Р. – Одеса: Бондаренко М. О., 2024. – 200 с.

ISBN 978-617-8327-70-5

Пропонований навчальний посібник призначений для вивчення елементарного курсу латинської мови спеціальності «035» Філологія Міжнародного гуманітарного університету. Латина становить один з основних елементів гуманітарної освіти. Вивчення латинської мови розширює лінгвістичний світогляд здобувачів вищої освіти, сприяє розвитку наукового підходу до сучасних живих мов та одночасно дозволяє ознайомитися з історією та культурою античного світу.

УДК 811.124(075.8)

Надруковано рішенням Навчально-методичної ради Міжнародного гуманітарного університету, протокол № 6 від 20.02.2024 р.

ISBN 978-617-8327-70-5

© Фрумкіна А. Л., 2024 р.

© Адамова Г. В., 2024 р.

© Кривда Л. Р., 2024 р.

© Міжнародний гуманітарний університет, 2024 р.

ПЕРЕДМОВА

Пропонований навчальний посібник призначений для вивчення елементарного курсу латинської мови спеціальності «035» Філологія Міжнародного гуманітарного університету. Латина становить один з основних елементів гуманітарної освіти. Вивчення латинської мови розширює лінгвістичний світогляд здобувачів вищої освіти, сприяє розвитку наукового підходу до сучасних живих мов та одночасно дозволяє ознайомитися з історією та культурою античного світу.

У зв'язку з тим, що запропонований навчальний посібник розрахований на елементарний рівень вивчення латинської мови, то при викладі матеріалу виділяються явища та факти, що окреслюють систему латинської граматики. В посібнику систематично проводиться зіставлення латинської граматики та лексичного матеріалу з граматикою та лексикою (нових) західноєвропейських мов задля привернення уваги студента до можливості зіставлення сучасних мов з латинською й, таким чином, спонукати його до подальших пошуків та наукових розвідок.

Структура посібника традиційна: вступ, 12 уроків, кожен з яких включає граматичний матеріал, вправи, а також тексти для перекладу та латинсько-український й українсько-латинський глосарій. Теоретичний матеріал, розподілений в 12 уроках, охоплює основні питання фонетики, морфології та частково синтаксису латинської мови. Система вправ, розрахована на відпрацювання на практиці теоретичного матеріалу, включає вправи, орієнтовані на утворення граматичних форм та синтаксичних конструкцій, а також вправи, які формують навички перекладу та граматичного аналізу. Крім вправ у посібник включено достатню кількість зв'язкових текстів для читання та перекладу. Тексти містять, в основному міфологічний чи історичний матеріал, що дає можливість не тільки відпрацювати граматичні та синтаксичні правила, а також розвинути у студентів навички перекладу та познайомити їх з античним світом та долучити до греко-римської культури. В системі вправ передбачена максимальна повторюваність лексичних одиниць та найбільш важливих граматичних явищ. У комплексі поетапна робота з граматичним і лексичним матеріалом повинна забезпечити послідовність й поступовість переходу до оволодіння лексичними та граматичними структурами латинської мови.

У посібник також включено латинсько-український й українсько-латинський глосарій, які містять всі слова з текстів та вправ.

Бажаємо успіхів у вивченні латинської мови!

Зміст

ПЕРЕДМОВА	3
Зміст.....	4
УРОК 1	8
ФОНЕТИКА	8
АЛФАВІТ.....	8
ВИМОВА.....	9
Голосні.....	9
Наголос.....	11
Завдання до уроку 1.....	14
УРОК 2	16
Іменник (Nomen substantivum)	16
Перша відміна іменників. (Declinatio prima)	17
Теперішній час допоміжного дієслова «бути». (Praesens indicativi esse).....	19
Завдання до уроку 2.....	19
УРОК 3	22
Дієслово (Verbum)	22
Часи системи інфекта (I).....	24
Теперішній час дійсного способу активного стану. (Praesens indicativi activi)	24
Наказовий спосіб теперішнього часу. (Imperativus presentis activi).....	25
Завдання до уроку 3.....	27
УРОК 4	30
Займенник. Прийменник (Pronomina. Praepositio)	30
Особові займенники (Pronomina personalia).....	30
Зворотний займенник (Pronomen reflexivum).....	31
Прийменники (Praepositio)	32
Завдання до уроку 4.....	33
УРОК 5	35
Друга відміна іменників (Declinatio secunda)	35

Завдання до уроку 5.....	37
УРОК 6	41
Прикметник. I – II відміна. (Nomen adjectivum. Declinatio prima et secunda)	41
Давальний присвійний (Dativus possessivus)	44
Вказівні займенники (Pronomen demonstrativum)	44
Завдання до уроку 6.....	45
УРОК 7	49
Пасивний стан часів інфекта. (Tempora infecti passivi)	49
Теперішній час дійсного способу пасивного стану. (Praesens indicativi passivi).....	49
Неозначена форма дієслова теперішнього часу пасивного стану. (Infinitivus praesentis passivi)	51
Пасивна конструкція з аблятивом.....	51
Завдання до уроку 7.....	52
УРОК 8	55
Часи системи інфекта (II).	55
Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного та пасивного станів. (Imperfectum indicativi activi et passivi)	55
Завдання до уроку 8.....	57
УРОК 9	60
Часи системи інфекта (III).....	60
Майбутній час недоконаного виду активного та пасивного стану. (Futurum I indicativi activi et passivi)..	60
Завдання до уроку 9.....	62
УРОК 10	64
Третя відміна іменників. (Declinatio tertia).....	64
Приголосна група III відміни	65
Мішана група III відміни.....	65
Голосна група III відміни	66
Завдання до уроку 10.....	67
УРОК 11	71
Adiectiva declinationis tertia. Прикметники третьої відміни.....	71
Завдання до уроку 11	72

УРОК 12	74
Іменник. Четверта і п'ята відміни. (Nomen substantivum. Declinatio quarta et quinta)	74
Іменники четвертої відміни (Declinatio quarta).....	74
Іменники п'ятої відміни (Declinatio quinta).....	76
Завдання до уроку 12.....	78
Частина II.....	82
Тексти для самотійного опрацювання лексики та тренування граматики латинської мови.....	82
1. Matrona et puella.	82
2. Theseus.....	83
3. Orpheus et Eurydice.....	84
4. Ranae et Sol.	85
5. Pegasus et Plurimi.....	86
6. Vitia hominum.....	87
7. Vulpes et Aquila	88
8. Mucca, capretta e leone	89
9. Iuppiter atque deos.....	90
10. Vulpes et aquilae punitus	91
11. Iuppiter in insula Creta.....	92
12. Latonam punit rusticos	93
13. Scipio Aemilianus Carthaginem vicit	94
14. Finis Laocoonta.....	95
15. Deceptio Ulixis	96
16. Mars in proelio vulneratus	97
17. Diliges proximum tuum.....	98
18. Aeneas, Turnus, Rutuli	99
19. Hannibal ad Trasimenum lacum.....	100
20. Theseus et Labyrinthus.....	101
21. Mors Penthesileae	102
22. Finis Tarpeiae	103

23.	Rodope fit regina.....	104
24.	Gladiatorum vita necisque	105
25.	Codro Atheniensium servat.....	106
26.	Fabula Oedipus (I).	107
27.	Fabula Oedipus (II).	108
28.	Bella Samnitica	109
29.	Alexander et puer.....	111
30.	Darius apud Issum victus est.....	112
31.	Tiberii Gracchi occisio	113
32.	Regina Tamiri filius	114
33.	Capitolium anseres.....	115
	Список крилатих виразів латинською мовою	142
	ГЛОСАРІЙ (латинсько-український)	163
	ГЛОСАРІЙ (українсько-латинський)	194
	УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ.....	197
	Бібліографія	199

Частина I

УРОК 1

ФОНЕТИКА

АЛФАВІТ

Виникнення латинського алфавіту датується III ст. до н. е. Спочатку латинський алфавіт складався з 21 літери. Згодом, коли виникла необхідність транслітерації широко запозичених грецьких слів, в латинському письмі з'являються дві літери грецького алфавіту: *y* і *z*, які вживалися тільки в словах грецького походження.

У VII – IX ст. поширилося вживання варіантів існуючих букв *i – j*, *v – u*. Остаточне розмежування цих звукових еквівалентів відбулося в XVI столітті.

В даний час в латинському алфавіті 25 літер.

Написання	Назва	Вимова	Написання	Назва	Вимова
A a	а	а	M m	ем	м
B b	бе	б	N n	ен	н
C c	це	ц, к	O o	о	о
D d	де	д	P p	пе	п
E e	е	е	Q q	ку	к
F f	еф	ф	R r	ер	р
G g	ге	г	S s	ес	с
H h	ха	х	T t	те	т
I i	и	и	U u	у	у
J j	йота	й	V v	ве	в
K k	ка	к	X x	икс	кс
L l	ель	л	Y y	ипсилон	и
			Z z	зета	з

Звуки поділяються на голосні (**vocales**) та приголосні (**consonantes**).

ВИМОВА

Голосні

В латинській мові 6 голосних звуків: **a, e, i, o, u, y**. Голосний **i** на початку слова перед голосним, а також в середині слова між голосними або між голосним та приголосним **n** вимовляється як /й/:

iuventus	[ювентус]	–	юність
maior	[майор]	–	більший
iniustus	[иньюстус]	–	несправедливий

Голосний **y** висовляється як /и/ та зустрічається лише в словах грецького походження:

lyra	[лира]	–	ліра
Cyprus	[ципрус]	–	Кіпр

Крім простих голосних в латинській мові існують дифтонги й диграфи – сполучення двох голосних:

au – вимовляється як (ау) (*aurum* – [аурум] – золото) або як (ав) (*australis* – аустралис – південний);

eu – вимовляється як (зу) (*neuter* – [нзутер] – ні один, ні другий) або як (ев) (*Europa* – еуропа – Європа);

ae – вимовляється як (е) (*aetas* – [етас] – епоха, час, *aevum* – [евум] – вічність, століття);

oe – вимовляється як англ. (ѐ) (*poena* – [псна] – покарання, *foedus* – [фєдус] – договір).

Виключення. Якщо в буквосполученні над голосною стоїть знак довготи (ē) або стислості (ĕ), або двокрапки (ë), то обидва звуки вимовляються роздільно : *poëta* [поета]- поет, *aër* [аер]-воздух.

Довгота і стислість голосних

У класичній латині розрізнялися довгі та короткі голосні. Довгий гласний прийнято позначати знаком (–), а короткий – знаком (˘): ā, ā˘. Довгота і стислість служили:

а) засобом розрізнення сенсу слова: *liber* – вільний, *iber* – книга;

б) засобом вираження граматичної форми: *vēnit* – він приходить, *vēnit* – він прийшов;

в) засобом визначення місця наголосу в слові.

Приголосні

➤ **C** – перед голосними **е, і, у**, а також перед сполученнями **ае, ое** вимовляється, як українське (ц): *cena* – [цена] – обід, *civitas* – [цивітас] – держава, *Cyprus* – [ципрус] – Кіпр, *Caesar* – [цезар] – Цезар, *coetus* – [цетус] – порада;

➤ **C** – перед голосними **а, о, у**; перед приголосною та в кінці слова вимовляється як (к): *carus* – карус – дорогий, милий, *communis* – коммуніс – загальний, *amicus* – амікус – друг, *credo* – кредо – я вірю, *nunc* – нунк – зараз.

➤ **K** – вживається для позначення звуку (к) в декількох словах: *Kalium* – каліум – Калій, *Kaeso* – кезо – Кезон (чоловіче ім'я), *Kalendae* – календе – Календи, перше число кожного місяця.

➤ **L** – завжди вимовляється м'яко: *sol* – соль – сонце, *labor* – лябор – робота.

➤ **H** – вимовляється, як українське (г) з придихом: *homo* – гомо – людина, *humus* – гумус – земля, ґрунт.

➤ **G** – вимовляється, як німецький або англійський [g] – gut, good: *gradus* – градус – крок, ступінь, *gelidus* – гелидус – холодний.

➤ **S** – між голосними, а також між голосною та приголосними **m** і **n** вимовляється як (з): *causa* – кауза – причина, *plasma* – плязма – плазма, *censor* – цензор – цензор.

В інших випадках **S** вимовляється як (с): *servus* – сервус – раб, *scribo* – скрібо – я пишу, *dens* – денс – зуб.

➤ **X** – між голосними перед наголошеним складом вимовляється як (кз): *exemplum* – екземплюм – приклад.

В інших випадках **X** вимовляється як (кс): *lex* – лекс – закон, *rex* – рекс – цар.

➤ **Z** – зустрічається тільки в словах грецького походження: *zona* – зона – жіночий пояс; пояс для грошей (у чоловіків); кліматичний пояс.

Сполучення

➤ **ngu** – перед голосним вимовляється як [нгв]: *sanguis* – сангвіс – кров, *lingua* – лінгва – мова;

➤ **qu** – вимовляється як [кв]: *aqua* – аква – вода, *quartus* – квартус – четвертий.

➤ **su** – перед голосною вимовляється як [св]: *persuadeo* – персвадео – я переконую, *suavis* – свавіс – солодкий, приємний.

Виняток: займенник **suus** – свій читається як [суус].

➤ **ti** – перед голосним в кінці слова та між голосними вимовляється як [ці]: *lectio* – лекціо – читання, *ratio* – раціо – розум

Однак перед приголосної, в буквосолученнях **x***ti*, **s***ti*, **t***ti*, в словах грецького походження, а також коли звук **i** в буквосполученні наголошений – це сполучення вимовляється як [ті]: *mixtio* – мікст – змішання, *ostium* – остіум – вхід, русло, *Atticus* – Аттікус – Аттік (один Цицерона), *totius* – тотіус – всього (Gen. від *totus* – весь).

➤ **ch** – вимовляється як [х]: *charta* – харта – папір;

➤ **ph** – вимовляється як [ф]: *philosophus* – філософус – філософ;

➤ **h** – вимовляється як [п]: *rhetor* – ретор – ритор, оратор;

➤ **th** – вимовляється як [т]: *theatrum* – театрум – театр.

Наголос

Рахунок складів в латинській мові ведеться з кінця слова, таким чином – крайній правий склад у слові – перший.

1. Наголос в латинській мові ніколи не ставиться на 1-му складі від кінця слова.

2. Наголос ставиться на передостанньому складі, якщо він довгий:

★ за своєю природою (на довготу вказує знак довготи **ā**): *amīcus* – друг, *natūra* – природа, *futūrus* – майбутній;

★ за положенням (якщо голосний стоїть перед двома та більше приголосними): *magister* – учитель, *monumentum* – пам’ятник ;

★ дифтонги та диграфи завжди довгі (**au, eu, ae, oe**): *causa* – причина, *coetus* – збори.

3. Наголос ставиться на 3–му складі від кінця слова, якщо другий склад короткий:

★ за своєю природою (на стислість вказує знак стислості **ă**): *insŭla* – острів, *popŭlus* – народ;

★ за положенням (якщо він стоїть перед **h** або голосним): *contrăho* – я з’єдную, *victoria* – перемога;

★ сполучення **ic, ul, ol** завжди короткі: *medīcus* – лікар, *alveŏlus* – осередок.

Довгота та короткість складів

У латинській мові, як і в українській, кількість складів залежить від кількості голосних звуків. Скільки голосних, стільки і складів: *a-per-tu-ra* (отвір) – 4 склади, *pro-cēs-sus* (відросток) – 3 склади, *du-o-de-num* (дванадцятипала кишка) – 4 склади.’

У латинській мові наголос пов’язано з довготою і короткістю складів. Склад може бути довгим або коротким залежно від довготи або короткості голосного звуку.

Голосні звуки можуть бути довгими або короткими за природою і за положенням.

Природна довгота голосного звуку позначається на письмі знаком «**̄**», а короткість – знаком «**̆**» над голосним, наприклад: **ā, ē, ī** – довгі голосні; **ă, ě, ĭ** – короткі голосні.

Рахунок складів у латинській мові ведеться з кінця слова, наприклад: *li-ga-men-tum* (зв'язка), *con-val-la-ti-a* (конвалія).^{4321 54321}. Довгота і короткість голосного за положенням визначається такими правилами:

а) голосний буде довгим, якщо він стоїть:

1) перед двома та більше приголосними: *unguēntum* (мазь), *colūmna* (стовп), *procēssus* (відросток).

2) перед *x* або *z*: *reflēxus* (рефлекс), *glycyrrhīza* (солодка, солодковий корінь).

NB! Дифтонги від природи є довгими: *gangrāēna* (гангрена), *lagōēna* (пляшка), *diāēta* (дієта), *fōētor* (поганий запах).

б) голосний буде коротким, якщо він стоїть:

1) перед голосним або *h*: *faciēs* (поверхня, обличчя), *linēa* (лінія), *contrāho* (стягую, стискаю), *extrāho* (витягую).

2) перед сполученням приголосних:

bl, cl, dl, gl, pl, tl, br, cr, dr, gr, pr, tr

Наприклад: *vertēbra* (хребець), *palpēbra* (повіка), *cerēbrum* (великий мозок).

3) перед сполученням приголосних: *ch, ph, rh, th, qu*.

Наприклад: *stomāchus* (шлунок), *reliquus* (інший), *monolīthus* (монолітний).

NB! Голосний перед одним приголосним може бути як довгим, так і коротким. У такому випадку потрібно звернутися до словника. Наприклад: *medīcus* (лікар), *medicīna* (медицина), *tunīca* (оболонка), *vesīca* (міхур).

Правила наголосу

1. У двоскладових словах наголос завжди стоїть на другому складі: *fēbris* – лихоманка, *bīlis* – жовч, *cáput* – голова, *córtex* – кора.

2. У трискладових і багатоскладових словах наголос падає на другий склад, якщо він довгий.

Якщо ж другий склад короткий, то наголос переходить на третій склад незалежно від його довготи або короткості:

de – cō – ctum pá – rī – esam – pūl – la di – āē – ta

cá – rī – escé – rē – brum

NB! У словах грецького походження на -ia наголос падає на другий склад: hypotonía (гіпотонія), anaemía (анемія), dysphagía (порушення харчування). За винятком слів: anatómia (анатомія), artéria (артерія), agónia (агонія), melanchólia (меланхолія) і деяких інших; а також складних слів з терміноелементом -logia (наука). Наприклад: biológia, zoológia, physiológia, cardiológia та ін.

NB! Зменшувальні суфікси -ŭl, -cŭl, -ŏl завжди короткі: ramŭlus (гілочка), foveŏla (ямка), auricŭla (вушко).

NB! Суфікс -ŭr завжди довгий: sutŭra (шов), fissŭra (щілина), junctŭra (з'єднання).

Завдання до уроку 1

1. Прочитайте, зверніть увагу на вимову та наголос.

Avus, avis, anus, annus, bene, barba, bellum, brevis, homo, nomen, zona, labor, unus, pugna, aēr, aevum, aera, aetas, praeda, poenus, aurum, aula, naŭta, neuter, caedes, equus, aqua, quinque, quoque, sanguis.

Rhea, rhythmus, Philo, charta, Scythia, mythos, nympha, Thebae, Thales.

Humanus, historia, harmonia, asĭnus, revisio, famŭlus, scientia, suadeo, praesidium, proelium, liquidĭtas, proxĭmus.

Civis Romānus, Gallia Cisalpĭna, Respublĭca nostra, Fontes Historiae Romanŏrum et Graecŏrum, Gajus Julius Caesar, Bellum domesticum, Urba metropolitāna.

Rector, decānus, professor, magister, Polonia, Cracovia, Vistŭla, Berolĭnum, Hungaria, Francogallia, Leninopŏlis, Rhodānus, Rhenus, Danuvius, actor, scaena, circus, schola, Universĭtas, agricultŭra, navigatio, medicus, medicamentum, aqua, fortŭna, recitatio, res publĭca, res publica Polŏna, pro publĭco bono, veto, lingua Graeca, meditatio, iustitia, declamatio, consul, quaestor, victoria, doctor honŏris causa.

Aes, iam, qui, quod, nec, fur, saepe, poena, lingua, causa, Roma, culpa, vita, crimen, littŕa, coepĭ, magister, domŭnus, filius, delictum, verŭtas, regio, vectŭgal,

anūmus, marūtus, familia, argumentum, iniuria, matrimonium, testamentum, proditio, conventio, heredūtas, iurætor, fundamentum, potestas, civīlis, exceptio, aequūtas.

2. Прочитайте слова. Поясніть вимову підкреслених букв та буквосполучень.

Contactus, basis, bilinguis, aether, aquila, caedes, appellatio, ephorus, Achivi, Cyprus, aurum, censor, cena, rhetor, mixtio.

3. Поставте наголос, поясніть правила наголошення.

Curatio – лікування, pleurītis – плеврит, aether - ефір, limpīdus – прозорий, decoctum – відвар, habeo – маю, fuscus – темний, periodus crítica – критичний період, pylōrus – воротар, medicamentum – ліки, dilūtus – розведений, palpebra – повіка, sigmoideus – сигмоподібний, deltoideus – дельтоподібний, abscessus – нарыв, amārus – гіркий, antidōtum – протиотрута, scabies – короста, abdōmen – живіт, paralŷsis – параліч, tabuletta – таблетка, Ricīnus – рицина, oleum Ricīni – рицинова олія, Althaea – алтея, cerebrum – мозок, tibia – великогомілкова кістка, utilis – корисний, vulnus – рана, chirurgus – хірург, cerebellum – мозочок, arcus – дуга, gingīva – ясна.

4. Прочитайте текст, зверніть увагу на вимову та наголос, перекладіть.

De Italia et de Graecia

Lingua Latina est lingua antiqua. Lingua Latina et lingua Graeca sunt linguae antiquae. Italia est terra Europae et patria linguae Latinae. Roma est in Italia. Lingua Latina est lingua poetārum Romae antiquae. Multis pugnīs et multis victoriis Roma clara est. Sicilia est magna insūla Europae inter Italiam et Africam sita. In ora Siciliae est Aethna. Nota est audacia nautārum Graeciae. Athenae in Graecia sunt. Athenae clarae sunt doctrina et littēris.

УРОК 2

Іменник (Nomen substantivum)

У латинській мові, як і в українській та російській мовах, розрізняють наступні граматичні категорії іменників: *genus* – рід, *num̃erus* – число, *casus* – відмінок.

genus masculinum (m) – чоловічий рід,

genus femininum (f) – жіночий рід,

genus neutrum (n) – середній рід.

num̃erus singularis (sing.) – однина,

num̃erus pluralis (plur.) – множина.

У латинській мові також наявні іменники, які вживаються тільки в однині (**singularia tantum**): *pecunia* – гроші, *aurum* – золото, *ferrum* – залізо; або тільки у множині (**pluralia tantum**): *nuptiae* – весілля, *divitiae* – багатство.

Деякі іменники мають різне значення в залежності від того, в якому числі вони вживаються:

Singularis

copia, ae – достаток

litt̃era, ae – літера

Pluralis

copiae, arum – військо

litt̃erae, arum – література

У латинській мові 6 відмінків (**casus**).

Nominativus (Nom.): від дієслова *nom̃ino, are* – називати, відповідає українському називному відмінку. Відповідає на питання: хто? що?.

Genetivus (Gen.): від дієслова *gigno, ere* – народжувати, відповідає українському родовому відмінку. Відповідає на питання: кого? чого?

Dativus (Dat.): від дієслова *do, dare* – давати. Відповідає українському давальному відмінку. Відповідає на питання: кому? чому?

Accusativus (Acc.): від дієслова *accuso, are* – звинувачувати. Відповідає українському знахідному відмінку. Відповідає на питання: кого? що?

Ablativus (Abl.): виконує функції трьох відмінків: Ablativus – відокремлюваний, Instrumentalis – український орудний та Locativus – місцевий. Відповідає на питання: ким? чим? коли? де? звідки?

Vocativus (Voc.): від дієслова *voco, are* – кликати – клична форма. Відповідає українському кличному відмінку.

По формі **Vocativus** майже завжди співпадає з **Nominativus**.

Всі латинські іменники діляться на 5 відмін:

Declinatio prima – перша відміна

Declinatio secunda – друга відміна

Declinatio tertia – третя відміна

Declinatio quarta – четверте відміна

Declinatio quinta – п'ята відміна

Відміна визначається за закінченням родового відмінка однини (**Gen. sing.**). Це закінчення наводиться в словниках, після іменника в формі **Nom. sing.** Після закінчення форми **Gen. sing.** подається також скорочена вказівка роду. Наприклад:

Declinatio I *vita, ae f* – життя

Declinatio II *amicus, i m* – друг

Declinatio III *homo, inis m* – людина

Declinatio IV *status, us m* – положення

Declinatio V *dies, ei f/m* – день

До I, II, III відміні належать іменники та прикметники, а до IV та V відміни – тільки іменники.

Перша відміна іменників. (**Declinatio prima**)

До першої відміни належать іменники жіночого роду, що закінчуються на голосний **-a**, та які в **Gen. sing.** мають закінчення **-ae**: *terra, ae* – земля, *historia, ae* – історія, *via, ae* – дорога, *lingua, ae* – мова.

До I відміни також відносяться:

★ деякі іменники чоловічого роду на **-a**, що означають професію: *agricōla, ae m* – землероб, *nauta, ae m* – моряк, *pirāta, ae m* – пірат, *poēta, ae m* – поет;

★ деякі іменники чоловічого роду на **-a**, що означають приналежність до чого–небудь або до кого–небудь: *incōla, ae f/m* – житель, земляк, *collega, ae f* – товариш по чому –небудь;

★ деякі етноніми чоловічого роду: *Persa, ae m* – перс, *Scytha, ae m* – скіф, *Celta, ae m* – кельт;

★ гідроніми (назви рік): *Garumna, ae m* – Гарумна (Гаронна), *Sequana, ae m* – Секвана (Сена);

чоловічі імена: *Catilina, ae m* – Катиліна, *Sulla, ae m* – Сулла, *Numa, ae m* – Нума.

Відмінкові закінчення іменників I відміни

Casus	Singularis			Pluralis		
Nom.	via	nauta	– a	viae	nautae	– ae
Gen.	viae	nautae	– ae	viarum	nautarum	– arum
Dat.	viae	nautae	– ae	viis	nautis	– is
Acc.	viam	nautam	– am	vias	nautas	– as
Abl.	via	nauta	– a	viis	nautis	– is
Voc.	via	nauta	– a	viae	nautae	– ae

Форми **Dativus** та **Ablativus pluralis** в латинській мові завжди співпадають.

Теперішній час допоміжного дієслова «бути».

(Praesens indicativi *esse*)

Persona	Singularis		Pluralis		Persona
1	sum	я є	sumus	ми є	1
2	es	ти є	estis	ви є	2
3	est	він, вона, воно є	sunt	вони є	3

Наприклад: *Italia et Graecia sunt terrae Europae.* – Італія та Греція – країни Європи.

У латинському реченні дієслово–зв’язка, як правило, не опускається: *Studiosus est.* – Він – студент. При цьому іменна частина складного присудка завжди виражається називним відмінком: *Lingua Latina est lingua antiqua* – Латинська мова є древньою мовою.

Завдання до уроку 2

1. Дайте відповіді на запитання.

- Які граматичні категорії іменника виділяються в латинській мові?
- Які граматичні способи вираження категорії роду і числа?
- Яка система відмінків в латинській мові?
- Скільки відмін у латинського іменника?
- Як визначити відміну іменника?
- Які іменники належать до першої відміни?
- Які особливості мають іменники першої відміни?
- Які особливості відмінкових закінчень іменників першої відміни в однині та множині?

2. Побудуйте речення з наведених нижче іменників та допоміжного дієслова *esse*:

est; Italia, ae; Latina, ae; lingua, ae; patria, ae.

3. Провідмініяйте іменники:

victoria, ae f; magistra, ae f; agricola, ae m.

4. Визначте відмінок та число іменників, утворіть їх форму **Nom. sing.** та перекладіть.

nautārum, insūlae, patriam, agricōlas, magistris

5. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази.

- *Scientia potentia est.* – Знання – сила.
- *Ibi victoria, ubi concordia.* – Там перемога, де згода.
- *Terra incognita.* – Невідома земля (сфера знання).
- *Tabula rasa.* – Чиста дошка.
- *Aurora musis amica.* – Аврора – подруга муз.
- *Nulla est doctrina sine lingua Latina.* – Нема науки без латинської мови.

6. Прочитайте і перекладіть українською.

1. *Italia est patria poetārum.*
2. *Lingua Latina est lingua poetārum Romae antiquae.*
3. *Historia est magistra vitae.*
4. *Germania est terra Europae; aliae terrae Europae antiquae sunt Graecia, Italia, Gallia, Hispania, Britania.*
5. *Forma lunae rotunda est.*
6. *Historia est schola vitae.*
7. *In terra et in aqua est vita.*
8. *Non solum in terra, sed etiam in aqua sunt bestiae.*

9.Nautis multae stellae notae sunt.

10.Sine amicitia vita est nulla.

11.Scientia potentia est.

12.Ibi victoria, ubi concordia.

13.Per scholam ad vitam.

УРОК 3

Дієслово (Verbum)

Дієслово – це частина мови, яка служить для вираження дії або стану як процесу та виражає ці значення в граматичних категоріях особи, числа, способу, стану та часу:

I. **persona prima** – (перша особа)

persona secunda – (друга особа)

persona tertia – (третя особа)

II. **numērus singularis** – (однина)

numērus pluralis – (множина)

III. **genus activum** – (активний стан)

genus passivum – (пасивний стан)

IV. **modus indicativus** – (дійсний спосіб)

modus conjunctivus – (умовний спосіб)

modus imperativus – (наказовий спосіб)

V. **tempus** – (час)

Латинське дієслово має шість часів, які діляться на дві групи: групу часів недоконаного виду (**infectum**) та групу часів доконаного виду (**perfectum**).

infectum

praesens – теперішній час

imperfectum – минулий час

perfectum

perfectum – минулий час

plusquamperfectum – передминулий час

futurum I (primum) – перший *futurum II (secundum)* – другий
майбутній час майбутній час

Крім особових форм (я говорю, ти пишеш, він говорить) в латинській мові вживаються безособові дієслівні форми:

infinitivus – неозначена форма дієслова;

participium – прислівник;

gerundium – віддієслівний іменник;

gerundivum – віддієслівний прикметник;

supinum – віддієслівна форма, що близька до інфінітиву.

У латинській мові чотири дієвідміни. Вони розрізняються за закінченням основи дієслова теперішнього часу (**inflectum**). Якщо від дієслів в невизначеному формі (**infinitivus**) I, II, IV дієвідміни відкинути закінчення – **er**, а в III–й дієвідміні – **ĕre**, то ми отримаємо основу теперішнього часу.

Coniugatio prima (I дієвідміна)	ama –re	– a
Coniugatio secunda (II дієвідміна)	doce –re	– e
Coniugatio tertia ¹ (III дієвідміна)	scrib –ĕre stru –ĕre	– приголосна – u
Coniugatio quarta (IV дієвідміна)	audi –re	– i

¹ Щоб уникнути сполучення приголосних, в III дієвідміні між основою та закінченням –**re** вживається коротка сполучна голосна –**ĕ**– Наприклад: *defend –ĕ –re* – захищати, *gign –ĕ –re* – народжувати.

Часи системи інфекта (I)

Теперішній час дійсного способу активного стану.

(Praesens indicativi activi)

Дієслівні форми **praesens indicativi activi** утворюються за допомогою додавання до основи інфекта особових закінчень дієслова активного стану.

Особові закінчення дієслів активного стану:

Persona	Singularis	Pluralis
1	–o	–mus
2	–s	–tis
3	–t	–nt

✓ В 1 особі однини у дієслів I дієвідміни кінцева голосна основи –a зливається з особистим закінченням –o: **ama/o – amo**.

✓ У III дієвідміни дієслів між основою та закінченням (крім 1 особи однини) вживається сполучна голосна – i –, а перед закінченням –nt (в 3 третій особі множини) – u –.

✓ У дієслів IV дієвідміни в 3 особі множини між основою і закінченням також вживається сполучна голосна –u –.

✓ Сполучна голосна – завжди коротка.

✓ Особові займенники з дієсловами не вживаються, на них вказують особові закінчення дієслів.

Відмінювання дієслів теперішнього часу

I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
ama – re <i>кохати</i>	doce – re <i>вчити</i>	scrib – ě – re <i>писати</i>	audi – re <i>слухати</i>

Coniugatio	Singularis	Pluralis	Persona
I	am –o	ama –mus	1
	ama –s	ama –tis	2
	ama –t	ama –nt	3
II	doce –o	doce –mus	1
	doce –s	doce –tis	2
	doce –t	doce –nt	3
III	scrib – o	scrib – ĭ –mus	1
	scrib – ĭ –s	scrib – ĭ –tis	2
	scrib – ĭ –t	scrib – u –nt	3
IV	audi –o	audi –mus	1
	audi –s	audi –tis	2
	audi –t	audi – u –nt	3

В словнику дієслова наводяться у чотирьох головних формах, а саме:

1. **Presens indicativi activi** – 1 особа однини – закінчення – **-o**;
2. **Perfectum indicativi activi** – 1 особа однини – закінчення – **-i**;
3. **Supinum** – закінчення – **-um**;
4. **Infinitivus praesentis activi** – закінчення – **-re**.

Наприклад:

amo, āvi, ātum, āre – кохати,

doceo, docui, doctum, ěre – вчити,

scribo, scripsi, scriptum, ěre – писати,

audio, ivi, itum, ĭre – слухати.

Наказовий спосіб теперішнього часу. (Imperativus presentis activi)

Наказовий спосіб в латинській мові має форму 2-ї особи однини та множини. В однині формою наказового способу для дієслів I, II, IV дієвідмін є

основа інфінітива. У дієслів III–ї дієвідміни до цієї основи додається закінчення **-e**.

У множині до основи інфінітиву додається закінчення **-te**, а у дієслів III–ї дієвідміни між основою та закінченням **-te** додається голосний **-i**.

2 особа однини I, II, IV дієвідмін – **основа інфінітива**

III ~ – **основа + -e**

2. особа множини I, II, IV ~ – **основа + -te**

III ~ – **основа + -(i)te**

I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
Singularis			
Accusa! <i>Звинувачуй!</i>	Mone! <i>Переконуй!</i>	Scribe! <i>Пиши!</i>	Puni! <i>Карай!</i>
Pluralis			
Accusate! <i>Звинувачуйте!</i>	Monete! <i>Переконуйте!</i>	Scribite! <i>Пишіть!</i>	Punite! <i>Карайте!</i>

!!! Виключення: dicēre – говорити – **Dic!** – Говори!

facēre – робити – **Fac!** – Роби!

ducēre – вести – **Duc!** – Веди!

Негативна форма наказового способу виражається інфінітивом дієслова разом з негативними частками **noli** в однині та **nolite** у множині.

I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
Singularis			
Noli accusare! <i>Не звинувачуй!</i>	Noli monere! <i>Не переконуй!</i>	Noli scribēre! <i>Не пиши!</i>	Noli punire! <i>Не карай!</i>
Pluralis			

Nolite accusare! <i>Не звинувачуйте!</i>	Nolite monere! <i>Не переконуйте!</i>	Nolite scribere! <i>Не пишіть!</i>	Nolite punire! <i>Не карайте!</i>
--	---	--	---

Завдання до уроку 3

1. *Дайте відповідь на запитання.*

- Дайте визначення дієслова як частини мови.
- Назвіть граматичні категорії дієслова.
- На які групи поділяються часи в латинській мові? Які часи входять в

кожну з цих груп?

- За якою ознакою дієслова поділяються на 4 дієвідміни?
- Як наводяться дієслова в словнику? Дайте приклади.
- Як утворюється *praesens indicativi activi*? Назвіть особові закінчення

дієслів активного стану.

- Назвіть особливості III та IV дієвідмін.
- Як утворюється наказовий спосіб та його негативна форма?

2. *Утворіть від форми I-ї особи однини неозначену форму дієслів та визначіть дієвідміну:*

orno, valeo, credo, audio, monstro, doceo, defendo, finio.

3. *Прочитайте дієслівні форми. Визначте дієвідміну, провідмініайте дієслова в теперішньому часі.*

noto, āvi, ātum, āre – відзначати

scio, īvī, ītum, īre – знати

finio, īvī, ītum, īre – закінчувати

doceo, docui, doctum, ēre – вчити

scribo, scripsi, scriptum, ēre – писати

4. *Визначте особу та число дієслів:*

laboratis, discit, debemus, valent, orno, fugis, sentiunt, clamat.

5. Прочитайте дієслівні форми. Визначить дієвідміну, провідмінійте дієслова в наказовому способі теперішньому часу .

noto, āvi, ātum, āre – відмічати

scio, īvī, ītum, īre – знати

finio, īvī, ītum, īre – закінчувати

doceo, docui, doctum, ēre – вчити

scribo, scripsi, scriptum, ēre – писати

6. Прочитайте та перекладіть українською, зробіть граматичний розбір.

1.Schola viam scientiārum monstrat. 2.Etiam bestiae memoriam habent. 3.Dum docemus discimus. 4.Patriam amare et defendere debemus. 5.Amicitia vitam ornat. 6.Si magistra narrat, audire debetis. 7.Non scholae, sed vitae discimus. 8.Quis in vita nunquam errat? Qui nihil agit. 9.Quis aut in victoria, aut in fuga copias nu – merat? 10.Agricolae colunt terram, nautae navigant. 11.Incolae Siciliae agricolae et nautae sunt. 12.Noli dicere, si tacere debes.

7. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази.

- ✓ **Cognosce te ipsum.** – Познай самого себе.
- ✓ **Vivere est cogitare (Cicero).** – Жити означає мислити (Цицерон).
- ✓ **Vivere militare est (Seneca).** – Жити означає боротись (Сенека).
- ✓ **Dum spiro, spero (Ovidius).** – Поки дихаю, сподіваюсь (Овідій).
- ✓ **Si taces, consentis.** – Якщо мовчиш, погоджуєшся.
- ✓ **Aquila non captat muscas.** – Орел не ловить мух.
- ✓ **Epistula non erubescit.** – Папір не червоніє.
- ✓ **Cogito, ergo sum.** – Я мислю, а значить, існую.
- ✓ **Divide et impera!** - Розділяй і володарюй!
- ✓ **Festina lente!** - Поспішай повільно
- ✓ **Noli me tangere!** - Не чіпай мене!
- ✓ **Nota bene (NB)!** - Зверни увагу (букв .: зауваж добре).

- ✓ **Vade mecum (Vademecum).** - Іди зі мною.
- ✓ **Cave canem!** - Бійся собаки!
- ✓ **Sustine et abstinere** – Терпи і утримуйся.

УРОК 4

Займенник. Прийменник (Pronomina. Praepositio)

У латинській мові розрізняють такі лексико–семантичні розряди займенників:

- особові – **personalia**;
- визначальні – **determinativa**;
- зворотні – **reflexivum**;
- відносні – **relativa**;
- присвійні – **possessiva**;
- питальні – **interrogativa**;
- вказівні – **demonstrativa**;
- неозначені – **indefinita**;
- заперечні – **negativa**;

Особові займенники (Pronomina personalia)

Особові займенники в латинській мові мають форми для 1-ї та 2-ї особи однини та множини. Спеціальної форми для 3-ї особи не було, а замість неї вживалося одне з вказівних займенників (**is, eā, id**).

ego – я	nos – ми
tu – ти	vos – ви

При відмінюванні дієслів особові займенники не вживаються, на особу вказує особове закінчення дієслова:

lego – (я) читаю	legimus – (ми) читаємо
legis – (ти) читаєш	legitis – (ви) читаєте

Однак особові займенники можуть вживатися в реченні в ролі підмета при протиставленні:

Ego dico, vos scribitis. – Я говорю, (а) ви пишете.

Відмінювання особових займенників

Causus	Singularis		Pluralis	
	pers. 1	pers. 2	pers. 1	pers. 2
Nom.	ego – я	tu – ти	nos – ми	vos – ви
Gen.	mei – мене	tui – тебе	nostri – нас nostrum – із нас	vestri – вас vestrum – із вас
Dat.	mihi – мені	tibi – тобі	nobis – нам	vobis – вам
Acc.	me – мене	te – тебе	nos – нас	vos – вас
Abl.	me – мною	te – тобою	nobis – нами	vobis – вами

Форма **vocativus** особових займенників не вживається.

Прийменник **cum** (с, з) в поєднанні з **ablativus** особових займенників ставиться після займенника та пишеться разом з ним.

mecum – зі мною, **nobiscum** – з нами, **tecum** – з тобою, **vobiscum** – з вами.

Vade mecum. – *Йди зі мною.*

Зворотний займенник (Pronomen reflexivum)

Nom. – не існує

Gen. **sui** – себе

Dat. **sibi** – себе

Acc. **se** – себе

Abl. **se** – собою

Зворотний займенник вживається тільки стосовно 3-го особи однини та множини. По відношенню до 1-ї та 2-ї особи вживаються відповідні особисті займенники.

Прийменники (Praepositio)

Всі прийменники в латинській мові вживаються з іменами іменниками в двох відмінках: з **Accusativus** та з **Ablativus**. Найбільш вживані серед них такі:

1. Прийменники, що вживаються з **Accusativus**:

ad – до, при, для

adversus – проти, навпаки

ante – перед

apud – у, близько, біля

circum, circa – навколо

contra – проти

extra – поза

intra – всередині

inter – між

ob – перед, через

per – через

post – після

praeter – крім

propter – поблизу, поруч

supra – над, вище

trans – через

2. Прийменники, що вживаються з **Ablativus**:

a, ab – від, з

prae – попереду, перед

cum – з, зі

pro – за, для

de – від, про

sine – без

e, ex – з, від

tenus – до, аж до

3. Прийменники, що вживаються з двома відмінками:

in	в, на, до	куди? – Accusativus де? – Ablativus
sub	під	куди? – Accusativus де? – Ablativus

Завдання до уроку 4

1. Дайте відповідь на запитання.

- Назвіть категорії займенників латинської мови.
- Які форми мають особові займенники?
- Провідмінійте особові займенники в однині та множині.
- Поясніть вживання прийменника *cum* з особовими займенниками. Наведіть приклади.
- Поясніть вживання зворотнього займенника в латинській мові. Наведіть приклад.
- Які прийменники вживаються з *accusativus*?
- Які Прийменники вживаються з *ablativus*?

2. Прочитайте і запам'ятайте латинські вирази:

- ✓ **Qui non est nobiscum, adversus nos est.** – Хто не з нами, той проти нас.
- ✓ **Tu quoque, Brute, contra me.** – Ти також, Брут, проти мене.
- ✓ **Imperare sibi – maximum imperium est.** – Володіти собою – ось вища влада.
- ✓ **Umbram suam metuit.** – Він боїться своєї тіні.
- ✓ **Alter ego** – Друге я (про вірного друга).
- ✓ **Per se** – Сам по собі.
- ✓ **In toto** – В цілому.
- ✓ **Id est** – Тобто (тобто).
- ✓ **Inter nos** – Між нами (по секрету).
- ✓ **Ex libris.** - З книг, екслібрис (знак власника книги).
- ✓ **Per asp̄era ad astra.** – Через терени (труднощі) до зірок.
- ✓ **Inter arma tacent musae.** – Серед знарядь музи мовчать.

3. Прочитайте та перекладіть українською, зробіть граматичний розбір.

1.Si vos valetis, bene est, ego valeo. 2.Dum vivimus laborāre debemus. 3.De vobis et de vestris libēris cogitate. 4.Dum fortuna tibi ridet, multos amicos habes. 5.Ignosce saepe altēri, nunquam tibi. 6.Vita aliorum est nobis magistra. 7.Quis in vita nunquam errat? Qui nihil agit. 8.Credīte mihi: semper vobis credo. 9.Recedo a me! 10.Mecum legīte, mecum scribīte! 11.Ipse se velocitas implicat (Senēca). 12.Ne nos inducas in tentaciōnem. 13.Nihil habeo ad te scribēre.

УРОК 5

Друга відміна іменників

(Declinatio secunda)

До другої відміни відносяться іменники та прикметники чоловічого й середнього роду, які в Gen. sing. закінчуються на **-i**. У Nom. sing. іменники та прикметники чоловічого роду мають закінчення **-us**, **-er**, а середнього роду – **-um**:

m	m	n
amicus , i – друг	magister , tri – учитель	bellum , i – війна
popŭlus , i – народ	liber , bri – книга	mandatum , i – доручення
servus , i – раб	ager , gri – поле	verbum , i – слово

Іменники II відміни мають деякі особливості:

a) у більшості іменників з закінченням на **-er** при відмінюванні голосна **-e** – випадає з основи, що завжди можна перевірити за словником: **liber** – **libri** – книга, **ager** – **agri** – поле; але: **puer** – **puĕri** – хлопчик;

b) іменники чоловічого роду, що закінчуються на **-us**, мають спеціальне закінчення для форми **Vocativus singularis**: **-e**: **amicus** – **amice**, **popŭlus** – **popŭle**, у всіх інших випадках форма **Voc.** збігається з формою **Nom.**;

c) власні імена, що закінчуються на **-ius**, а також слово **filius** (син) в кличній формі закінчуються на **-i**: **Valerius** – **Valeri**, **Pompeius** – **Pompei**, **Ovidius** – **Ovidi**, **Gaius** – **Gai**, **filius** – **fili**;

d) по II відміні змінюється іменник **vir**, **virī m** (чоловік, чоловік, людина);

e) іменник **locus** (місце) у множині має форми чоловічого і середнього роду: **loci m** (**Nom. plur.**) – розділи в книзі, **loca n** (**Nom. plur.**) – місця взагалі (географічні);

f) іменник **deus** (бог) в **Voc. sing.** має форму **deus**, а в множині – частотні паралельні форми: **Nom., Voc. – dei, di; Gen. – deorum, deum; Dat., Abl. – deis, dis.**

Відмінкові форми іменників II відміни

Num. Cas.	Masculinum				Neutrum	
Nom.	servus	liber	puer	-us, -er	bellum	-um
Sing. Gen.	serv-i	libr-i	puer-i	-i	bell-i	-i
Sing. Dat.	serv-o	libr-o	puer-puer-	-o	bell-o	-o
Sing. Acc.	serv-um	libr-um	um	-um	bell-um	-um
Sing. Abl.	serv-o	libr-o	puer-o	-o	bell-o	-o
Voc.	serv-e	liber	puer	-e, -er	bell-um	-um
Nom.	serv-i	libr-i	puer-i	-i	bell-a	-a
Plur. Gen.	serv-orum	libr-orum	puer-orum	-orum	bell-	-orum
Plur. Dat.	serv-is	libr-is	puer-is	-is	orum	-is
Plur. Acc.	serv-os	libr-os	puer-os	-os	bell-is	-a
Plur. Abl.	serv-is	libr-is	puer-is	-is	bell-a	-is
Voc	serv-i	libr-i	puer-i	-i	bell-is	-a
					bell-a	

NB! До другої відміни належать деякі іменники жіночого роду з закінченням в **Nom. sing. на –us**:

☞ назви країн, міст, островів, дерев – **Aegyptus, i f** – Єгипет, **Chersonesus, i f** – Херсонес, **Rhodus, i f** – Родос, **Pirus, i f** – груша, **Prunus, i f** – слива, **Malus, i f** – яблуня;

☞ загальні іменники: **alvus, i f** – живіт, **humus, i f** – земля.

До другої відміни належать деякі загальні іменники середнього роду з закінченням в **Nom. sing. на –us**: **virus, i n** – отрута, **pelāgus, i n** – море, **vulgus, i n** – натовп.

Деякі іменники другої відміни бувають тільки у множині (**pluralia tantum**):

castra, ōrum n – табір,

arma, ōrum n – зброя (оборонна),

tela, ōrum n – зброя (наступальна),

libĕri, ōrum m – діти.

Зведена таблиця закінчень іменників I та II відмін

Num.	Cas.	Decl. prima	Decl. secunda
Singularis		f	m n
	Nom.	– a	– us, – er, – um
	Gen.	– ae	– i
	Dat.	– ae	– o
	Acc.	– am	– um
	Abl.	– a	– o
	Voc.	– a	– e, – er, – um
Pluralis	Nom.	– ae	– i, – a
	Gen.	– arum	– orum
	Dat.	– is	– is
	Acc.	– as	– os, – a
	Abl.	– is	– is
	Voc.	– ae	– i, – a

Завдання до уроку 5

1. Дайте відповідь на запитання.

- Які іменники належать до другої відміни?
- Назвіть особливості іменників другої відміни.
- Які відмінкові закінчення II відміни багатозначні?
- Які відмінкові форми мають однакові закінчення в I та II відміні?
- У яких відмінках розрізняються іменники чоловічого та середнього родів?
- Які іменники II відміни бувають тільки у множини?

2. Провідмінійте в однині та множині іменники, перекладіть їх українською .

gladius, i m; popŭlus, i m; magister, tri m;
ager, gri m; scutum, i n; mandatum, i n.

3. Визначте відмінок, число та рід іменників, наведіть їхню початкову форму (Nom. Sing.) та перекладіть українською.

Наприклад: socerum – Acc. sing.: socer, eri m – тесть.

magistri, hortum, medicōrum, oppīdis, ocŭlum, librum, scuto, discipŭlos,
cultris, tauros.

4. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази.

✓ **Ignorantia non est argumentum.** – Незнання не доказ.

✓ **Inter bella et pericŭla non est locus otio.** – Серед воєн і небезпек немає місця відпочинку.

✓ **Otium post negotium.** – Відпочинок після роботи.

✓ **Aut cum scuto, aut in scuto.** – Або зі щитом, або на щиті.

✓ **Exemplis discimus** – Ми вчимося на прикладах,

✓ **Verba docent, exempla trahunt** – Слова навчають, приклади захоплюють,

✓ **Curricŭlum vitae** – Опис життя, автобіографія,

✓ **et cetĕra (etc.)** – і так далі,

✓ **Locus sigilli** – Місце печатки.

5. Прочитайте, зробіть граматичний розбір та перекладіть українською.

1.Natura sanat, medicus curat morbos. 2.Patriam in pericŭlis viri defendĕre debent. 3.Fabŭlae et mythi antiqui vitam domesticam urbanam et rusticam populōrum antiquōrum monstrant. 4.Inter domīnum et servum nulla amicitia est. 5.Noli turbate

circūlos meos. (Archim.). 6.Bellum, quod oppressos popūlos libērat, justum est. 7.Elephantum ex musca facis. 8.Romani in ripa fluvii castra ponunt. 9.Si multos amicos habes, magnas divitias habes. 10.Non magister ad discipūlum, sed discipūlus ad magistrum venire debet. 11. Si amicus meus es, tui amici mei sunt. 12.Discipūli magistro epistūlam scribunt. 13.Magistri docent puēros verba recte legēre et scribēre. 14.Morbōrum remediūm quaero.

6. Прочитайте текст про Марка Туллия Цицерона, зробіть граматичний розбір та перекладіть.

Marcus Tullius Cicēro

Marcus Tullius Cicēro clarus vir Romānus est. Tullius Tulliōlam filiam et Marcum filium valde amat. Tullius Marcum vocat: «Marce, propēra ad me!» Puēr propērat, et Tullius filio librum pulchrum dat. Marcus Tulliōlae librum monstrat.

En, Titus Marcum visītat. Titus Marci amicus est. Marcus amico quoque librum novum monstrat et fabūlam recītat. «O Tite, – inquit, – quam bonus pater meus est».

Marcus Tullius Cicēro Arpinum, oppīdum in Latio situm, valde amat, nam ibi natus est. Tuscūlum etiam, oppīdum parvum, saepe visītat; ibi villam pulchram habet, ubi cum amicis saepe de philosophia dispūtat.

curo, avi, atum, are – піклуватися,

лікувати

domestīcus, a, um – домашній

domīnus, ī m – пан, господар

epistūla, ae f – лист

etiam = quoque – також

fabūla, ae f – переказ, розповідь

facio, feci, factum, ēre – робити

inquit (тільки в 3 особі) – говорить

justus, a, um – справедливий

morbus, ī m – хвороба

natus est – народився

parvus, a, um – маленький

pericūlum, ī n – небезпека, ризик

pulcher, hra, hrum – гарний

quam – як

recīto, āvi, ātum, āre – читати вголос

recte – правильно

remediūm, ī m – ліки

rustīcus, a, um – сільський, селянський

saepe – часто

sano, avi, atum, are – виліковувати,
зціляти

venio, veni, ventum, ire – приходити

vir Romānus – римлянин (досл. .: римський чоловік)

УРОК 6

Прикметник. I – II відміна.

(Nomen adjectivum. Declinatio prima et secunda)

До I та II відміни належать прикметники жіночого, чоловічого та середнього роду з такими ж закінченнями в **Nom. sing.**, як у іменників аналогічних відмін: жіночий рід – **-a**, чоловічий рід – **-us, -er** та середній – **-um**.

У словнику початкова форма прикметників наводиться в чоловічому роді, а жіночий та середній рід представлені родовими закінченнями:

longus, a, um – довгий, **clarus, a, um** – знаменитий,

altus, a, um – високий, **amarus, a, um** – гіркий,

novus, a, um – новий, **fulvus, a, um** – жовтий.

У багатьох прикметників із закінченням на **-er**, так само як і у іменників, голосна **-e-** при відмінюванні випадає. У словниках в таких прикметників закінчення наводяться таким чином, щоб було ясно, чи залишається **-e-** при відмінюванні, або цей звук випадає:

miser, a, um – нещасний, **tener, a, um** – ніжний,

але:

ruber, bra, brum – червоний, **pulcher, chra, chrum** – красивий.

Прикметники узгоджуються з відповідними іменниками в роді, числі та відмінку, тобто практично повторюють їх закінчення.

Однак, коли рід іменника відрізняється від основної групи іменника з аналогічними закінченнями (**poëta, поет** – чоловічий рід; **humus, земля** – жіночий рід), то прикметник ставиться в ту родову форму, яка відповідає логічному змісту:

poëta clarus – знаменитий поет,

humus sicca – сухий ґрунт.

В цьому випадку іменник та прикметник будуть відмінюватись по різним відмінам:

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	humus sicca	humi siccae
Gen.	humi siccae	humōrum siccārum
Dat.	humo siccae	humis siccis
Acc.	humum siccam	humos siccas
Abl.	humo sicca	humis siccis
Voc.	hume sicca	humi siccae

Зразки відмін іменників з прикметниками I та II відмін

Жіночий рід **charta antiqua** – старовинний документ

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	charta antiqua	chartae antiquae
Gen.	chartae antiquae	chartārum antiquārum
Dat.	chartae antiquae	chartis antiquis
Acc.	chartam antiquam	chartas antiquas
Abl.	charta antiqua	chartis antiquis
Voc.	charta antiqua	chartae antiquae

Чоловічий рід **popŭlus antiquus** – давній народ

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	popŭlus antiquus	popŭli antiqui
Gen.	popŭli antiqui	populōrum antiquōrum
Dat.	popŭlo antiquo	popŭlis antiquis
Acc.	popŭlum antiquum	popŭlos antiquos
Abl.	popŭlo antiquo	popŭlis antiquis
Voc.	popŭle antique	popŭli antiqui

Середній рід **bellum domesticum** – *громадянська війна*

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	bellum domesticum	bella domestica
Gen.	belli domestici	bellorum domesticorum
Dat.	bello domestico	bellis domesticis
Acc.	bellum domesticum	bella domestica
Abl.	bello domestico	bellis domesticis
Voc.	bellum domesticum	bella domestica

У реченні прикметники вживаються: як узгоджене визначення – **rosa rubra** – *червона троянда*, **agricola peritus** – *досвідчений хлібороб*; як іменна частина складного присудка – **creta alba est** – *крейда біла*.

Прикметники всіх родів можуть переходити в іменники (субстантивуватись): **Romanus, a, um** – *римський* – **Romanus, i m** – *римлянин*
Romana, ae f – *римлянка*; **vicinus, a, um** – *сусідній* – **vicinus, i m** – *сусід*.

Присвійні займенники (Pronomina possessiva)

meus, mea, meum – *мій, моя, моє*

tuus, tua, tuum – *твій, твоя, твоє*

suus, sua, suum – *свій, своя, своє*

noster, nostra, nostrum – *наш, наша, наше*

vester, vestra, vestrum – *ваш, ваша, ваше*

Присвійні займенники узгоджуються з іменниками та відмінюються як прикметники I та II відміни.

NB!

Займенник **suus, sua, suum** вказує тільки на 3 особу в значенні *його, її, їх*.
 Займенник **meus** в **Vocativus** має форму *mi: mi amice* – *мій друже!*

Давальний присвійний (Dativus possessivus)

При допоміжному дієслові **esse** давальний присвійний визначає особу або предмет, у якого що-небудь наявне або відсутнє:

Mihi sunt multi amici. – *У мене багато друзів.*

Займенникові прикметники (Adjectiva pronominalia)

Nominativus	Genetivus	Dativus.	Переклад
m f n	m,f,n	m,f,n	
unus, una, unum	unīus	uni	один (з багатьох)
solus, sola, solum	solīus	soli	тільки один, єдиний
totus, tota, totum	totīus	toti	весь, цілий
ullus, ulla, ullum	ullīus	ulli	який-небудь
nullus, nulla, nullum	nullīus	nulli	ніякий
uter, utra, utrum	utrīus	utri	якийсь (з двох)
neuter, neutra, neutrum	neutrīus	neutri	ні той ні інший
uterque, utraque, utrumque	utrīusque	utrique	і той, і інший
alter, altera, alterum	alterīus	alteri	інший (з двох)
alius, alia, aliud	alterīus	alii	інший

Займенникові прикметники відміцнюються як прикметники I та II відміни, тільки в **Gen. sing.** у всіх родах мають закінчення **–ius** (з наголосом на **i**) та в **Dat. sing.** – **-i**.

Вказівні займенники (Pronomen demonstrativum)

Оскільки особових займенників 3 особи (він, вона, воно, вони) в латинській мові немає, їх функції виконує займенник **is, ea, id** (цей, ця, це), які відмінюється як прикметники I та II відміни. Однак в **Gen. та Dat. sing.** ці займенники має закінчення, що властиві всім займенникам, окрім особових та зворотнього в **Gen.— -ius, в Dat. — -i.** Основою займенників **is, ea, id** служить голосний **e—**:

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	is ea id	ei (ii) eae ea
Gen.	eius	eorum earum eorum
Dat.	ei	eis (iis)
Acc.	eum eam id	eos eas ea
Abl.	eo ea eo	eis (iis)

Завдання до уроку 6

1. *Дайте відповідь на запитання.*

- Які прикметники відносяться до I та II відміни?
- В якій формі наводяться прикметники в словнику?
- Які особливості в узгодженні іменників та прикметників ви знаєте?
- Які функції виконує прикметник в реченні?
- Назвіть присвійні займенники. Як вони відмінюються?
- Назвіть займенникові прикметники та особливості їхнього

відмінювання.

- Які функції виконує займенник is, ea, id?

2. *Провідмініайте в однині та множині словосполучення:*

vesper frigidus – холодний вечір

incōla antiquus – древній житель

pelāgus altum – глибоке море

lingua nova – сучасна мова

3. Вкажіть, в якому відмінку вжиті словосполучення, поставте їх в *Nominativus* та *Genetivus singularis*, перекладіть українською.

Наприклад:

Словосполучення	Nom. sing.	Gen. sing.	Переклад
Ad puellis pulchris (Abl. plur.)	puella pulchra	puellae pulchrae	Про гарних дівчат

mei collegae boni, meos libros bonos, decreta justa, ager publice, pugnam claram, in oppido parvo, servos miseros.

4. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази.

- ✓ **Mala herba cito crescit.** – Погана трава швидко росте.
- ✓ **Errare humanum est.** – Людині властиво помилятися.
- ✓ **Cognosce te ipsum.** – Пізнай самого себе.
- ✓ **Pro bono publico.** – Для суспільного блага.
- ✓ **Faber est suae quisque fortunae.** – Кожен коваль своєї долі.
- ✓ **Habent sua fata libelli.** – Книги мають свою долю.
- ✓ **Equus Troianus.** – Троянський кінь.
- ✓ **Corvus albus.** – Біла ворона.
- ✓ **Crocodili lacrimae.** – Крокодилачі сльози.
- ✓ **Casus belli.** – Привід до війни
- ✓ **Discordiae malum.** – Яблуко розбрату.
- ✓ **Paucis verbis.** – Небагатослівно.
- ✓ **De lingua stulta veniunt incommoda multa.** – Від нерозумного мови

трапляються великі неприємності.

5. Прочитайте, перекладіть та зробіть граматичний розбір.

1. In oppīdo nostro magistri clari discipūlos studiosos linguas docent. 2. Liberis meis et puēris amici mei de vita popūli Romani narro. 3. Stude linguae Latīnae, mi fili. 4. In Graecia et in Italia vides pulchra monumenta Graecōrum et Romanōrum antiquōrum. 5. Dum fortuna tibi ridet, multos amicos habes. 6. Vita aliōrum est nobis magistra. 7. Legati totīus Galliae Romam veniunt. 8. Malum est aliud dicēre, aliud sentire. 9. Multis nocet, qui uni facit injuriam. 10. Pauci ex mul – tis sunt amici, qui certi sunt. 11. Corvus ocūlum corvi non eruit. 12. Non muri, sed viri sunt praesidium oppidōrum. 13. Suus rex reginae placet. 14. Consilium tuum plenum sapientiae est. 15. Nemo patriam suam amat, quis magna, sed quis sua est. 16. Non multa, sed multum.

6. Прочитайте та перекладіть текст «З життя римлян».

Ex vitae Romanōrum

In villa opulenti viri Romāni multi servi laborant. Multi domīni sevēri sunt, servos saepe vitupērant et puniunt. Servi sevēros domīnos non amant, sed timent. Bonos domīnos servi laudant et amant. Etiam Marcus Tullius Cicēro multos servos habet. Tiro servus domīnum suum et Marcum, domīni filium, valde amat. «Ubi Tiro est?» – Marcus rogat. At pater: «Tiro in cubicūlo suo manet, nam aeger est». Tullius medīcos vocat et rogat: «O viri boni! Servum meum curate! Tiro vir bonus, doctus, et amicus meus est». Medīci perīti servum currant, Cicēro medīcus gratias agit et praemium dat.

at – але, ж, тоді як

aeger, aegra, aegrum sub. – хворий

aegrotus, a, um adj. – хворий

albus, a, um – білий

bonus, a, um – хороший

calidus, a, um – теплий

frigīdus, a, um – холодний

in –juria, ae f – образа, несправедливість

latus, a, um – широкий

magnus, a, um – великий

malum, i n – зло, злочин

malus, a, um – поганий

murus, i m – стіна

narro, āvi, ātum, āre – розповідати,
говорити

niger, gra, grum – чорний

parvus, a, um – маленький

plenus, a, um – повний

praemium, i n – винагорода

praesidium, i n – захист

punio, īvi, ītum, īre – карати

quia – тому що, так як

sanus, a, um – здоровий

sentio, sēnsi, sēnsu, īre – відчувати

studiosus, a, um – старанний

video, vidi, visum, ēre – бачити

УРОК 7

Пасивний стан часів інфекта.

(Tempora infecti passivi)

Теперішній час дійсного способу пасивного стану.

(Praesens indicativi passivi)

Пасивний стан дієслів часів системи інфекта (praesens, imperfectum, futurum I) відрізняється від активного стану особистими закінченнями, що приєднуються до основи інфекта (основа дієслів теперішнього часу).

Особові закінчення дієслів пасивного стану:

Persona	Singularis	Pluralis
1	—or	—mur
2	—ris	—mini
3	—tur	—ntur

У пасивному стані можуть вживатися тільки перехідні дієслова, тобто ті, після яких можна поставити питання: кого? що?.

NB!

1. У дієслів I дієвідміни в 1 особі однини теперішнього часу відбувається злиття кінцевої голосної основи **—a** з голосною закінчення пасивного стану **—or**:

orna + or: ornor

2. У дієслів III дієвідміни у 2 особі однини перед закінченням **—ris** ставиться коротка сполучна голосна **—ě-**: **defend-ě-ris**.

3. У дієслів III дієвідміни в 3 особі однини та в 1–2 особі множини між основою та закінченням ставиться коротка сполучна голосна **—ĩ-**: **defend-ĩ-tur, defend-ĩ-mur, defend-i-mini**.

4. У дієслів III та IV дієвідмін в 3 особі множини між основою та закінченням ставиться сполучна голосна **–u–: defend-u-ntur, audi-u-ntur.**

Вживання сполучних голосних

Persona	Singularis	Pluralis
1	–	–i–
2	–e–	–i–
3	–i–	–u–

Відмінювання дієслів теперішнього часу пасивного стану

I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
orna + re <i>прикрашати</i>	dele + re <i>руйнувати</i>	defend + ěre <i>захищати</i>	audi + re <i>слухати</i>
Singularis			
1 orn–or	1 dele–or	1 defend–or	1 audi–or
2 orna–ris	2 dele–ris	2 defend–ě–ris	2 audi–ris
3 orna–tur	3 dele–tur	3 defend–ĩ–tur	3 audi–tur
Pluralis			
1 orna–mur	1 dele–mur	1 defend–ĩ–mur	1 audi–mur
2 orna–mini	2 dele–mini	2 defend–i–mini	2 audi–mini
3 orna–ntur	3 dele–ntur	3 defend–u–ntur	3 audi–u–ntur

Перекладати дієслово в пасивному стані слід за допомогою зворотної частки **–ся (defendor – я захищаюся)** або невизначено–особистим перед–становищем (**ornor – мене прикрашають**).

Неозначена форма дієслова теперішнього часу пасивного стану. (Infinitivus praesentis passivi)

Інфінітив теперішнього часу пасивного стану дієслів I, II та IV дієвідмін має закінчення **–ri**, а дієслів III дієвідміни – закінчення **–i**. Ці закінчення додаються до основи інфінітива:

	activum	passivum
I	orna–re – <i>прикрашати</i>	orna–ri – <i>прикрашатися</i>
II	dele–re – <i>руйнувати</i>	dele–ri – <i>бути зруйнованим (руйнуватися)</i>
III	defend–ē–re – <i>захищати</i>	defend–i – <i>захищатися</i>
IV	audi–re – <i>слухати</i>	audi–ri – <i>слухатися</i>

Пасивна конструкція з аблятивом

1. **Medīci morbos sanant.** – *Лікарі лікують хвороби.*

Morbi a medīcis sanantur. – *Хвороби лікуються лікарями.*

Amici vitam ornant. – *Друзі прикрашають життя.*

Vita ab amicis ornatur. – *Життя прикрашається друзями.*

Якщо в пасивній конструкції непряме доповнення виражено діючою особою (**medīcis; amicis**), то воно стоїть в формі **ablativus** та перед ним вживається прийменник **a** чи (перед голосною) **ab**.

Така форма називається аблятивом дійової особи (**Ablativus auctōris**).

2. **Victoria concordia gignitur.** – *Перемога народжується згодою.*

Якщо непряме доповнення в пасивній конструкції виражено неживим іменником, то воно ставиться в формі **ablativus** без прийменника та називається аблятивом знаряддя дії (**Ablativus instrumenti**).

Завдання до уроку 7

1. Дайте відповідь на запитання.

- Як утворюється *praesens indicativi passivi* дієслів чотирьох дієвідмін?
- Назвіть особові закінчення дієслів пасивного стану.
- Назвіть особливості чотирьох дієвідмін дієслів пасивного стану.
Наведіть приклади.
- Як утворюється *infinitivus praesentis passivi*?
- Що являє собою *ablativus auctoris*?
- Що являє собою *ablativus instrumenti*?

2. Утворіть від форми 1 особи однини неозначену форму дієслів пасивного стану

orno, moneo, credo, audio, monstro 1, doceo, defendo, finio.

3. Провідмініайте в *praesens indicativi passivi* дієслова:

nomīno, āvi, ātum, āre – називати,

moneo, ui, itum, ēre – нагадувати,

duco, xi, ctum, ēre – вести,

vestio, īvi, ītum, īre – одягати.

4. Перекладіть українською речення. Замініть активну конструкцію пасивною.

1. Librum bonum non semel legunt.
2. Oppidum antiquum vallo fossaque muniunt.
3. Graeci Troiam expugnant.
4. Puēri verbum magistri audiunt.
5. Incendium oppidum delet.

5. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази:

- ✓ **Victoria concordia gignitur.** – Перемога народжується згодою.
- ✓ **Si vis amari, ama.** – Якщо хочеш бути коханим, кохай!
- ✓ **Tertium non datur.** – Третього не дано.
- ✓ **Clavus clavo pellitur.** – Клин клином вибивається.
- ✓ **Non testatur.** – Чи не підтверджується.
- ✓ **Tempora mutantur et nos mutamur in illis.** – Часи змінюються, і ми

змінюємося з ними.

- ✓ **Amicus certus in re incerta cernitur.** – Справжній друг пізнається в

біді.

- ✓ **Comple promissum.** – Виконуй обіцяне.
- ✓ **Grosso modo.** – В загальних рисах.
- ✓ **Facta sunt potentiora verbis.** – Вчинки сильніше слів.
- ✓ **Falsus in uno, falsus in omnibus.** – Помилкове в одному, помилково

в усьому.

- ✓ **Festinatio iustitiae est noverca infortunii.** – Квапити правосуддя –

означає закликати нещастя.

6. Прочитайте, перекладіть та зробіть граматичний розбір.

1. Verba magistri a puëris audiuntur. 2. Poetae audiuntur, leguntur, ediscuntur. 3. Nullum periculum sine periculo vincitur. 4. E ferro instrumenta et arma parantur. 5. Puella a magistra ad tabulam vocatur. 6. Bonus liber non semel legitur. 7. Oppida antiqua vallo fossaque muniuntur. 8. Augetur memoria, si exercetur. 9. Oppidum incendio deletur. 10. Nemo debet bis puniri pro uno delicto. 11. De te fabula narra- tur. 12. Sine causa a te accusor. 13. Troia a Graecis expugnatur. 14. Statuae virorum clarorum rosis ornantur. 15. Audacia pro muro habetur. 16. Incolae Galliae Latina lingua Galli appellantur.

7. Прочитайте та перекладіть текст про Тезея та Аріадну.

Thesēus et Ariadna

In insūla Creta, ubi regnat Minos, Daedālus, artifex ingeniōsus, magnum Labyrinthum aedificat, plenum viarum flexuosarum. Labyrinthum a saevo monstro Minotauro custoditur. Aegeus, rex Atticae, tributum pendet in Cretam, scilicet septem (7) puēros et puellas mittēre debet ad victimas monstro. Ei misēri statim devorantur. Theseus, Aegei filius, proponat sibi bestiam saevam necare et patriam ab ea horrida poena liberare. Itaque cum sociis suis ex Attica navigat et in Cretam advenit. Ibi Ariadna, filia Minois (Gen.), adjuvare eum constituit atque filum longum et gladium mirum donat. Theseus, ut intrat Labyrinthum, alligat id filum ad portam et ita certa via in Labyrintho servatur. Gladio miro feliciter Minotaurus necatur, Theseus vero fili auxilio ex Labyrintho venit. Denique cum Ariadna in Atticam navigat.

ad-juvo, jūvi, jūtum, juvāre –
допомагати

aedi-fico, āvī, ātum, āre – будувати,
споруджувати

al-ligo, āvī, ātum, āre – прив'язувати

appello, āvī, ātum, āre – називати

auxilium, i n – допомога

con-stituo, ui, ūtum, ere –
призначати; вирішуватися

custodio, īvi (ii), ītum, īre – охороняти

denique – нарешті

e-disco, didici, -, ere – вивчати
напам'ять, вивчати

intro, āvi, ātum, āre – входити

itaque – таким чином, отже

mitto, misi, missum, ere – кидати,
залишати

munio, īvi (ii), ītum, īre – зміцнювати

paro, āvī, ātum, āre – готувати,
створювати

statim – регулярно; негайно

toti-dem adj. indecl. – стільки ж

tributum, i n – податок, подати

ut – як тільки

voco, āvi, ātum, āre – кликати.

УРОК 8

Часи системи інфекта (II).

Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного та пасивного станів.

(Imperfectum indicativi activi et passivi)

Відповідає на питання “що робив?”. Перекладається минулим часом недоконаного виду. Також може мати значення починальності, відповідати на питання “що зробив?” і перекладається за допомогою слів “став”, “почав”.

Для утворення **Imperfectum indicativi activi et passivi** необхідно до основи інфекта дієслів I–II дієвідмін додати суфікс **-ba-** та особові закінчення активного та пасивного стану. До основи інфекта дієслів III–IV дієвідмін – суфікс **-eba-** та особові закінчення.

Особові закінчення дієслів активного та пасивного стану:

Persona	Singularis		Pluralis	
	activi	passivi	activi	passivi
1	-o (m)	-or (r)	-mus	-mur
2	-s	-ris	-tis	-mini
3	-t	-tur	-nt	-ntur

Оскільки суфікс закінчується на голосну, то в 1 особі однини особове закінчення у дієслів активного стану буде **-m**, а в пасивному стані – **-r**.

основа інфекта	I-II дієвідміна	-ba-
	+	+ особове закінчення
	III-IV дієвідміна	-eba-

Activum			
I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
ama-re <i>кохати</i>	doce-re <i>вчити</i>	vinc-ĕre <i>побеждать</i>	audi + re <i>слухати</i>
<i>Singularis</i>			
1 ama-ba-m	1 doce-ba-m	1 vinc-eba-m	1 audi-eba-m
2 ama-ba-s	2 doce-ba-s	2 vinc-eba-s	2 audi-eba-s
3 ama-ba-t	3 doce-ba-t	3 vinc-eba-t	3 audi-eba-t
<i>Pluralis</i>			
1 ama-ba-mus	1 doce-ba-mus	1 vinc-eba-mus	1 audi-eba-mus
2 ama-ba-tis	2 doce-ba-tis	2 vinc-eba-tis	2 audi-eba-tis
3 ama-ba-nt	3 doce-ba-nt	3 vinc-eba-nt	3 audi-eba-nt
Passivum			
<i>Singularis</i>			
1 ama-ba-r	1 doce-ba-r	1 vinc-eba-r	1 audi-eba-r
2 ama-ba-ris	2 doce-ba-ris	2 vinc-eba-ris	2 audi-eba-ris
3 ama-ba-tur	3 doce-ba-tur	3 vinc-eba-tur	3 audi-eba-tur
<i>Pluralis</i>			
1 ama-ba-mur	1 doce-ba-mur	1 vinc-eba-mur	1 audi-eba-mur
2 ama-ba-mini	2 doce-ba-mini	2 vinc-eba-mini	2 audi-eba-mini
3 ama-ba-ntur	3 doce-ba-ntur	3 vinc-eba-ntur	3 audi-eba-ntur

Імперфект дієслова **esse** утворюється за допомогою суфікса **-a-**, який додається до основи **es-**. При цьому приголосна **-s-** між двома голосними змінюється на **-r-**. (Така зміна називається ротацізмом – за назвою грецької букви ρ [ρo]).

es -a-m > er -a- m			
<i>Singularis</i>	1. eram я був	<i>Pluralis</i>	1. eramus ми були
	2. eras ти був		2. eratis ви були
	3. erat він був		3. erant вони були

Завдання до уроку 8

1. Дайте відповідь на запитання.

- 1) Яке значення має *Imperfectum indicativi activi et passivi* ?
- 2) Як утворюється *Imperfectum indicativi activi et passivi* дієслів чотирьох дієвідмін?
- 3) Назвіть особові закінчення дієслів активного та пасивного стану.
- 4) У чому різниця між активною і пасивною формою дієслова?

2. Перекласти з латини речення з морфологічним аналізом слів :

Silva adhaerēbat. Romāni in theatro clamābant: pulchre, bene, recte. Ab ovo usque ad mala. Neptūnus in Oceāno habitābat.

3. Перекласти латинські речення на українську мову з морфологічним аналізом словоформ:

Cicēro: 1) Otiōsus eram domi. 2) Nervus belli – pecunia. 3) ...bonum – patria, misērum – exilium. Vergilius: 1) In tenēris consuescēre multum est. 2) (вірш.) Nōn ignāra malī, miserīs secūrere dīscō. 3) Arma virumque cano. 4) Si licet parva componēre magnis. Lucretius: Oculi calīgant. Senēca: Aliēna vitia in oculis habēmus, a tergo nostra sunt. Digesta (Екклезіаст, 1:15): Stultōrum infinītus est numērus. Католицький гімн: ...dum pendēbat Filius. Horatius: Oleum addēre camīno. Sallustius: Marius apud primos agēbat. Caesar: {Caesar} suos a proelio continēbat.

4. Прочитайте та перекладіть текст про давньогрецьких та римських богів і богинь.

Graeci et Romani multos deos et multas deas colebant et apud **aras** et in templis eis **sacrificabant**. Dei deaeque in Olympo sed etiam in templis habitare putabantur.

In Foro Romano rotundum templum **Vestae** deae erat, ubi **Virgines Vestales ignem perpetuum** custodiebant; non procul Atrium Vestae erat, ubi Virgines Vestales habitabant.

Primus in numero deorum et maximus Iuppiter, filius Saturni et Rheae esse nominantur. Locus, ubi Iuppiter sedebat et mundi imperium tenebat, Olympius altus esse putantur.

Inde deus deorum, dominus caeli et mundi, **tonabat** et **fulminabat**: equi rapidi dei per totum mundum **volabant**. Uxor dei maximi Iuno, dea nuptiarum, erat. Secundus Saturni filius Neptunus deus oceani erat.

Neptunus et uxor eius Amphitrita oceanum regnabant. Si deus aquarum per **undas** equis suis **procedebat**, mare tranquillum erat, si autem ira **commotus tridente** aquas dividebat, oceanus magnus **fluctuabat**.

Saturnis tertius filius Pluto, horridus dominus **umbrarum**, deus inferorum, et uxor eius Proserpina dea agriculturae sub terra habitabant. Iuppiter multos liberos habebat. Minerva dea sapientiae et belli erat; Diana dea silvarum, preterea dea lunae erat. Apollo, frater Dianae, deus **artis** et scientiarum, patronus poetarum, et Venus dea pulchra et preacleara amoris erant. Mars deus pugnarum, dum Bacchus laetus deus vini et uvarum erant. *Inter arma tacent Musae.*

ara, ae – вівтар, вівтар

sacrifico, are – приносити жертву

Vesta – Веста (богиня домашнього вогнища, а також покровителька державного життя)

Virgo Vestalis – діва-весталка, жриця богині Вести. Весталки жили в особливому будинку поруч з храмом і зберігали обітницю цнотливості

ignis perpetuus – вічний вогонь

tono, are – гриміти

fulmino, are – метати блискавки

fulmen, fulminis – блискавка

volo, are – літати

unda, ae – хвиля

procedo, ere, 3 – виступати

commotus – рухомий

tridens, ntis – тризуб

fluctuo, are – хвилювати

umbra, ae – тінь

5. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази:

- ✓ **Non sum, qualis eram** – *Я вже не такий, яким був колись* (Горацій).
- ✓ **Ego accusabam te** – *Я звинувачував тебе.*
- ✓ **Tu a me accusabaris** – *досл.: Ти звинувачувався мною.*

УРОК 9

Часи системи інфекта (III)

Майбутній час недоконаного виду активного та пасивного стану. (Futurum I indicativi activi et passivi)

Латинська мова має два види майбутнього часу: майбутній час перший (Futurum I) і майбутній другий (Futurum II). Суттєва різниця одного від другого проявляється в складному реченні або в тексті, коли потрібно передати послідовність подій у майбутньому.

Майбутній перший дійсного способу активного і пасивного станів утворюється від інфектної основи за допомогою суфікса -b- (I-II дієвідміни) або суфікса -e- (III-IV дієвідміни) та особових закінчень відповідного стану. Схематично це виглядає так:

I - II дієвідміни

основа інфекта + -b- + особові закінчення дієслова

П р и м і т к а 1. Крім 1-ої особи однини, між суфіксом і закінченням з'являються з'єднувальні голосні:

Активний стан

Однина	Множина
1. -b-o	1. -b-i-mus
2. -b-i-s	2. -b-i-tis
3. -b-i-t	3. -b-u-nt

Пасивний стан

Однина	Множина
1. -b-or	1. -b-i-mur
2. -b-ě-ris	2. -b-i-mini
3. -b-i-tur	3. -b-u-ntur

III - IV дієвідміни

основа інфекта + -e- + особові закінчення дієслова

П р и м і т к а 2. У 1-ій особі однини в III-IV дієвідмінах замість -e- вживається суфікс -a.

Активний стан

Persona	I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
<i>Sing.</i> 1.	nota- b -o	doce- b -o	leg- a -m	sci- a -m
2.	nota- b -i-s	doce- b -i-s	leg- e -s	sci- e -s
3.	nota- b -i-t	doce- b -i-t	leg- e -t	sci- e -t
<i>Plur.</i> 1.	nota- b -i-mus	doce- b -i-tis	leg- e -mus	sci- e -mus
2.	nota- b -i-tis	doce- b -i-tis	leg- e -tis	sci- e -tis
3.	nota- b -u-nt	doce- b -u-nt	leg- e -nt	sci- e -nt

Пасивний стан

Persona	I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
<i>Sing.</i> 1.	nota- b -or	doce- b -or	leg- a -r	sci- a -r
2.	nota- b -e-ris	doce- b -e-ris	leg- e -ris	sci- e -ris
3.	nota- b -i-tur	doce- b -i-tur	leg- e -tur	sci- e -tur
<i>Plur.</i> 1.	nota- b -i-mur	doce- b -i-mur	leg- e -mur	sci- e -mur
2.	nota- b -i-mini	doce- b -i-mini	leg- e -mini	sci- e -mini
3.	nota- b -u-ntur	doce- b -u-ntur	leg- e -ntur	sci- e -ntur

Допоміжне дієслово *sum, esse* у майбутньому часі відмінюється так:

Однина	Множина
er-o	er-i-mus
er-i-s	er-i-tis
er-i-t	er-u-nt

Ознайомившись із трьома часами системи інфекта, можна зробити такий висновок:

- 1) усі часи утворюються від однієї основи – інфекта (недоконаного виду);
- 2) усі часи мають однакові особові закінчення;
- 3) у теперішньому і майбутньому часах між суфіксами і особовими закінченнями є з'єднувальні голосні;
- 4) минулий і майбутній часи мають суфікси (-ba-, -eba-, -b-, -e-); д) у минулому часі немає з'єднувальних голосних.

- 5) неозначена форма дієслів (інфінітив) теперішнього часу активного стану усіх дієвідмін закінчується на **-re** (ama-re, mone-re, scrib-ēre, puni-re), а пасивного стану теперішнього часу дієслів I, II, IV дієвідмін на **-ri** (ama-ri, mone-ri, puni-ri), а III дієвідміни на **-i** (scrib-i, capi).

Завдання до уроку 9

1. Дайте відповідь на запитання.

- Як утворюється майбутній час (перший) активного і пасивного станів?
- У яких випадках вживаються з'єднувальні голосні?
- Які закінчення мають інфінітиви теперішнього часу активного і пасивного станів?

2. Визначте форму дієслова, переведіть на українську мову:

Dabant, dant, da; muniebāris, munīris; faciētis, fac, faciēbas; fallunt, fallēbant, fallēris, fallebāris.

Erātis, estis, este; deērat, deest; oberāmus, obsūmus; prodērat, prodest; potēram, possum.

Abībant, transibātis, referēbas, volēbam, nolēbat.

3. Визначте час, особу, число, спосіб таких дієслів: (*debēre* – бути повинним, *emēre* – купувати, *vetare* – забороняти, *punire* – карати):

Debes, debentur, debeo, debebam, debebamur, debeberis, debetis, debemini; emo, emeris, emebas, emitur, emes, ementur, emebantur, emit, emimus, emunt; vetat, vetamur, vetabantis, vetabis, vetatis, vetas, vetabamini, veto, vetabimus; puniebat, puniebamur, punio, punieris, puniar, punitis, puniris, puniebantur.

4. Переклади з латини речення, проведи морфологічний аналіз слів:

Variam semper dant otia mentem. Patriam nostrum semper amabimus, pro patria semper pugnabimus. Romāni milītes-victōres magnam praedam habēbant.

5. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази:

- ✓ **Par pari refertur** – Рівне рівному воздається.
- ✓ **Tertium non datur** – Третього не дано.
- ✓ **Pulsate et aperietur vobis** – Стукайте і вам відкриють.
- ✓ **Ut salutas, ita salutaberis** – Як ти вітаєш, так і тебе привітають.
- ✓ **Ut sementem feceris, ita metes** – Що посієш, те й пожнеш (Цицерон).
- ✓ **Verum amicum pecunia non parabis** – Справжнього друга грошима не придбаєш.
- ✓ **Viro bono amicus sum, eram, ero** – (Я) є, був і буду другом для гарної людини.

6. Перекласти латинські речення на українську мову:

Juvenālis (вірш.): Cāntabīt vacuūs corām latrōne viātor. Digesta: 1) (Єздра-2, 4:4): Magna est veritas et praevalēbit. 2) (Проповідник 3:1): Omnia tempus habent. 3) (Матв. 7:7) Quaerite – et inveniētis. Ovidius (вірш.): 1) Dōnec erīs felīx, multōs numerābis amīcos... 2) Jām veniēt tacitō tārde senēcta pedē. Vergilius: 1) Incipient magni procedere menses. 2) Labor imprōbus omnia vincit. 3) (вірш.) Īgnavūm fucōs pecūs a praesēpibus ārcent. Cicēro: 1) In urbe, si licēbit, manēbo. 2) Consensio omnium gentium est lex natūrae. 3) ...aetas succēdit aetāti. 4) Patriae solum omnībus carum est. Senēca: Non est ornamentum virīle concinnitas. Horatius: 1) O imitatōres, servum pecus! 2) Feriunt summos fulgūra montes. 3) (прислів'я) Par nobīle fratrum. 4) Non, si male nunc, et olim sic erit. Caesar (прислів'я): Dextram partem opēris administrāre. Propertius: 1) (вірш.) Ēnumerāt milēs vūlnera, pāstor ovēs. 2) Cessabīmus una. Plautus: 1) Abeam an maneam? 2) Contumeliam si dices, audies.

УРОК 10

Третя відміна іменників.

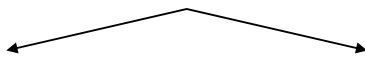
(Declinatio tertia)

До третьої відміни належать іменники всіх родів, які в gen. sing. мають закінчення **-is**, а в nom. sing. – різні закінчення:

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
Nom. sing.	piscis – <i>риба</i>	pars – <i>частина</i>	mare – <i>море</i>
Gen. sing.	piscis – <i>риби</i>	partis – <i>частини</i>	maris – <i>моря</i>

Залежно від кількості складів у називному і родовому відмінках однини іменники III відміни поділяються на рівноскладові і нерівноскладові.

Іменники III відміни

рівноскладові

в nom. et gen. sing. мають
однакову кількість складів:

Nom. sing. a-vis – *nmax*

Gen. sing. a-vis – *nmax*

нерівноскладові

в gen. sing. мають на один
склад більше, ніж у nom. sing.:

Nom. sing. flos – *квітка*

Gen. sing. flo-ris – *квітки*

У більшості іменників III відміни практична основа не збігається з основою називного відмінка однини, тому у словниковій формі іменника подається закінчення gen. sing. з частиною основи, в якій відбулися зміни. Для того, щоб визначити основу іменника III відміни, слід поставити його у форму gen. sing. і відкинути закінчення **-is**:

Словникова форма

litus, oris *n* – берег
radix, icis *f* – корінь
flumen, inis *n* – річка
palus, udis *f* – болото

Gen. sing.

litor-**is**
radic-**is**
flumin-**is**

Основа

litor-
radic-
flumin-

systema, atis *n* – система

palud-**is**

palud-

systemat-**is**

systemat-

До III відміни (declinatio tertia) належать іменники чоловічого, жіночого та середнього роду з різними закінченнями в Nom. Sing. та закінченням *-is* в Gen. Sing. Практична основа іменників III відміни визначається шляхом відкидання закінчення *-is* в Gen. Sing., наприклад: homo, homin-*is* *m* людина. Залежно від закінчення основи іменники III відміни за типом відмінювання поділяються на три групи: приголосну, голосну, мішану.

Приголосна група III відміни

До цього типу належать нерівноскладові іменники (які мають різну кількість складів у Nom. і Gen.) всіх трьох родів, основа яких закінчується на один приголосний. Наприклад: heres, edis *m*; civitas, civitatis *f*; tempus, ôris *n*. Зразок відмінювання іменників приголосного типу:

lex, legis *f* – закон

	Singularis	Pluralis
Nom.	lex	leges
Gen.	legis	legum
Dat.	legi	legibus
Acc.	legem	leges
Abl.	lege	legibus

crimen, criminis *n* – злочин

	Singularis	Pluralis
Nom.	crimen	crimlna
Gen.	crimlnis	crimlnum
Dat.	crimlni	crimlnbus
Acc.	crimen	crimlna
Abl.	crimlne	crimlnbus

Мішана група III відміни

До цього типу належать :

- 1) нерівноскладові іменники, основа яких закінчується на два або більше приголосних, наприклад: pars, partis *f* – частина; mens, mentis *m* – розум;

- 2) рівноскладові іменники, тобто ті, які у *Nominativus singularis* і *Genetivus singularis* мають однакову кількість складів, наприклад: *testis, testis m, (f)* – свідок; *civis, civis, m (f)* – громадянин, громадянка.

Зразок відмінювання іменників мішаного типу:

civis, civis m, (f) – громадянин(ка):

	Singularis	Pluralis
Nom.	civis	cives
Gen.	civis	civium
Dat.	civi	civibus
Acc.	civem	cives
Abl.	cive	civibus

pars, partis f – частина:

	Singularis	Pluralis
Nom.	pars	partes
Gen.	partis	partium
Dat.	parti	partibus
Acc.	partem	partes
Abl.	parte	partibus

Голосна група III відміни

До цього типу належать іменники середнього роду, що мають у *Nominativus singularis* закінчення **-e, -al, -ar**: *anīmal, alis n* – тварина.

Зразок відмінювання іменників голосного типу: *exemplar, aris n* – приклад:

	Singularis	Pluralis
Nom.	exemplar	exemplar-ia
Gen.	exemplar-is	exemplar-ium
Dat.	exemplar-i	exemplar-ibus
Acc.	exemplar	exemplar-ia
Abl.	exemplar-i	exemplar-ibus

Відмінкові закінчення 3 відміни

	Singularis	Pluralis
Nom. Voc	різні	es (m, f) a (ia) (n)
Gen.	is	um (ium)
Dat.	i	ibus
Acc.	em (m, f) = Nom. (n)	es a (ia) (n)
Abl.	e(i)	ibus

П р и м і т к а: В Abl. Sing. іменники приголосної та мішаної групи мають закінчення *-e*, голосної – *-i*. В Nom. Plur. іменників середнього роду іменники приголосної групи мають закінчення *-a*, голосної – *-ia*. В Gen. Plur. іменники приголосної групи мають закінчення – *-um*, голосної та мішаної – *-ium*.

Завдання до уроку 10

1. *Дайте відповіді на запитання.*

- Які іменники належать до третьої відміни?
- Чим відрізняються нерівноскладові іменники від рівноскладових?
- Як визначається практична основа іменників III відміни?
- На які групи поділяються іменники III відміни за типом відмінювання ?
- Які особливості відмінкових закінчень іменників III відміни різних груп?

Назвіть відмінкові закінчення кожного типу.

2. *Визначте відміну іменників по словниковій формі, перекладіть:*

Sequester, tri *m*, iustitia, ae *f*, ius, iuris, *n*, iudicium, i *n*, manus, us, *f*, collēga, ae *m*, domīnus, i *m*, homo, īnis, *m*, liber, libri *m*, res, rei, *f*, officium, i *n*, subsidium, i *n*, cura, ae *f*, civis, is, *m* pars, partis *f*, crimen, inis *n*, mulier, ēris *f*, genus, ēris *n*, servitus, ūtis *f*, superficies, ei, *f*, hereditas, ātis *f*, animus, i *m*, raptus, us *m*, series, ei *f*, pericūlum, i *n*, ars, artis *f*.

3. *Визначте основу, відмінкову форму, число і підтип відміни наступних іменників третьої відміни, утворіть Nom. sing.:*

Exemplāri, milītes, pedem, mortem, luce, iudīcum, cives, qualītātis, mentium, veritātis.

4. *Перекладіть речення:*

1. Lex videt iratos, irati legem non vident.
2. In potestate nostra sunt liberi nostri.
3. Mores populorum antiquorum varii erat.
4. Magna est vis consuetudinis.
5. Amici – fures temporis.
6. Legibus servire debemus.
7. Leges Romanorum severae erant.

8. Vox populi – vox veritatis. 9. Civitati cum civitate semper concordia esse debet. 10. Interdum sub nomine pacis bellum occultatur. 11. Fur furem, lupus lupum cognoscit. 12. Aqua et panis est vita canis.

5. Перекладіть речення:

1. Arbiter querelam capit. 2. Dominus praedium vendit. 3. Officium vocat. 4. Sine cura. 5. Tabula rasa. 6. Terra incognita. 7. Arbiter causam audit. 8. Actuarius instrumentum scribit. 9. Agricola villam possidet. 10. Haud semper errat fama. (*Tacitus*) 11. Non scholae, sed vitae discimus. 12. Italia est patria iurisprudentiae. 13. Ab ovo usque ad mala. 14. Sine causa nihil gignit. 15. Peraspēra ad astra. 16. Clavus clavo pellitur. 17. Victoria concordia gignitur. 18. Arbiter querelam capit. 19. Homo locum ornat. 20. Emptor rem capit. 21. Creditor vitium concedit. 22. In signis exercitus Romani sunt litterae: SPQR (= senatus populusque Romanus). 23. Exponite rem. 24. Est modus in rebus. (*Horatius*) 25. Manus manum lavat. 27. Si vis pacem, para bellum. (*Vegetius*). 26. Quod licet Iovi, non licet bovi. 28. Aurora Musis amica.

6. Прочитайте, перекладіть та запам'ятайте латинські вирази:

1. Dura lex, sed lex. 2. Salus populi suprema lex. 3. Pugna pro pace! 4. Fur furum, lupus lupum cognoscit. 5. O tempra, o mores! 6. Nomina sunt odiosa. 7. Alma mater. 8. Labor omnia vincit. 9. Mens sana in corpore sano. 10. Ius est ars boni et aequi. 11. Silent leges inter arma. 12. Non rex est lex, sed lex est rex. 13. Amor omnia vincit. 14. Nullum crimen, nulla poena sine lege. 15. Lege artis. 16. De iure. 17. Aurea mediocritas. 18. Civis ius sacrum est. 19. Simplicitas est legibus amica. 20. Nulla potentia supra leges debet esse. 21. Repetitio est mater studiorum. 22. Scio me nihil scire. 23. Praesumptio iuris. 24. Manifestum non eget probatione. 25. Ius gentium. 26. Instans est finis unius temporis et principium alterius.

durus, a, um – суворий, жорстокий
lex, legis f – закон

salus, salutis f – благополуччя,
порятунок, безпека

populus, i m – народ

supremus, a, um – найвищий
pugno, avi, atum, are – боротися

pax, pacis f – мир

fur, furis m – злодій

lupus, i m – вовк

cognosco, novi, nîtum, êre – пізнавати

mos, moris n – вдача, звичай

nomen, nomînis n – ім'я

odiosus, a, um – ненависний,
неприємний; йдеться про те, що
називати імена неприємно, тобто не
будемо торкатися осіб.

alma – від

alo, alui, alltum, êre – харчувати

mater, matris f – досл. мати-
годувальниця;

almà mater – навчальний заклад

labor, oris m – праця

omnis, e – весь

vinco, vici, victum, êre – перемагати

mens, mentis – розум, дух

sanus, a, um – здоровий

corpus, ôris n – тіло

ius, iuris n – право

ars, artis f – мистецтво, уміння
користуватися

bonum, i n – добро, благо

aequum, i n – справедливість

sileo, ui, -, ere – мовчати

arma, orum n, pl – зброя

rex, regis m – цар

amor, oris m – любов

nullus, a, um – ніякий

crimen, înis n – провина, злочин,
обвинувачення

lege artis – за всіма правилами
мистецтва

aureus, a, um – золотий (від **aurum, i n**
– золото)

mediocrîtas, tatis – посередність, тут:
середина

sacer, cra, crum – священний

simplicîtas, atis f – простота, чесність

supra (з *acc.*) – вище, над, понад

debeo, bui, bîtum, ere – бути
забов'язаним, мусити

repetitio, onis f – повторення

studium, i m – навчання, заняття, наука

scio, ivi, itum, ire – знати, уміти

nihil – ніщо, нічого

praesumptio, onis f – припущення,
презумпція

pra-esumptio iuris – припущення, що
діють аж до доказу протинного;
припущення, що спростовує.

manifestus, a, um – очевидний

egeo, ui, -, ere – бідувати (у чому-
небудь)

probatio, onis *f* – схвалення, тут: доказ.

gens, ntis *f* – рід, плем'я, народ.

instans, ntis – теперішній, поточний

finis, is *m* – кінець, межа, кордон,

завершення

unius - *gen. sing.* до *unus, a, um* – один

principium, i *n* – початок

alterius – *gen. sing.* до *alter, altêra, altê*

rum – другий, інший

УРОК 11

Прикметники третьої відміни

(Adiectiva declinationis tertia)

Прикметники III відміни поділяються на три групи:

- 1) Прикметники трьох закінчень, тобто мають для кожного роду своє закінчення (**-er** *-m*, **-is** *-f*, **-e** *-n*), наприклад: **celer** (швидкий), **celêris** (швидка), **celêre** (швидке).
- 2) Прикметники двох закінчень, тобто однакове закінчення чоловічого і жіночого роду і окремо для середнього роду (**-is** *- m, f*, **-e** *- n*), наприклад: **fortis** (сильний, сильна), **forte** (сильне).
- 3) Прикметники одного закінчення (**-r**, **-x**, **-s** або **-ns**) – мають одну форму закінчення для всіх трьох родів. У словниковій формі на другому місці подається форма прикметника в *Genetivus singularis* для знаходження основи. Наприклад: **par** (*m, f, n*), **paris** (*gen. sing.*) – рівний; **felix** (*m, f, n*), **felicis** (*gen. sing.*) – щасливий; **ingens** (*m, f, n*), **ingentis** (*gen. sing.*) – величезний.

Прикметники III відміни незалежно від кількості родових закінчень відмінюються за голосним типом III відміни. Прикметники чоловічого і жіночого родів мають у Nom. Plur. спільне закінчення *-es*, а прикметники середнього роду – закінчення *-ia*. У Gen. Plur. прикметники всіх родів мають закінчення *-ium*.

При узгодженні прикметників III відміни з іменниками та при відмінюванні словосполучень слід пам'ятати, що закінчення іменників і прикметників можуть не збігатися.

Зразки відмінювання прикметників III відміни:

Singularis	fortis <i>m, f</i>	forte <i>n</i>
Nom.	fortis	forte
Gen.	fortis	fortis

Dat.	forti	forti
Acc.	fortem	forte
Abl.	forti	forti

Pluralis	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	fortes	fortia
Gen.	fortium	fortium
Dat.	fortibus	fortibus
Acc.	fortes	fortia
Abl.	fortibus	fortibus

Завдання до уроку 11

1. *Дайте відповіді на запитання.*

- На які підгрупи поділяються прикметники III відміни? Назвіть їх родові закінчення.
- Як наводяться у словниках прикметники з одним родовим закінченням?
- За яким типом відмінюються прикметники III відміни?

2. *Визначте, до якої групи належать прикметники III відміни, вкажіть їх рід:*

Acer, acris, acre; celeber, bris, bre; brevis, e; recens, entis; caelebs, caelibis; caelestis, e.

3. *Провідмініяйте словосполучення:*

Miles fortis – відважний воїн; oratio simplex – проста промова; consilium utile – корисна порада; flumen breve – коротка річка; homo sapiens – розумна людина.

4. *Узгодьте прикметники III відміни з іменниками, провідмініяйте утворені словосполучення*

Vir, viri, m – чоловік; prudens, entis – справедливий; femīna, ae, f – жінка; elegans, ntis – вишукана; verbum, i, n – слово; facilis, e – неважке.

5. Перекладіть текст.

De cervo Cervus spectabat imaginem suam in aqua fontis, laudabat cornua pulchra, sed crura gracilia vituperabat. Subiti venatores cum canibus adveniunt. Terretur cervus et fugae se mandat et canes celeritate cursus superat. Sed in silvam intrat, cornibus retinetur et mox a canibus et venatoribus necatur. “Quam stultus eram, – dicit, – cornua mihi perniciose placebant”.

cervus, i, m – олень

celeritas, atis, f – швидкість

fons, fontis, m – джерело

crus, cruris, n – голінь

canis, is, m – собака

venator, oris, m – мисливець

6. Прочитайте та запам'ятайте латинські вирази:

- ✓ **Bellum omnium contra omnes.** – Війна всіх проти всіх. (Гоббс).
- ✓ **Sapienti sat** – Розумному досить.
- ✓ **Primus inter pares** – Перший серед рівних.
- ✓ **Sapientis animis nunquam tumet.** – Розумний ніколи не зазнається.
- ✓ **Similis simili gaudet** – Подібний подібному радіє.
- ✓ **Omne ignotum pro magnifico** – Все невідоме – дивовижне.

УРОК 12

Іменник. Четверта і п'ята відміни.

(Nomen substantivum. Declinatio quarta et quinta)

Іменники четвертої відміни

(Declinatio quarta)

До четвертої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду з основою на **-ŭ**. У називному відмінку однини іменники чоловічого роду закінчуються на **-us**, середнього роду на **-u**. Практичною ознакою відміни є закінчення родового відмінка однини **-us**(m, n).

Наприклад:

casus, us, m – випадок, відмінок genu, us, n – коліно, рід

usus, us, m – вживання, досвід cornu, us, n – ріг, фланг

contractus, us, m – контракт veru, us, n – дротик.

Виятки:

До четвертої відміни належать деякі іменники жіночого роду на **us**, як наприклад:

acus, us, f – голка anus, us, f – стара жінка

manus, us, f – рука porticus, us, f – колонада, портик

nurus, us, f – невістка socrus, us, f – свекруха

quercus, us, f – дуб pinus, us, f – сосна

tribus, us, f – триба, район Idus, um, f – Іди (13 або 15 число місяця)

domus, us, f – дім

Зразок відмінювання іменників четвертої відміни:

fructus, us, m – плід, фрукт; cornu, us, n – ріг

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	fruct -us, corn -u	fruct -us, corn -ua
Gen.	fruct -us, corn -us	fruct -uum, corn-uum
Dat.	fruct -ui, corn -u	fruct -ībus, corn -ībus
Acc.	fruct -um, corn -u	fruct -us, corn-ua
Abl.	fruct -u, corn -u	fruct -ībus, corn -ībus
Voc.	fruct -us, corn -u	fruct -us, corn-ua

Відмінювання іменника **domus, us, f**:

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	dom -us	dom -us
Gen.	dom -us	dom -uum (dom - ōrum)
Dat.	dom -ui	dom -ībus
Acc.	dom -um	dom -os
Abl.	dom -o	dom -ībus
Voc.	dom -us	dom -us

Деякі форми іменника **domus** вживаються у значенні прислівників місця:

domum – додому; **domo** – з дому; **domi** – вдома.

У давальному і орудному відмінках множини закінчення **-ūbus** мають такі іменники:

artus, us, m – *член, суглоб*

tribus, us, f – *триба, район*

lacus, us, m – *озеро*

quercus, us, f – *дуб*

specus, us, m – *печера*

Іменники *quercus, us, f* – дуб і *specus, us, m* – печера в давальному й орудному відмінках множини можуть мати паралельні форми **-ībus** та **-ūbus**.

Nota bene!

Запам'ятайте! Закінчення -us у називному відмінку однини широко вживається у латинській мові. Це закінчення мають іменники чоловічого роду другої відміни, іменники жіночого і середнього роду третьої відміни, а також іменники чоловічого роду четвертої відміни. Тому при відмінюванні іменників слід звертати увагу на закінчення родового відмінка однини.

Четверта відміна іменників – продуктивна для української мови. Українські слова, які закінчуються на *-кт, -(u)t, -с*, – запозичені з латинської мови. Наприклад: акт, факт, конспект, проспект, аудит, культ, апарат, контракт, курс, прогрес, регрес, конгрес, тракт, формат, об'єкт, суб'єкт, проект, інтелект, магістрат, препарат, прес, реквізит, манускрипт, атрибут та інші.

Іменники п'ятої відміни

(Declinatio quinta)

До п'ятої відміни належать іменники жіночого роду з основою на **-ē**. У називному відмінку однини іменники п'ятої відміни закінчуються на **-es**. Практичною ознакою п'ятої відміни є закінчення **-ēi(-ēi)** у родовому відмінку однини.

Наприклад:

series, ēi, f – низка, серія

species, ēi, f – явище, вид, ідея

planities, ēi, f – рівнина, долина

fides, ei, f – віра

spes, spei, f – надія

res, rei, f – *справа, річ*

Виятки

До п'ятої відміни належать два іменники чоловічого роду:

- 1) **dies, diēi, m, f**– день (dies, ēi, f у значенні термін, строк – жіночого роду),
наприклад: dies certa (певний день), dies constitūta (встановлений день), але
dies festus (святковий день);
- 2) **meridies, ēi, m**– полудень, південь.

Іменники **residies** мають однину і множину. Всі інші іменники або зовсім не відмінюються у множині, або мають лише називний і знахідний відмінки.

Зразок відмінювання іменників п'ятої відміни:

Casus	Singulāris	Plurālis
Nom.	r -es, di-es	r -es, di-es
Gen.	r -ei, di-ēi	r -erum, di-ērum
Dat.	r -ei, di-ēi	r -ebus, di-ēbus
Acc.	r-em, di-em	r -es, di-es
Abl.	r -ē, di-ē	r -ebus, di-ēbus
Voc.	r -es, di-es	r-es, di-es

У родовому та давальному відмінках однини «е» між двома голосними зберігає свою довготу: diēi, але fidēi.

Словосполучення з іменником res, rei, f – *справа, річ*:

res publica – *суспільна справа, республіка, держава*

res secundae (plur.) – *сприятливі обставини, щастя*

res adversae (plur.) – *несприятливі обставини, нещастя*

res gestae (plur.) – *здійснені обставини, подвиг*

res novae (plur.) – *нові обставини, державний переворот*

res bonae (plur.) – *цінні речі, цінності*

res summae (plur.) – *найважливіші справи, верховна влада*

res frumentaria – *продукти*

res rustica – *сільське господарство*

res divinae (plur.) – *релігія*

res familiaris – *майно*

scriptor rerum gestarum – *історик*

de rerum natura – *про природу речей*

Словосполучення з іменником dies, ei, m, f – день:

dies ater – *чорний день*

dies natalis – *день народження*

diem vidēre – *народитися*

in dies – *з дня на день*

cum die – *з приходом дня*

dies tranquillus – *погода*

ad certam diem – *у встановлений термін*

Завдання до уроку 12

1. Дайте відповіді на запитання.

- Які іменники належать до IV відміни?
- Назвіть ознаки іменників чоловічого і середнього роду IV відміни.
Які розбіжності мають іменники чоловічого і середнього роду при відмінюванні?
- Які іменники жіночого роду належать до IV відміни?
- Які іменники належать до V відміни? Наведіть їх відмінкові закінчення.
- У яких відмінах є іменники із закінченням -us?
- У яких відмінах немає іменників середнього роду?

2. Випишіть із наведених крилатих висловів іменники IV і V відмін:

1. Lapsus memoriae (Помилка пам'яті). 2. Manu sinistra (Лівою рукою). 3. E fructu arbor cognoscitur (З плоду пізнається дерево). 4. Dies levat luctum (День зменшує горе). 4. Est rerum omnium magister usus (Досвід – учитель усього). 5. Amicus optima vitae possessio (Друг – найкращий скарб у житті). 6. Domus propria – domus optima (Власний дім – найкращий дім). 7. Sine ira et studio (Без гіву і пристрасті). 8. Otium post negotium (Відпочинок після роботи). 9. Lupus non mordet lupum (Вовк вовка не кусає).

3. Узгодьте прикметники з іменниками IV та V відмін, провідмінійте утворені словосполучення:

Ductus, us *m* – протока (bonus, а, um – гарний), superficies, ei *f* – поверхня (petraeus, а, um – скельний), acus, us *f* – голка, колючка (tenuis, е – тонкий), recessus, us *m* – заглибина (magnus, а, um – великий), subspecies, ei *f* – підвид (rarus, а, um – рідкісний), series, ei *f* – ряд (geneticus, а, um – генетичний), dies, diei *m* – день (tepidus, а, um – теплий).

4. Запам'ятайте латинські прислів'я і крилаті вислови:

- ✓ **Usus est optimus magister** – Досвід – найкращий учитель (Цицерон, “Промова на захист Рабірія”, IV, 9)
- ✓ **Natura incipit, ars dirigit, usus perficit** – Природа починає, мистецтво спрямовує, досвід завершує.
- ✓ **Longae sunt regibus manus** – У царів довгі руки.
- ✓ **E fructu arbor cognoscitur** – Дерево пізнається з плоду.
- ✓ **Amicus verus amore, more, ore, re cognoscitur** – Вірний друг пізнається з любові, з поведінки, з мови і зі справ.
- ✓ **Dies diem docet** – Один день навчає інший. Коротке формулювання думки у віршії Публілія Сіпа (“Сентенції”, 123): *Discipulus est prioris posterior dies* – Наступний день – учень попереднього дня.

- ✓ **Nulla dies sine linea** – Жодного дня без рядка. Пліній Старший (23-79 рр.) у “Природничій історії”, XXXV, 36, 10 повідомляє, що грецький художник Апеллес (IV ст. до н.е.) мав звичку – щодня малювати на картині бодай одну лінію.
- ✓ **Pax huic domui** – Мир цьому дому.
- ✓ **Ést modus in rebús; sunt cérti dénique fines** – Все має міру якусь, повсюди межі є певні. Гораций, “Сатири”, II, 1, 106. Переклад А.Содомори.
- ✓ **Omnia mea mecum porto** – Все своє ношу з собою.
- ✓ **Suum cuique** – Кожному своє. Положення римського права – кожному належить те, що належить за правом.
- ✓ **Ex nihilo nihil fit** – З нічого ніщо не виникає. Парафраза основного положення епікурейської філософії у Лукреція «Про природу речей», I, 145:
Núllam r(em) é nihiló fieri divínitus únquam – З волі богів, із нічого ніщо народитись не може. Переклад А.Содомори.
- ✓ **Quisque est faber suae fortūnae** – Кожен – творець своєї долі. Ці слова належать Аннієві Клавдієві (IV-III ст. до н.е.), першому авторові латинської прози, відомому політичному діячеві, який побудував перший у Римі водопровід і Аннієву дорогу, що пролягала від Кануї до Риму.

5. Перекладіть текст, визначте граматичні категорії іменників:

De domo Romana

Domus multorum Romanorum parvae erant. Divites Romani non in urbe, sed in oppidis ad mare sitis pulchras domos sibi aedificaverunt. En domum Romanum **Graeco exemplo** aedificatam videmus. En **ostium** latum videre possumus. **Porticus** ampla ostium ornat. Ante domus lauros altas et quercus umbrosa sunt. **Vestibulum, atrium, tablinum, cubicula** in domo sunt. Atrium in media domo est, **tectum** eo apertum est et in medio id fons parvus **impluvium**que videmus. Etiam **peristylum**, Graeco modo **paratum**, statuis ornatum videmus. Post domum hortus est, ubi pulchrae

et multae **plantae, rubras et albas rosas, liliae** albae et **violae** pulchrae sunt. Potestis-
ne, discipuli, de domo vestra nobis narrare?

Словник

Greaco exemplo – за грецьким зразком	cubiculum , i – спальня
Graeco modo – грецьким способом	viola , ae – фіалка
ostium , i – вхід	peristylum , i – перистиль, коллонада
vestibulum , i – передня	paratus , a, um – влаштований
atrium , i – атрій, зал	planta , ae – рослина
tablinum , i – тераса, кабінет	ruber, rubra, rubrum – червоний
porticus , i f – портик	albus , a, um – білий
quersus , i f – дуб	rosa , ae – троянда
tectum , i n – стеля	lilium , i – лілія
impluvium , i n – басейн	

Частина II

Тексти для самотійного опрацювання лексики та тренування граматики латинської мови.

Зверніть увагу на віокремлені жирним лексичні одиниці: перекладіть та провидминяйте відповідно до частини мови. Зверніть увагу: тексти подані у порядку від простішого до складнішого.

Знайдіть коротку інформацію про особистості з тестів!

Підказка: погортайте Міфи Давньої Греції та Давнього Риму!

1. Matrona et puella.

In silva **frondosa** est pulchra domus; ibi habitat nobilis matrona cum diligentis puella. Mater familiae sedet ante **ianuam** et lanam operitur, puella avibus in area villae cibum dat. In **cavea** canit **merula**, in silva alaudae et luscinae. Puella cenam parat, **mensam** rosarum **albarum et rubrarum** ornat, **patinas** super **mensam** ponit et matrem ad mensam vocat. **Matrona** filiae laborem videt et laudat, saepeque fabulas miras aut historias **iuventutis** suae narrat, cum ipsa inter puellas **saltabat**. **Puella** laete canit, immobiles silvae **tacent**, aquae **garrulae** murmurant, ubique laetitia et concordia regnant.

3. Orpheus et Eurydice.

Orpheus, poeta famosus lirae sono, beluas **mollebat** et saxa movebat. Cum Orpheo vitam felicem agebat venusta nympha Eurydice, quae olim vipera momordit et necavit. Tum Orpheus, magnae **tristitiae** affectus, animo **Proserpinae**, reginae Inferorum, movere **temptavit** et ita sponsam ad vivos **reducere**. Descendit ad Inferos, **accedit** ad solium Proserpinae, et lyra **suaviter** cantat. Mortuorum umbrae undique accurrunt, Cerberus **monstrum** horridum tacet, **supplicia damnatorum** cessant. Tandem Orpheus etiam **animos** Proserpinae commovet, et regina poetae vota exaudit: Eurydice ad **vivos** remeabit, sed **maritus** feminam respicere non **debet** in via. Orpheus exsultat gaudio, sed postea, dum procedit, **incaute** oculos vertit. Statim **regina** Inferorum feminam **revocat**; Orpheus flet et plorat, sed **frustra**: sponsam retinere iam non potest.

4. Ranae et Sol.

Aesopus, fabulae scriptor **celeberrimus**, vicinos nuptias **celebrantes** aspexit et statim fabulam narrare coepit. Olim, canis **parvulus**, magnum os **habebat** et se leone esse credebat. Quamvis canis non **esset**, tamen non desistebat latrare et ferociter incedere. Una die, **lupus** eum vidit et risum tenuit. "Quid est, quod rideas?" canis **iratus** dixit. "Ego sum leo, et si mihi obviam venias, tibi caput abscindam." **Lupus** tamen contra: "Ne te **fallat** illusio; si **leonis similem** esse vis, melius **rugitus** imitare quam **dentes**." Et canis deinde tacitus discessit.

[illegible]

5. Pegasus et Plurimi

Multis equis de quibus antiqui nobis fabulosas narrationes **tradiderunt**. Graeci olim **narrabant** esse quendam **alatum equum**, nomine Pegasus, et Bellerophontem eius auxilio Chimeram, draconem aspectu foedo et **immanitate taeterrima**, interfecisse. Postea **dicebant** Pegasus, ut eum puniret, excussisse et Bellerophontem in mare **deiecisse**, cum is ad caelum pervenire **cuperet**. Item Graeci narrabant apud Indos equum **album** vivere, qui in fronte unum cornu haberet, et **credebant** nullum venenum **iis** hominibus nociturum esse, qui ex eo cornu **bibissent**. Admodum mirae sunt **praeterea fabulosae historiae**, quae ad Centauros **pertinent**, quos, altera parte homines, altera equos, antiqui homines **barbaros** putabant. Censeo has fabulas **narrationes** post incursionem auctoribus habuisse **homines**, qui primum artem equitandi
didicerunt.

6. Vitia hominum

Iuppiter nobis duas **peras** imposuit: peram **repletam vitiis propriis** post tergum dedit, ante pectus **suspendit** peram **alienis vitiis gravem**. Quare nostra **mala** videre non **possumus**, sed vitia aliena **facile cernimus**; nam, cum alii **delinquunt**, statim censores **efficiimur**. Phaedrus poeta in hac **brevi** fabella hoc **affirmat**, etiam in Evangelio **praedicatur**: "Festucam in oculo **fratris** tui vides, **trabem** vero in oculo tuo non consideras"

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slight shadow on the right side, suggesting it's resting on a surface.

9. Iuppiter atque deos.

Iuppiter, rex **deorum**, summo **consilio** et virtute **praeditus** erat. Is multa tempora cum **ceteris** deis in **caelo** feliciter **regnabat**. Tamen saepe Iuppiter inter **deos** iram **movere** solebat, et si quis ei **displicebat**, saevissime **puniebat**. Hic deus **omnipotens**, fulmine et **tonitruis** arma sua esse **dicebatur**. Unum ex his qui **iram** Iovis **incenderunt** erat Prometheus, gigas audax et **astutus**, qui homines creavit et ignem eis dedit. Iuppiter **autem** iratus, Prometheus in **saxo** ligavit et **aquila** cotidie eius iecur **divellebat**. Sed non solum **mortales**, sed etiam deos Iuppiter **punivit**, si quis eorum contra eum **conspirabatur**. Tantum timor et **reverentia** in caelo **regnabat**, ut nemo contra Iovem **ausus** sit rebellare. Tamen, non semper Iuppiter tam **severus** et iratus fuit. Saepe etiam in amoris causa **mortalis** formam suscepit et **mulieres** deceptit, quod ceteri dii **irridiculi** habebant.

10. Vulpes et aquilae punitus

Aquila et vulpes **societatem** inierunt et **habitare** prope **invicem statuerunt**, ut amicitiam suam **firmarent**. Itaque aquila **altam** arborem elegit, ubi nidum suum posuerit. Vulpes autem **vicinus** locum, in proximo **arborum** loco, pullorum partus expectabat. Ita aliquando vulpes **discessit**, ut cibum quaereret. Aqua autem, quae non habebat **satis** cibi, decidit in **proximum** locum **arboris**, ubi vulpis parvuli erant, et eos cum **pullis** suis rapuit, posteaque **devoravit**. Ubi vulpes rediit et **factum** est comperit, non solum ob **filiorum** mortem, sed **etiam** ob vindictam suam valde **commovit**: nam terra erat, non **volucris**, et non potuit **aquilam** adaequare. Quare a longe **inimicis** verbis maledixit. Non multo post, **pastores** capram in agro **sacrificabant**. Aqua cum partem carnis cum ignitis **carbonibus** rapuisset, in nidum **revenit**. Ventus autem, tunc **vehementer** flante, ignem **accendit**, qui pullulos aquilae, qui **adhuc** erant involuti, coxit, ita ut in terram **decidissent**. Vulpes autem, in **conspectu** aquilae, omnes **pullulos** devoravit.

11. Iuppiter in insula Creta

Iuppiter in insula Creta natus est. Pater eius, Saturnus, **timens** ne is, sicut ipse patris, **regnum** eum detrahare conaretur, **filium** in terram miserat ut ibi **educaretur**. Ibi Idaeo monte crevit et **nutrix** eius, Adrastea, fuit **capra**. Crescens, Iuppiter Saturnum **devicit** et patrem e suis regnis **expulit**. Deinde Iuppiter, cum **sororibus** suis, Iunone et Minerva, in Olympum **migravit** ubi regnum **caelorum** obtinuit. Cretae autem **natus**, ibi in **honorem** suum sacra facta sunt, inter quae **maxime** celebris erat tauro **suilloque** mixto **monstrum**, quod Minotauros **appellabant**.

Saturnus, divus Iovis **genitor**, ferox ac saevus erat, quippe qui filios suos **crudele** interemptor ederet. Rhea **autem**, Iovis mater, quo filium suum **conservaret**, **infantem** ancillae fidae **clandestine** commisit. Mox **divinus** infans, in **insula** quae Creta dicitur natus, in specu **montis** Idae **occultatus** est; altus specus **erat**, hedera densa **parietes** praecepsque **saxosus** vestiebat. Ibi **parvus** deus a multis **nymphis** **magna** cum cura custodiebatur. **Amalthea** capra puro lacte Iovem **alebat**, apes mel dulce **suppeditabant**. Cotidie agmen **columbarum** specum adfluebat, **ambrosiam** filio Rheae porrigerebar, **magnusque** aquilam suave **nectar**, potionem deorum, subministrabat. Ita Iuppiter **crascebat** et ultionem in **patrem** parabat.

Latonam punit rusticos

Latona, Iovis et Iunonis **filia**, erat dea **pulchra** et **veneranda**. Tamen, cum Latona in Lycia **rurales** esset rogatur, neque qui **quisque** agricola est, Latonae locus petentis **patebat**. Rustici enim, qui ibi **vivunt**, Latonam irridere **coeperunt** et eam a loco **depellere** conati sunt. Hoc Latonae non **placuit**, et igitur ira **commota** filios Apollinem et Dianam deos **rogavit**, ut eam **vindicarent**. Deus Apollo, arcu et **sagitta armatus**, rusticis impetum **fecit**. Similiter dea Diana eos cum **fustibus** et baculis verberavit. Sic **rustici** suam temeritatem **poenas** graviter **persolvunt**.

Latona, dea **pulchra** et potens, in Lyciae **fines** venit cum parvis filiis Apolline et Diana. Ibi, siti cruciata et **fessis** ex longo **itinere**, aquam quaerit, sed **rusticorum** turbas **invenit** qui fontem **turbaverunt**. Irritata, Latona **clamat**: "Vos, ingrattissimi **agricolae**, semper in hunc fontem et rivos eius **mutabimini!**" Et **mox**, cum ira plena esset, omnes **agricolae** in ranae **transformati** sunt et in aquam se **fugerunt**. Ita dea sua poena **impios** castigavit.

[illegible]

12. Scipio Aemilianus Carthaginem vicit

Scipio Aemilianus, qui et Africanus Minor **appellatus** est, Carthaginem vicit. In bellis Punicis Romae **imperium** erat traditum Scipionis familiae, et Scipio Aemilianus erat nepos Publii Cornelii Scipionis Africani Maioris, qui Carthaginem primam vicerat. Scipio Aemilianus erat dux **virtutis** magnae et animi fortis, et in bello multa saepe pericula pro patria subiit. Carthago, una ex **maximis** civitatibus Africanae, belli instar **quinquaginta** annos gessit cum Romanis. Scipio Aemilianus, post multos annos belli, urbem **obsidione** clausit et postea victoria **magna** cepit. Cives Carthaginenses in urbem conclusi fames et pestis **exagitabant**, et plerique mortem **subierunt**. Carthago, quondam gloria Africae, subiit **miserabilem** sortem: oppidum deletum est, populus in **servitutem** redacti sunt, et Roma in Africa **imperium** maius firmavit.

Tertium **bellum** Punicum Romani contra Afros inceptum est, et cum ingentibus copiis Carthaginem obsederunt. **Maxime** autem exercitus Romae duci Potestas fuit P. Scipio Aemilianus, Africani nepos, vir audax et rei militaris **peritissimus**. Aemilianus Carthaginenses a re **frumentaria** prohibuit, deinde post **brevem** obsidionem urbem cepit et diruit. Nemo ex Punicis eripuitur. Paene omnes in urbis **defensione** vitam **amiserunt**. Scipionis iussu, Romani **milites** totam urbem diripuerunt et omnia aedificia sacra et profana **incenderunt**. Post paucos dies, Scipio Carthagine discessit, iter ad Graeciam fecit atque brevi tempore Corinthum **pervenit**. Romanorum exercitus Corinthum quoque **expugnavit**: sic Roma ad potentiae fastigium **pervenit**.

13. Finis Laocoonta

In bello Troiano Laocoön, Neptuni **sacerdos**, ad aras taurum **ingentem** mactabat in litore, ut deos **placaret**: nam dei adhuc Troiae **infesti** erant. Sed repente gemini angues pelago **incubuerunt** et a Tenedo insula ad Troiae litora **contendere**, ut **sacerdotem** liberosque necarent. Troianorum **duces**, ut periculum **imminens** vitarent et salutem fuga peterent, **imperaverunt** ut omnes maris litus **relinquerent**, et deos oraverunt ne crudeliter **saevirent**. Angues primum **duorum** filiorum corpora implicuerunt et morsu miseros artus **fregerunt**. Deinde pater correptus est et ingentibus spiris **ligatus** est. Laocoön frustra **nodos** manibus divellere **conabatur** ut vitam servaret, sed ab **anguibus** necatus est.

[illegible]

14. Deceptio Ulixis

Ecce **gemini** angues e mari **emergentes** ad litora **contendunt**, et sine ulla dubitatione Laocoontem **petunt**: et primum parva **corpora** implicantes filios **mordicus** laniant, deinde **sacerdos** infelix **spiris** involvitur. Erant **animalia** sacra Minervae, Troianis **infestae** ob Paridis iudicium. Interea a **pastoribus** captivus Graecus trahitur, qui Ulixi obediens **multis** lacrimis Troianis **falsa** narrat: “Ob improbi Ulixis voluntatem, Graeci hic me **infelicem** reliquerunt. Ii autem nunc ad patriam laeti remeant et **equus** ex ligno comitibus meis **navigantibus** felix ac celere iter **praestabit**. Sed vos, Troiani, in urbem **vostram** equum ducite qui Troiae aeternum Minervae auxilium praestabit.” Captivi verba ab **omnibus** Troianis creduntur: **frustra** Laocoon, Apollinis **sacerdos**, cives suos **monet**: “Stulti, equus certe **donum** Minervae non est, sed dolus quo ruina nostra a Graecis **parabitur**”

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slight shadow on its right side, suggesting it's resting on a surface.

15. Mars in proelio vulneratus

Graecis proelia inferens, Mars gravem **vulnerem** accepit. Diomedes, **fortissimus** ac temerarius vir, **telum** in deum belli iecit, et, Minervae ope, eum **graviter** vulneravit. Statim Mars, timendissimus **omnium** deorum, in Olympum, clarissimam sedem **divinorum**, regressus est, atque Iovem, **potentissimum** patrem, interrogavit: "Cur Minerva, **imbellis** dea, Diomedis manu me **vulneravit**?" Iuppiter respondit: "Culpa non Minervae, **carissimae** filiae meae, est, sed tua. Nam tu **belli** deus es et saepe clades **atricissimas** facis: **puto** te quoque **dolorem** experiri debere! Nunc tamen Machaonem, **peritissimum** deorum medicum, **arcessam**: eius mirabili medicina arte **vulnus** tuum brevissimo tempore **sanabitur**".

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page or a sheet of stationery designed for writing.

16. Diliges proximum tuum

Narratur **legisperitum** surrexisse, qui Iesum insidiosa **quaestione** tentare voluit dicens: “Magister, vitam aeternam **possidere** opto: quid igitur agere debeo?” Iesus autem ei dixit: “Quid in lege **scriptum** est? Quomodo legis?” Ille **respondit**: “Diliges Dominum Deum tuum ex toto **corde** tuo et ex tota **anima** tua et ex tota mente tua et ex totis viribus tuis; et **proximum** tuum sicut teipsum”. Tunc Iesus ei ait: “Recte respondisti; hoc fac, et vives”. Sed ille, **volens** se iustificare, dixit ad Iesum: “Et quis est **proximus** meus?” Et Iesus fabulam **narravit** de homine qui descenderet ab Ierusalem in Iericho et a latronibus **spoliatus** esset, et vulneratus et semivivus relinqueretur. Et contigit ut sacerdos et levita **praeterirent**, sed Samaritanus, cum eum vidisset, **miserericordia** motus est, et accessit et vindiavit vulnera eius, infundens oleum et vinum, et imponens eum in iumentum suum, duxit ad **cauponam** et curavit eum. Et dixit Iesus: “Quis horum trium **videtur** tibi proximus fuisse illi, qui a latronibus incidit?” Qui **respondit**: “Is qui fecit misericordiam in illum”. Et Iesus **dixit** illi: “Vade et tu fac similiter

17. Aeneas, Turnus, Rutuli

Postea bellum inter Aborigines et Troianos **exortum** est, cum ambo ab **hostibus** petiti essent. Turnus, rex Rutulorum, qui pacta erat Laviniam ante **adventum** Aeneae sibi in **matrimonium** daturum, invidiam **adversus** advenam habebat et simul cum Latino contra Aeneam **bellum** intulit. Ex eo certamine **utraque** acies sine laetitia exiit: Rutuli victi sunt, Aborigines et Troiani **ducem** Latinum amisere. Tunc Turnus cum Rutulis ad Etruscorum Mezentium, regem Etruriae, **confugit**, qui Caere, **opulentissimo** oppido, **imperitans**, ab initio non laetus novae urbis **origini** erat, et tunc satis **periculosum** ratus esse crescentem Trojanam rem sociis Rutulis **iunxit**. Aeneas, ut Aboriginum animos sibi **conciliaret** et utramque **gentem** non solum sub eodem iure, sed etiam nomine **coniungeret**, Latinos appellavit. Aborigines postea Troianis fide ac studio erga regem Aeneam cessere. Fretus hac **coalescentium** animorum spe, quam in dies magis inter duos **populos** augere videbat, Aeneas, quamquam Etruria **tantis** opibus praedita **erat**, ut non solum terras, sed etiam mare per **totam** Italiae longitudinem nomine sui **implevisset**, in aciem copias suas eduxit, cum bellum moenibus propulsare posset. Secundum **proelium**, quod cum Latinis commisit, fuit Aeneae **ultimum** opus mortaliū. Sepultus est, **ubicumque** fas et ius est, super flumen Numicum; locum Iovem Indigetem **appellabant**.

18. Hannibal ad Trasimenum lacum

Hannibal, postquam per Etruriam ad Trasimenum lacum **pervenerat**, omnes agros inter Cortonam urbem Trasimenumque lacum **vastavit**. Postea castra **locavit** aperto atque edito loco inter **lacum** ac montes. Tum **milites** levis **armaturae** post montes circumduxit et **equitatum** ad fauces saltus inter **montes** occultavit. Reliquam partem **exercitus** in acie pro castris **instruxit**. Interea pridie, solis occasu, exercitus Romanorum, Flamini **consulis** ductu, ad lacum ex **opposita** parte pervenerat. Romanorum dux, cum castra **copiasque** Carthaginiensium vidit, cum toto exercitu in hostem processit, quia Hannibalis insidiae a Flaminio non **detectae** erant. Poenus, ubi vidit hostem clausum lacu ac **montibus** et a suis copiis **circonfusum**, proelii signum dedit. Omnes Carthaginienses **simul** in hostem impetum **fecerunt**. Sed improvisa ac densa nebula e lacu orta omnia loca circa **contexit** et Romanis, qui in fronte, a sinistro cornu, a **tergo** ab hostibus invadebantur et a **dextro** cornu lacu claudebantur, nulla spes salutis fuit, quia caligo etiam armorum usum impendebat. In **magno** tumultu caedes ingens fuit. Consul quoque sub **hostium** ictibus cecidit, magna militum pars in atroci proelio periit, pauci per saltus montium **evaserunt**.

19. Theseus et Labyrinthus

Theseus, Atheniensium princeps, **filius** Aethrae et Aegei regis, ad Labyrinthum Cretensem **profectus** est, ut Minotaurum **interficeret**. Minotaurus erat monstrum, cuius corpus viri **forma** erat, sed caput tauri **habebat**. Theseus ad Cretam **navigavit**, ubi regina, Pasiphae, Minotauro vitam **supplicii** genus praestitisse credita est. In Labyrintho erat multa **difficilia** viae et plena erroris, sed Theseus, **auxilio** amoris ductus, Ariadnae, **reginae** Minotauri filiae, se coniunxit. Ariadna Theseo filum dedit, ut, ubi in labyrintho erraret, per filum iter **repetere** posset. Theseus, filo ductus, Minotauro **occurrit** et cum illo fortiter pugnavit. Victorem postquam effecerat, ex Labyrinthus iter suum repetivit, et Ariadna **secum** duxit. Sed Theseus Ariadnae non fidem **servavit**, et eam in insula deserta reliquit. Athenas **reversus** est, ubi patrem, Aegeum regem, mortuum invenit. Sed Theseus, Athenis **regnare** coepit et virtutis fama diutissime floruit.

20. Mors Penthesileae

Post bellum Troianum, Aeneas cum reliquiis Troianorum in Italiam **navigavit**. Ibi cum Latinis, sub **regno** Latinus, pacem fecit et Laviniam, Latinus **filiam**, sibi in matrimonium **duxit**. Tamen, Turnus, rex Rutulorum, qui Laviniam sibi **desponditam** habebat, bellum contra Aeneam **suscepit**. In acie apud flumen Numicum, Aeneas Turnum victi et pacem cum Rutulis fecit. Lavinia, quae inter duos reges controversiam ortam **habebat**, ad Aeneam **pervenit** et cum eo regnare coepit. Sic Troiani cum Latinis coniuncti sunt et populus Romanus ex **illorum** societate **ortus** est.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

21. Finis Tarpeiae

In primo **bello** Punici, Romanus **consul** Publius Claudius Pulcher, qui **pugnam** nauticam parabat, **auspiciis** non more **maiorum** usus est. Nam, cum pollucendi hostiae caprae plures laevas **accepissent**, ea quae iactatae erant in mare repente ex ara rettulit. Tum pontifices dixerunt **auspicia** non **rata** esse atque, nisi nova capra caperetur, non esse pugnandum. Sed consul ex **contumacia** auspicia spernens navem in altum dedit. Sed navis sine **caede** et clade in portum redire non **potuit**. Tum consul, ut scelus expiaret, a populo iudicio **damnatus** est. Multos civium Romanorum **immodestiae** ac temeritati punitio eius exemplo **profuit**.

Finis Tarpeiae **fabulae** brevis est. Tarpeia, filia **custodis** Capitolii, proditorem Sabinis incaute **commisit** et cives Romani paene sub hostium potestate **tradidit**. Sabini tamen, postquam Capitolium in **potestatem** suam receperunt, Tarpeiam poena dignam habuerunt: eam scutis, quos in sinistris **manibus** gerebat, obruerunt et **morti** dederunt.

22. Rodope fit regina

In urbe Naucrati, Rhodopis nata erat ex **mercatoris** Graeci familia, quae pulchritudine ceteras aetatis suae **puellas** superabat. Cum ancillis ad Nilum flumen lavatum venisset, **corpus** nimio calore **oppressum** aqua fluminis recreavit. Ancillis autem vestimenta et sandalia commisit, ut ea custodirent. Tunc **vultur** devolavit et unum e duobus sandaliis **arripuit**, deinde **avolavit**. Ancillae **vulturis** metu aufugerunt, Rhodopis cum altero sandalio domum **rediit**. Eodem tempore Psammeticus, rex Aegyptiorum, in **foro** Memphidis, capite Aegypti, ius **dicebat**. Subito vultur sandalium quod rapuerat in gremium regis demisit et **avolavit**. Statim rex, cui sandalii venustas valde placuerat, vates **consuluit**. Quorum unus: “Rex”, inquit, “hoc est **deum** omen. Quaere eam virginem, **cuius** est hoc sandalium, ut nostra regina sit”. Rex **vatis** consilio paruit. Primum quidem ii, quibus **negotium** rex commiserat ut virginem reperirent, diu frustra **quaesiverunt**; sed cum rex ipse quaesivit et forte Naucratin venit, puellam invenit quae alterum sandalium **possidebat**. Eius venustatem **magnopere** laudavit et eam uxoriā regiamque fecit.

23. Gladiatorum vita necisque

In Roma antiqua, gladiatorum spectacula erant maxima populi Romani delectatio. Gladiatores erant viri, qui propter pecuniam vel gloriam, gladiis et armorum usu inter se aut cum feris pugnabant. Gladiatorium munus, quod aedificium erat, ubi spectacula gladiatorum dabantur, erat aedificatum ad forum, ut populus facile spectare posset. Gladiatorum pugnae erant in arena, quae arenae nomine appellabatur, et arena erat plena harenae, ut gladiatores non facile laberentur. Gladiatores erant in scholis, quae ludorum nomine vocabantur, et ibi gladiatoribus disciplina imponitur. Magister ludi, qui ludos gubernabat, gladiatores in exercitiis docebat. In scholis, gladiatores artem gladiatoriam discere debuerant. Gladiatores armati in pugnas adferebantur, et pugnae erant ad mortem. Inglorios autem homines, qui ad gladiatorium munus damnati erant, etiam feris objiciebantur. Tamen, si gladiator pugnam superabat, vita ei servabatur. Populus spectabat gladiatorium munus cum maximo gaudio. Gladiatorum pugnae in amphitheatro erant, et amplitudo amphitheatri magnitudinem spectaculorum augebat. Populus cum ingenti clamore gladiatores exhortabatur, ut alter alterum superaret. Si gladiator pugnam superabat, populus cum gaudio ingens applaudebat, et victoriam ei tribuebat. Si gladiator victus erat, in ferrum vel in bestias objiciebatur

24. Codro Atheniensium servat

Inter Doros et Athenienses, veteres **inimicitiae** exstiterent, quae tandem in bello evaserunt, nam Doros contra Athenienses arma **sumserunt**. Ante quam ad bellum procederent, Delphis **oraculum** petiverunt ut de exitu belli **certiores** fierent. Pythia ad legatos verba **huiusmodi** protulit: “Vestra erit victoria nisi **hostium** regem **necaveritis**.” Ita Dorum duces **imperaverunt** militibus, ut Atheniensium regem non nocerent. Atheniensium rex ille erat Codrus, qui, cum **oraculi** responsi verba accepisset, statim **optavit** mortem occumbere, ut **patriam** liberaret ac **victoriam** pararet. Itaque Codrus **vestem** mutavit, ligna in **humeros** imposuit et quasi servus agens, in hostium castra se **contulit**. Ibi ulterius se **incitavit**, ut verbis contumeliosus militis **cuiusdam** iram excitaret. Furore agitatus, miles Codrum **aggredi** conatus est, at ille in eum **evasit** ac se interfici iussit. Ita hostes **credentes** se victoriam adeptos, in castris securi requieverunt. Tunc Athenienses Codri **mortem** et virtutem cognita, satis lacrimis **deflevit**. Eum enim morte voluntaria **patriae** liberatorem agnoscebant. Hoc facto Athenienses **populo** vicerunt et fama de Codri **morte** per totam Graeciam celebrata

est.

25. Fabula Oedipus (I).

Oedipus Corinthi **filius** erat Polybi **regis**, ut se credebat. Sed ubi ad **pubertatem** pervenit, invidia aequalium eum **opprimebat**, qui subditum, non regis filium esse dicebant, quod **natus** erat ex Iocasta et Laii incestuoso matrimonio. Itaque Oedipus Delphos petiit, ut oraculum de parentibus suis **consuleret**. Pythia responsum dedit: **patrem** ab eo **necari**. Et Laius, pater Oedipi, quoque Delphos **accessit**, quod in somnio **mortem** suam de filii manu viderat. In via Oedipus et Laius **invicem** occurrerunt: Oedipus, inscitus patris, viam **regi** dare neglexit. Irritatus Laius equos immisit et rota pedem Oedipi **oppressit**. Hinc Oedipus inscius **patrem** suum de curru detraxit et occidit. Creon, Iocastae frater, qui interim **regnum** Thebis occupaverat, exspectabat Laium, sed eum **nunquam** vidit revenire. Tandem, ut urbem a pestilentia liberaret, in Boeotiam missa est Sphinx, Tiphonis filia, quae agros Thebanorum vexabat. Sphinx, ut Thebis pacem redderet, **aenigma** proposuit, quod nullus Thebanorum civis **solvere** sciebat. Multis **hominibus mortem** attulit, donec Oedipus aenigma **solvit** et Sphinx in profundum praecepit. Oedipus **autem**, qui responsum Delphicum **ignorabat**, uxorem et reginam duxit, quae Iocasta erat, mater **eius**.

27. Bella Samnitica

Bella Samnitica, quae inter Romanos et Samnites gesta sunt, multa ac ferocia fuerunt. Primum **bellum** anno urbis **conditae** CCLXXXVIII (288 AUC) coortum est, cum Romani cum Samnitibus certamen de **possessione** Campaniae habebant. In hoc bello Roma **iniurias** fecit, quas Samnites minime **tolerabant**, et armis res suas **vindicare** coeperunt. Romani, qui usque ad illud tempus nullas res **adversas** habuerant, se in hac re imprudenter **gessere**, cum consules duos in Campaniam miserint, qui locum **asperum** et ignotum ignavi atque **indociles** legionibus tradiderunt. In ea pugna, quae Claustra Caudina appellata est, hostes Romanos **circumsederunt**, et cum consules suas **copias** tradidissent, in **humilis** condicionibus abire iusserunt. Romani tamen non se contenti his **incommodis**, iterum in Samnites arma moverunt, cum duo consules, L. Papirius Cursor et P. Cornelius Rufinus, **adveherentur**. In hac bello apud Aquiloniam Samnium Romanorum virtus **claruit**, cum legio tertia decima, quae eo tempore in **extremum** veniebat, fortissime **pugnavit**, quam Deus Apollo ex caelo auxilio adiuvit. Post haec bella, Samnites **aliquoties** victi sunt, sed ad ultimum Romanis parum **profuit**, cum Hannibal Barca, carissimo **patrimonio** depopulato, cum ingenti **exercitu** in Italiam venit et apud Trebiam **pugnavit**. In hac pugna Romanis morsus est amarus exitus, nam **magnum** numerum militum amisit et apud Afrum magnum **tumultum** commovit. Tunc Samnites, qui non sine **gaudio** viderant hostium calamitates, iterum arma **sumpserunt**, sed in hoc bello a Romanis superati sunt. Multa alia bella inter Romanos et Samnites **gesta** sunt, sed haec pauca satis esse putabo, ut belli Samnitici memoriam renovem

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

28. Alexander et puer

In Magna Graecia, in urbe Crotona, **aliquando** fuit vir quidam qui nomen **habebat** Milon. Hic Milon pugil fuit optimus, et **septem** vicibus Olympia ludis victoriam **assecutus** est. Milon, corpore **mirabiliter** valido et robusto, erat admirabilis etiam in **disciplinis** athleticis, nam **saxum** ingentem unum, quod duo milia passuum longe **esset**, ut **aiunt**, uno dente traxit, ac **saepissime** utrumque brachium sub pugno Romam effodit. Unde fit ut in **omnibus** Italicis oppidis famam et laudem meruerit, nec Crotonensium **tantum**, sed totius Italiae spem et tutelam **habuerit**. Igitur, cum aetate iam **confectus** esset, Milon unam feram **validissimam**, quam aras Cybeles lacerare solebat, necare **aggressus** est. At feram capere non potuit, sed **bracchium** forte in fruticem impulit. Tum, cum frutex **subito** arsisset, Milon per **incendium** captus est, nec ignem **extinguere** potuit, propterea quod **nemo** aderat qui ei **auxilium** ferre posset. Ita Milon, qui **multos** pugilatu **superaverat**, flammis et feris pereunte, exemplum dedit illud, **hominem** non solum fortem, sed etiam sapientem oportere **esse**.

29. Darius apud Issum victus est

Alexander, Macedonum rex, Persarum **imperatorem** Darium apud Issum, in Syria sitam civitatem, fortiter **aggressus** est. Alexander a civitate quindecim stadiis castra posuit et **satis** exploratis hostium itineribus, ad **summo** mane universas copias in aciem produxit. Darius **copias** suas ordinavit, equites et **elephanti** in fronte locati sunt, in medio pedes, **postremi** praesidio **elephantis** ac praesidio clausi erant. Bellum exortum est; Alexander acie instructa **equitatum** copias regendas Parmenioni commisit, ipse **cum peditibus** pugnam in fronte suscepit. Fuit **maxima** pugna, multo impetu, multa arte, multo **timore**. Elephanti impetuosa **volnera** inferentes ac Macedonum **phalanges** dissipantes multa vulnere **accipiebant**, sed tandem interfecti sunt. Tum pedes Macedones **circumvallati** circumvenientesque hostes cuneum Alexandri effecerunt et **hostes** in fugam dederunt. Interim autem, Alexander ipse erat multis **volneribus** confectus et laudare se **fortunam** coactus est, quod tanto cum periculo victoriam peperisset. Darius fugit et exercitus Persarum per totam Asiam ab Alexandro **victus** est.

31. Regina Tamiri filius

Asia tota subacta et **universo** Oriente in potestatem redacto, Cyrus, Scythiam quoque **cupiens** occupare, bellum **indixit** Tamyri, reginae illius regionis. Ea, non muliebriter adventu hostium territa, permisit Cyrum Oaxem **trajicere**, rata pugnam sibi **faciliorem** fore intra regni sui fines. Rex Persarum, flumen **transgressus**, castra metatus est, sed **deinde**, postero die, quasi refugiens, ea **relinquere** simulavit, ibi magnam copiam vini et rerum, quae ad **epulas** necessariae erant, relinquens. Re comperta, **regina** filium misit ut Cyrum insequeretur cum tertia parte copiarum. Iuvenis, **castris** Cyri potitus, ignarus rei **militaris**, suos milites vino et crapulis indulgere permisit: itaque Scythiae priusquam bello **devicti** sunt, ebrietate sunt capti. Nam, his **rebus** cognitis, Cyrus, per **noctem** reversus, omnes milites ebrios cum filio reginae caedit.

32. Capitolium anseres

Arx Romae Capitoliumque in magno periculo **versabatur**. Galli enim, sive per indicium humanum, quod ex Veiiis adlatum erat, sive sua sponte observato, saxo Carmentis ad **ascensum** parato, sublucida **nocte**, cum primo inermem viam temptaret, ante misissent, tradentes inde arma, ut quidquid adversi esset, in **vicem** sustinerent ac traherent alii **alios**, prout locus posceret. Tanto silentio ad summum locum pervenerunt, ut non modo custodes fallerent, sed ne **canes** quidem, sollicitum animal ad nocturnos strepitus **excitarent**. Anseres non fefellerunt, quibus sacrae Iunonis **alimenta** minime praebita erant. Haec res **saluti** fuit; nam clamore **alarum** earum et crepitu excitus Marcus Manlius, qui **triennio** ante consul fuerat, vir bello egregius, armis raptis, simul alios ad arma **vocans**, processit. Et dum alii **trepidant**, Gallum, qui iam in summo **constiterat**, ictu umbonis **deturbavit**. Casu eius lapsi cum **proximos** prosterneret, alios **trepidantes** et arma **omissa** lapidibus, quibus **adhaerebant**, manibus complectens **trucidavit**.

33. Pandora

Pandora fuit **foemina** ex fabulis Graecis, quae ab deis creata est ad poenas hominum pro scelere Promethei. Iuppiter, princeps deorum, Pandoram creavit et eam donis ac **muneribus** exornavit. **Ceterum** in ea ficta erant mala, quae causam essent infortuniorum et dolorum in mundo.

Epimetheus, frater Promethei, Pandora in matrimonium ductam accipit, quamvis Prometheus eum **monuerat** ne munus deorum acciperet. Pandora autem, curiosa et **imprudens**, apertam **pyxidem**, quae omnia mala **continebat**, **temptavit**. Tum ex pyxide omnia **mala**, tales ut morbus, dolus, dolor, labor, in **mundum** evolaverunt, affligentes **humanam** generis.

Atque ita Pandora **infortunium** ad homines intulit. Tamen, in extremo, spes in pyxide **remansit**. Pandora, **etiam** "pandora" idem **significans**, spei **reliquias** custodivit, quae **hominibus** semper **infortuniorum** tempore salutem et solacium offerunt. Haec **fabula** de Pandora sapientiam afferre vult, ut homines moneret de periculo curiositatis et constantiam in **adversis** retinere. Epimetheo **fratri**; inde nata est Pyrrha, quae **mortalis** dicitur prima esse **creata**.

34. Prometheus

Prometheus fuit heros ex mythologia Graeca, qui hominibus ignem dedit et eis multa beneficia attulit. Cum Iuppiter, summus deus, homines contemnere videret, Prometheus, titanorum genus, auxilium iis tulit.

Prometheus, ingenio **praeclarus**, caelestia dona celavit et hominibus ignem **subreptum** obtulit. Ignis, magnus progressus **humanitati**, hominibus vires, calorem et lumen contulit, **facilitans** eis vitam et progressum in artibus et scientiis.

At Iuppiter, iratus **deceptione** Promethei, ultionem paravit. Ille hominibus mulierem **primam**, Pandora nomine, creavit et ad terram misit. Pandora, curiositate captus, pyxidem aperuit, ex qua **omnia** mala in mundum evolaverunt, affligentes humanam **generem**.

Adhuc Prometheus **suppliciis** non exsolutus est. Ligatus ad scopulum, aquila cotidie venit et viscera eius devorat, sed nox **adveniente** Prometheus doloribus liberatur. Per **annos** multos ista poena duravit, donec Hercules eum liberavit.

Prometheus, vir ingens fortitudine et **intellectu**, exemplum est **constantiae** et rebellionis contra **tyrannidem** deorum. Per beneficia sua et constantiam adversus vim divinam, Prometheus **hominibus** spem et **inspiratiorem** praebuilt. Ille nobilitas heroica et inaequabilis ingenium eius in memoria hominum **semper perdurabunt**.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

35. Io

Io fuit puella pulchra et nobile ex fabulis Graecis. Sed **infelicitas** eius in amoris causa infortuniaque divina orta sunt.

Io, filia regis Inachi, erat famosa pro sua **pulchritudine**, quae oculos Iovis, supremi deorum, captivavit. Iuppiter, cupidus Io **possidere**, mutatus est in taurum fulgentem et ad eam **appropinquavit**. Io, verita, fugere conatus est, sed Iuppiter eam rapuit et incaute puellam violavit.

Postea, Iuppiter **metamorphosin** in formam vaccae restituit Io, sed eam etiam servavit in vinculis. Mercurius, nuntius deorum, Iovi **suggessit** ut spectare eam **incognitam** in regia Iunonis, coniugis Iovis, posset. Iuno, **susplicax** et irata, custodem Io misit, qui Io **continere** et **vigilare** iussus est.

Tamen, Io per **longum** tempus per terras **vagabatur** et **tormentis** affligebatur. Insecta taeniis, quae a Iunone **missa** erant, eam inceserunt et **torserunt**. Postea, ad Nilum **pervenit**, ubi suam **formam** humanam **recipere** potuit.

Mox, Io audit de **promisso** Iovis ei libertatem restituere, si ad finem terrae pervenisset. Tandem, cum in finibus Aegypti ad **mare** Rubrum advenit, Iuppiter Io in **humanam** formam **reduxit** et eam **dimisit**.

Historia Io exemplum praebet de passione et **perseverantia**. Ea, per multas tribulationes et **transformations**, fortem et **patientem** se praebuit. **Memoria** Io et eius **amatorum** doloris aeternum in animis hominum **manebit**.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

36. Aesculapius

Aesculapius, cui etiam nomen est Asclepius, fuit deus ex mythologia Romana et Graeca, qui **medicinae** et sanationis **praeerat**. Ipse filius erat Apollinis, deorum solis et artis medicinae patroni, et Coronidis, mortalis feminae.

Aesculapius ab infantia in arte **medendi** praeclarus erat. Pater Apollinis eum sub tutela Chirone **centauri** posuit, qui eum in **disciplina** medicinae erudit. Aesculapius, excellens in scientia et **prudencia**, non solum homines aegrotantes **curabat**, sed etiam mortuos revocare **poterat**.

Hic facultate mirabili excitavit iram Iovis, **deorum** principis, qui timens ne homines mortem spernere **inciperent**, Aesculapio mortem intulit. Tamen, propter pietatem Apollinis et deorum **intercessionem**, Aesculapius in deum **transformatu** s est et postea colitur ut deus **medicinae**.

Aesculapius, cum baculo et **serpente**, qui symbola medicinae sunt, depingitur. Multae civitates templis et sanctuariis in **honorem** Aesculapii dedicatis habebant, ubi **aegroti** ad sanandum **convenerant**. Aesculapius etiam in **somnis** et visionibus medicis apparebat, consilia et **remedia** afferens.

Eius filii et discipuli, qui Aesculapii artis **traditi** sunt, postea **praestantes** medici in Graecia et Roma facti sunt. Ars medica quae a Aesculapio **initium** duxit, etiam nunc honorem et **admirationem** habet in mundo. Aesculapius, **divinus** medicus, **semper** in memoria hominum manebit ut exemplo et **patrono sanitatis** et curae medicinae.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

37. Europa

Europa, filia Argiopis et Agenoris, **oriunda** ex Sidone, a Iove in taurum transformato Cretam **delata** est, ubi ex ea Minoem, Sarpedonem et Rhadamanthum procreavit. Agenor, pater eius, misit **filios** suos ut sororem **reducerent**, alioquin ipsi ad se **redirent**. Phoenix in Africam profectus est, ubi **permanebat**; hinc Afri Poeni **nominabantur**. Cilix, **nomine** suo, Ciliciae nomen **indidit**. Cadmus, **errans**, Delphos pervenit, ibi responsum **accepit** ut a **pastoribus** bovem emeret, qui in latere signum lunae **haberet**, eumque ante se ageret. Ubi bovis in **quiete** cecidisset, eo **loco** urbs condenda atque ibi **regnanda** fato esset. Cadmus sortem **audita** cum **exsecutus** esset et aquam quaereret, ad fontem Castalium venit, quem draco, Martis filius, custodiebat. Draco cum Cadmi socios **interfecisset**, a Cadmo lapide est interfectus, **atque** Minerva eius **dentes** monstrante sparsit et aravit, unde Sparti **enati** sunt. Hi inter se pugnaverunt. Ex eis quinque **superfuerunt**, scilicet Chthonius, Udaeus, Hyperenor, Pelorus et Echion. Ex bove autem, quem secutus **fuerat**, Boeotia appellata est.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

38. Rex Midas

Midas, rex Mygdonius et **filius** Matris deae, arbitratus est a Timolo in illo tempore, quo Apollo cum Marsya vel Pane in **fistulam** certavit. Timolus victoriam Apollini **tribuere** volens, Midas dixit potius Marsyae dari **debere**. Hoc **indignatum** Apollo Midas dixit: "Qualis cor in iudicando **habuisti**, tales et auriculas habebis." Quo audito, **effectum** est ut aures asininas haberet. Eodem tempore Liber pater, cum exercitum in Indiam duceret, **Silenum** errare fecit, quem Midas **benigne** hospitio exceptum ducemque ei **praefecit**, qui eum in comitatu Liberi deduceret. Tunc Midas, ob **beneficium**, a Libero data **potestate** ut quidquid vellet ab eo **peteret**, petiit ut omnia, quae tetigerit, in aurum **mutarentur**. Quod **impetravit**, et cum in regiam venisset, quidquid **tetigit**, aureum factum est. Iam fame **cruciatus**, a Libero petit ut donum illud speciosum **auferret**; cui Liber iussit se in flumen Pactolum **abluere**, et quicumque **aquam** eius fluminis tetigerit, corpus eius in **auream** speciem convertitur. Hoc flumen nunc Chrysorroas **appellatur** in Lydia.

39. Medea

Medea, filia Aeetis regis Colchidis, una ex magis **potentibus** et maleficis mulieribus **antiquitatis**, fuit. Eius pater, inpossessus velleris aurei, Medeam cum Iasone, Thessaliae heroe, marito tradidit, ut eum **adiuvaret** in sua questu.

Medea, peritia in magia et veneficiorum arte, **auxilium** Iasoni praebuilt. Ea dona magica, quae ei pater dederat, Iasoni in viam poneret, etiam dracones somno gravatos, qui **aurum** velleris **custodiebant**, occidere potuit.

Medea amore et studio **incensa**, Iasoni **servivit**, patria terra relicta. Iasonem in Graeciam **secuta** est, ubi duo filii peperit. Tamen, Iason postea Medeam dereliquit, ut aliam **uxorem** duceret, reginam Corinthiam.

Medea, graviter offensa et despecta, ira et vindicta commota est. Ea, **artibus** magicis et ingenio **perfido**, reginam Corinthiam, filios suos et Iasonem crudeliter necavit. Tunc Medea, currus solis **patris** sui Helii dono accepit et in **caelum** avolavit. Hic est finis **tristis** et terribilis historiae Medae, cuius amor et ira effera saepe in mythologia **memoratur**.

40. Medea exul

Medea, filia regis Colchidis Aetis, postquam **maritum** Iasonem dereliquit, in exilium pulsata est. Abstulit se a patria et ad terras remotas se contulit, vagans per varias regiones. In exilio, Medea caruit **opibus** et socia societate. Solitudine et desiderio **confracta**, tandem in urbem Corinthum **pervenit**, ubi novam vitam incipere conabatur.

Tamen, exules semper **suspiciones** et contemptus insequuntur. Populus Corinthius, de scelere Medae audito, eam **exagitare** coepit et excludere. Nulla fides, nullus **favor** ei manebat. Medea, desperans et ulcisci **cupiens**, artes magicas revocavit. Subtilia venena **confecit**, quae etiam regem Creontem et **filiam** eius, reginam Glauce, perimerunt. Furor Medae nullis **finibus** coerceri potuit. Exul Medea, post tantum nefas **perpetratum**, solitudinem et periculum **invenit**. Aliquibus regnis vagans, solum invenire non potuit, ubi aures **amicae** vel asylius inveniret. Eius anima **perterrita** et lacerata erat.

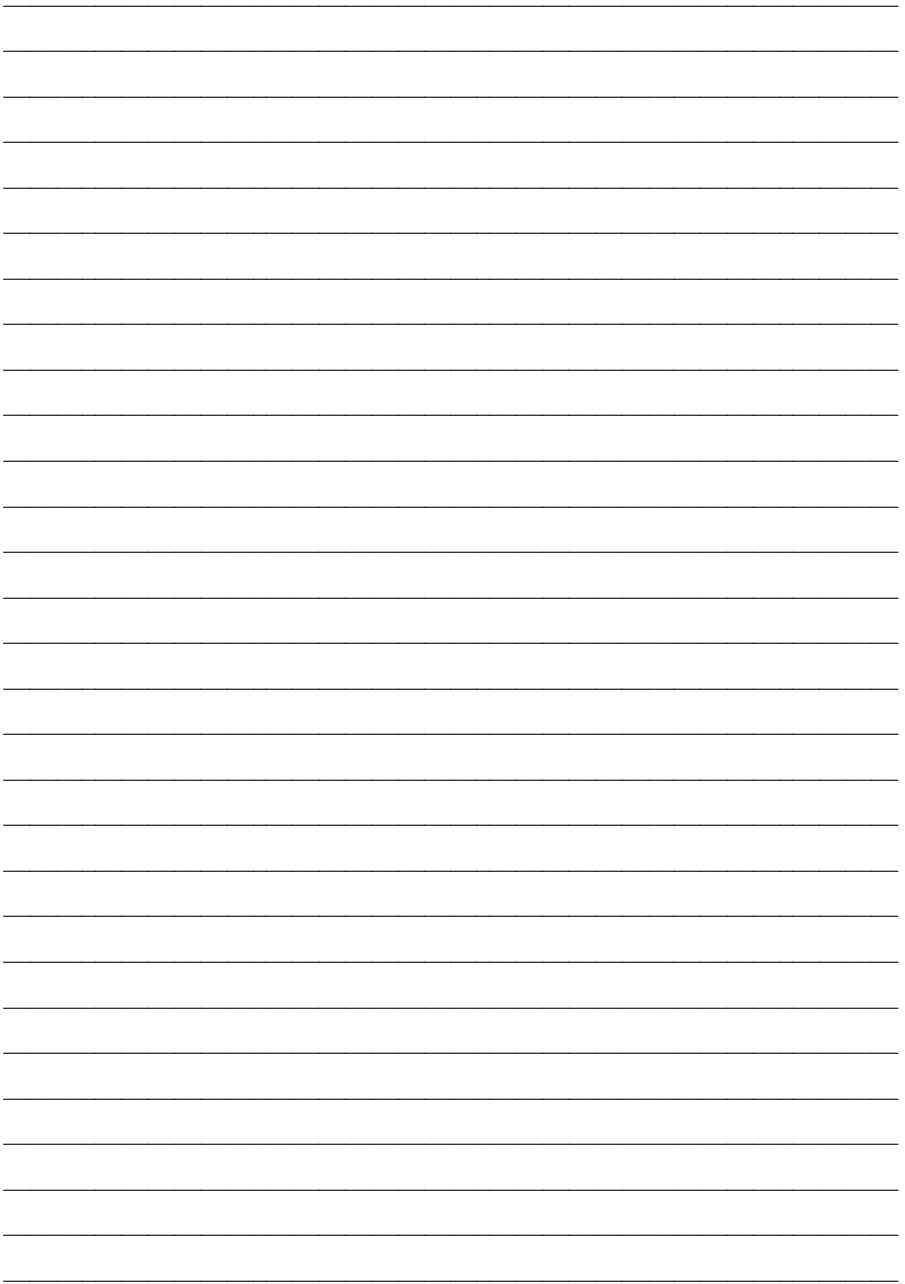
Historia Medae exulis tristis et **tragoedia** est. Tandem, misera et **solitaria**, Medea fati **suae** poenas persolvit et sola in tenebris remanet, memoria crudelitatis suae et dolorum, quae exilio secuta sunt, semper **conscientia**.

41. Daedalus

Daedalus, faber et architectus ingeniosus, in historia et mythologia Graeca celebritatem adeptus est. Natus est in urbe Athenis et eximiae **prudential** et ingenii fuit. Daedalus in variis operibus suam **peritiam** et ingenium demonstravit. Inter caetera, celeberrimum est laborem suum in **structura** labyrinthi in insula Creta. Hoc **labyrinth** regem Minos custodiebat, monstrum **terribile**, Minotaurus nomine. Daedalus **invenit** viam per labyrinthum et **extricavit** se et filium suum, Icarum, a periculo mortis.

Tamen, Daedalus, periculum non **evitavit**. Invidia eius, quod tam magnus ingenium habebat, crevit. Minos, rex Cretae, invidiam in corde gestans, Daedalum in carcerem coniecit. Sed ingeniosus faber, **nequeendo** captivitati subiacere, viam evadendi invenit. Daedalus **alae** ex pennis componere cœpit, **connectens** eas cere et plumis. Icaro, filio suo, similiter alas dedit. Tandem, cum alis **paratis**, Daedalus et Icarus ex **carceris** fenestra evolaverunt.

Daedalus **admonuit** Icarum ut cautus esset et **altitudinem** moderaretur. Sed Icarus, captus gaudio et libertate volandi, a patre neglectus est. Ad solis **altitudinem** sublevatus, cera, quae alas **iungebat**, solis ardore liquefacta est. Icarus cecidit et in mare **praecipitavit**, morsum ab immanibus **fluctibus** suscipiens. Daedalus, dolens propter filii mortem, ad insulam **Siciliam** evasit, ubi magnam famam **accepit** in arte sua. Ibi **opera** sua mirabilia creavit, **testimonium** ingenii et virtutis suae. Haec est historia tristes et memorabilis Daedali, artificis et exili, cuius **nomen** et opera in aeternum in mythologia et historia **retinentur**.

42. Minos

Minos, filius **regis** Cretae et Pasiphae, fuit rex celeberrimus et potens. Hic vir iustus et sapientissimus esse dicebatur, cuius iudicia et **leges** in Graecia celebrabantur. Minos, postquam **maritum** Pasiphae tauro iniurioso genuit, infamiam evasit. Tamen, ut regnum suum confirmaret et leges justas institueret, auxilium deorum petiit. Neptunus, deus maris, concessit ei donum speciale, **unum** ex animalibus marinis, quod in **signum** regni et potentiae eius esset. Minos **donum** Neptuni accepit, unum tauro superbum et **formosum**. Hoc taurum omni viro **superare** et domare potuit. Taurum cum aliis **animalibus**, quae populum Cretensem **terrebant**, Minos in **labyrinthum**, opus Daedali fabri, coniecit.

Minos, praeter regnum suum, **celebritatem** etiam in bello adeptus est. Ipse, innumeris exercitibus **instructus**, maria vexavit et multa regna subegit. Naves eius terribiles erant, quae **terrori** esse omnibus **navigantibus** videbantur. Tamen, non omnia in vita Minos **felicia** erant. Filii eius, Androgeus et Glaukos, mortem perierunt. Haec **tristitia** et desiderium filiorum magni **dolores** Minum afflixerunt. Minos, post longum regnum, **mortem** obiit. Sed fama et memoria **eius** in perpetuum manent. Minos, rex iustus et **potentissimus**, exemplum sapientiae et **iustitiae** inter reges Graeciae **relinquitur**

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

44. Theseus apud Minotaurum

Theseus, filius regis Atheniensis Aegei, in fama et virtute clarus erat. Cum audisset de terribili monstro Minotauro, quod in labyrintho Cretensi custodiebatur, Theseus statuit ut in Cretam iret et **hunc** monstrum occideret. Cum ad Cretam pervenisset, Theseus regem Minonem, patrem Minotauri, convocavit et petatum suum exposuit. Rex Minos, mirans audaciam **iuvenis**, consensit ut Theseus cum tribusdecim iuvenibus et **virginibus** Cretam ingrederetur, qui omnes Minotauro in sacrificium darentur.

Theseus, cum **intraret** labyrinthum, dono ab Ariadna, regis Minosi filia, utitur. Ariadna dedit ei filum **magnum**, quod Theseus intexuit et in labyrinthum secutus est. Filo se ducente, Theseus labyrinthum **perlustravit** et Minotauro occurrit. In acerrimo certamine, Theseus **fortitudinem** suam demonstravit et Minotauro mortem infligit. Victorious ex labyrintho egressus est, ducens et socios qui secum venerant. Tandem, Theseus et socii ad naves Cretenses **redierunt** et cum Ariadna ad Athenas **navigaverunt**. Tristis dea fuit quod Theseus eam in insula Naxo **deseruit**, sed Theseus, oblitus promissi, necavit filum **magnum**, quod Ariadna dederat, et nautis Atheniensibus **regressus** est. Athenas adveniens, Theseus magnam gloriam adeptus est et pater eius, rex Aegeus, laetus filium suum **revixisse** cognovit. Theseus, posteaquam regnum patris **suscepit**, iustitia et virtute clarus fuit. Haec est historia celeberrima Thesei apud Minotaurum, quae Graecis semper **commemoratur** et exemplum audaciae et virtutis nobis tradit.

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

45. Ariadne

Ariadne, filia regis Minosi et Pasiphaes, fuit puella pulchra et prudentissima. In historia et mythologia Graeca, Ariadne **celebritatem** adeptus est propter suam interventum in **historia** Thesei et Minotauri. Cum Theseus, heros Atheniensis, ad Cretam venit ut Minotauro bellum **inferret**, Ariadne in amorem eius incidit. Videns Theseus difficultatem labyrinthi et **periculum** mortis, Ariadne consilium magnae utilitatis ei **dedit**. Ariadne dedit filum magnum, quod Theseus secum in labyrinthum tulit. Filo exintexit, Theseus per **labyrinthum** se duxit et Minotauro occidit. Victorious ex **labyrintho** evasit, ducens et Ariadnen, quam in matrimonium duxit.

Tandem, Theseus et Ariadne ad **insulam** Naxon navigaverunt, ubi celebrabantur nuptiae eorum. Sed tristis fatum eis **inopinatum** advenerat. Theseus, oblitus promissi, Ariadnam in insula dereliquit, sola et desolata. Tamen, deus Dionysus, qui amorem habuit in Ariadnen, eam **consolatus** est. Dionysus invenit Ariadnen in insula et eam in deam immortalis effecit. Ariadne, **posteaquam** divina virtute donata est, in caelis inter sidera **fulgurat**. Ariadne, puella formosa et generosa, in mythologia Graeca veneratur. Amor suus erga Theseum et tristis fortuna eius exempla sunt de **fidelitate**, sacrificio et redemptione. Ariadne, stella in caelo noctis, semper memoriae nobis manebit.

46. Andromeda

Andromeda, filia regis Aethiopum Cephei et Cassiopeiae, fuit puella formosa et misera. In mythologia Graeca, historia eius **celeberrima** est propter periculum quod evasit et liberatum amorem. Cum Cassiopeia, mater Andromedae, gloriam suae pulchritudinis **ostendere** voluit, provocavit deos maris iratos. Neptunus, deus maris, misit monstrum maris Cetus ad terras Aethiopiae, ut eam **puniret**. Monstrum in mare gravissima **calamitas** detulit et terram vastavit.

Pater Andromedae, Cepheus, cognovit quod causa cladis erat superbia Cassiopeiae. Ut deos placaret et **calamitatem** evaderet, Cepheus oraculum consului. Oraculum **dixit** quod unicum remedium erat **offerre** Andromedam in victimam monstro marino. Andromeda, in vinculis iuxta mare fixa, exspectabat mortem certam. Tamen, fortuna ei favit. Perseus, heros **fortis** et divinitus **auxiliatus**, venit in tempore et liberavit Andromedam ab vinculis. Cum gladio magico, Perseus **interfecit** monstrum maris et **salvavit** Andromedam.

Andromeda et Perseus **posteaquam** se invicem **amaverunt**, matrimonium iunxerunt. Pulchritudo Andromedae et virtus Persei sunt celebratae in Graecia et mitologia. Filii **eorum**, inter quos est Heracles, divitiis **fama** et virtute clari facti sunt. Andromeda, puella misera et **liberata**, exemplum est de patientia, fortitudine et redemptione. Suus amor et fidelitas erga Perseum et magnanimitas eius virtutes nobis monstrant. Andromeda, nomen suum **immortalitatem** consecuta, semper memoriae nobis manebit.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

47. Antígona

Antígona, filia Oedipi et Iocastae, fuit puella nobilis et virtuosa. In mythologia Graeca et in tragoedia Sophoclis, historia eius celeberrima est propter suam pietatem et fidem erga familiae iura. Antígona natus est in familia infelicissima, quae afflicta erat maledictionibus divinis. Cum pater Oedipus sibi vitam abstulit et fratres eius, Eteocles et Polynices, inter se in bello conflixerunt, Antígona sollicita erat de sepultura Polynicis.

Polynices, frater Antígonae, occisus erat in bello civilis contra Thebas. Rex Thebanus, Creon, edictum dedit quod corpus Polynicis insepultum maneret, poena mortis. Sed Antígona, animo impavidus et pietate ductus, contra edictum Creontis sepulturam fratris suaviter petivit. Antígona, corpus Polynicis adornavit et sepulturae mandavit, non obstante periculo mortis. Creon, iratus super audaciam Antígonae, eam damnavit ad mortem. Sed chorus et populus Thebanus, mirantes Antígonae virtutem et pietatem, clamorem fecerunt pro ea.

Tandem, Creon paenitentiam cepit et Antígonam liberavit, sed erat iam sero. Antígona, captiva in sepulcro, se suffocavit, non volens vivere in servitute. Haec tragoedia a Sophocle scripta est, ut virtutem et iustitiam Antígonae illustraret. Antígona, exemplum pietatis et fidei, semper memoriae nobis manebit. Suus sacrificium pro familia et iustitia nobis monstrant quod dignum est ad imitandum. Antígona, animo fortis et nobilis, in mythologia Graeca et in corde hominum vivet. qua nati sunt Therimachus et Ophites.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

48. Helena

Theseus, Aegei et Aethrae Pitthei **filius**, cum Pirithoo, Ixionis filio, Helenam, Tyndarei et Ledae filiam, virginem de fano Dianae sacrificantem rapuerunt et ad Aphidnas, in **pagum** Atticae regionis, **detulerunt**. Hoc facto, Iuppiter, qui tantam audaciam ab his viris **vidisset**, ut se ipsos periculo offerrent, in somnio eis imperavit, ut ambo a Plutone Proserpinam in **coniugium** peterent. Itaque descendentes per insulam Taenariam ad **inferos**, et de re quam **peterent** indicantes Plutoni, furiis strati et diu lacerati sunt. Cum Hercules ad canem tricipitem ducendum venisset, illi fidem eius imploraverunt; qui a Plutone **impetravit** eosque **incolumes** eduxit. Propter Helenam Castor et Pollux, fratres Helenae, bellum gesserunt et Aethram, matrem Thesei, et Phisadiem, sororem Pirithoi, ceperunt et in **servitutum** Helenae dederunt.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper has a slight shadow on its right side, suggesting it's resting on a surface.

49. Tantalus

Tantalus, **filius** Iovis et Plutonis, **rex** fuit Lydiae, **hominum** divinorumque familiaris. Sed ob suam **superbiam** et impietatem in iram **deorum** inciderat. Tantalus summae **fortunae** erat, sed cupiditate nimia ad vetitum adductus est. In **convivio** deorum, Tantalus cibum et potum **immortalem** gustare voluit. Iovis iratus, simulacra cibi et **poculi** ante eum **posuit**, sed cedere etiam per **manum** non poterat. Aquam sitire coactus est, sed cum ad **proximum** fontem **accederet**, aqua abibat et **evanesceret**.

Haec poena Tantali a deis imposita est ob scelera graviora. Nam Tantalus **nepotibus** suis, filiis Niobe et Pelope, **ingentem** iniuriam intulerat. Pelopem coxit et deo Demeter **offerebat**, temptans deorum **sapientiam**. Deorum **tamen** omnium **scientia** haec nequiquam **occultari** poterat.

Ob eius **impietatem** et iniuriam, Tantalus in Tartarum **condemnatus** est, ubi in aeternum **fame** et siti cruciabatur. **Iam** cibum et **aquam** attingere velle, sed numquam adire poterat. Haec supplicia Tantalum in perpetuum **affligebant**, exemplum **impietatis** et **divinae** ultionis.

Ita Tantalus in inferis **manet**, in poenis suis **maiestatem** deorum **metuens** et **poenitentiam** agens. Nomen Tantali et eius **poena** adhuc in memoria **hominum** manent, monita **mortalis** ad **humilitatem** et pietatem **hortantes**.

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

50. Achilles

Thetis Nereis cum sciret Achillem filium suum, quem ex Peleo habebat, si ad Troiam **expugnandam** isset, periturum, **commendavit** eum in insulam Scyron ad Lycomedem regem, quem ille inter virgines filias habitu femineo servabat nomine mutato; nam virgines Pyrrham **nominarunt**, quoniam capillis flavis fuit et Graece rufum "pyrrhon" dicitur. Achivi autem cum rescissent ibi eum **occultari**, ad regem Lycomedem oratores **miserunt**, qui rogarent, ut eum adiutorium Danais mitteret. Rex cum negaret apud se esse, **potestatem** eis fecit, ut in regia **quaererent**. Qui cum intellegere non possent, quis esset eorum, Ulixes in regio vestibulo munera feminea posuit, in quibus **clipeum** et hastam, et subito tubicinem iussit **canere armorumque** crepitum et clamorem fieri iussit. Achilles hostem arbitrans adesse vestem muliebrem dilaniavit atque clipeum et hastam arripuit. Ex hoc est cognitus suasque operas Argivis promisit et milites Myrmidones.

51. Laocoön

Laocoön Capys filius Anchisae frater Apollinis **sacerdos** contra voluntatem Apollinis cum uxorem duxisset atque **liberos** procreasset, sorte ductus, ut sacrum faceret Neptuno ad litus. Apollo **occasione** data a Tenedo per fluctus maris dracones misit duos qui filios eius Antiphantem et Thymbraeum necarent, quibus Laocoön cum auxilium **ferre** vellet, ipsum quoque nexum **necaverunt**. Quod Phryges idcirco factum **putarunt**, quod Laocoön hastam in equum Troianum miserit.

52. Polyxenam

Danai victores cum ab Illo classem conscenderent et vellent in patriam suam quisque reverti et praedam quisque sibi duceret, ex **sepulcro** vox Achillis dicitur praedae partem **expostulasse**. Itaque Danai Polyxenam Priami filiam, quae virgo fuit **formosissima**, propter quam Achilles cum eam peteret et ad colloquium venisset ab Alexandro et Deiphobo est occisus, ad sepulcrum eius eam **immolaverunt**.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

53. **Cassandra**

Cassandra Priami et Hecubae filia in Apollinis fano **ludendo** lassa obdormisse dicitur; quam Apollo cum vellet **comprimere**, corporis copiam non fecit. Ob quam rem Apollo fecit, ut, cum vera **vaticinaretur**, fidem non haberet.

54. Leda.

Iuppiter Ledam Thestii filiam in cygnum **conversus** ad flumen Eurotam compressit et ex eo **peperit** Pollucem et Helenam, ex Tyndareo autem Castorem et Clytaemnestram.

**Синтаксис речення із вживанням іменників у різних відмінках
(Nominativus, Genetivus, Dativus, Accusativus, Ablativus).**

Особливості перекладу латинських конструкцій.

Тексти. Вправи на лексико-граматичний аналіз²

Nominativus

Duplex (подвійний)

Cicero consul creatur. – Ціцерона обирають консулом.

Consilia Catilinae scelerata fuerunt. – Наміри Катіліни були злочинними

Genetivus

1. Obiectivus (додатку)

Amor patriae. – Любов до Батьківщини.

Memor beneficii. – Пам'ятаючий про добродієство.

Vir rei militaris peritissimus. – Людина вельми досвідчена у військовій справі.

2. Possessivus (присвійний)

² Основи латини : навчальний посібник для старшокласників – учнів соціально-гуманітарного та філологічного напрямків загальноосвітніх навчальних закладів : автор та укладач О. О. Дем'яненко. – Бтла Церква КОІПОПК, 2012. – С. 14 – 16

Domus patriae. – Батьківський дім.

Iudicii est. – Є обов'язком судді (суддя є зобов'язаний, судді властиво).

Levitatis est. – Свідчить про легковажність.

3. Partitivus (частини)

Optimus nomīnum. – Найкращий з усіх.

Nemo nostrum. — Ніхто з нас.

4. Qualitatis (якості)

Iter novem dierum. – Дев'ятиденний шлях.

5. Quantitativus (міри)

Aliquid concilii? – Який план (намір)?

Paulum morae. –Деякий час.

Ubi gentium sumus? – Серед якого народу ми живемо?

6. Pretii (ціни)

Tanti. – Стільки.

Quanti. – Скільки.

Magni (parvi) facere. – Робити дорогим (дешевим).

7. Criminis (кари)

Capitis damnare. — Засуджувати до смертної кари.

Capitis absolvere. — Звільняти від смертної кари.

8. Locī (місця)

Romae. – В Римі.

Kioviae. — В Києві.

9. Subiectivus (суб'єкта)

Absentia pecuniae. – Відсутність грошей. 2. Ira magistri. – Гнів учителя.

10. Explicativus (пояснючий)

Vox virtutis. — Слово, що означає цноту.

Virtus continentiae. — Цнота, що ґрунтується на стриманості.

Dativus

1. Commōdi/incommōdi (вигоди/невигоди)

Non scholae, sed vitae discimus. – Ми вчимося не для школи, а для життя.

Non sibi soli homo natus est, sed patriae et suis. — Людина народжена не для самої себе, а для батьківщини та родичів.

2. Finalis (мети)

Tibi auxilio venio. – Я приходжу тобі на допомогу.

Hoc mihi documento est. – Це править мені за доказ.

3. Duplex (подвійний)

Mihi praesidio venire. – Приходити мені на допомогу.

Mihi ornamento est. – Служить мені окрасою (є для мене прикрасою).

4. Possessivus (присвійний)

1. Liber mihi est (Librimi habeo). – У мене є книга (я маю книгу).

5. Ethicus (моральної участі)

At tibi repente venit ad me Cannius! – Аж тут тобі раптом приходить до мене Каніній!

Quid mihi Celsus agit? – Що поробляє у мене (мій) Цельс?

6. Auctoris (дійової особи)

Ceasari erant omnia uno tempore agenda. – Все мав зробити Цезар в одну мить (Цезар повинен був зробити все в одну мить).

Accusativus

1. Duplex (подвійний)

Roma patrem patriae Ciceronem dixit. – Рим назвав Ціцерона батьком батьківщини.

Doceo te littēras. – Я вчу тебе грамоти.

Pasce te poscimus omnes. – Ми всі вимагаємо миру від тебе.

2.Exclamationis (вигуку)

Neu me misērum! – О, я нещасний!

Bellum homīnem! – Чудова людина!

O fallācem homīnum spem! – О зрадлива людська надія!

3.Tempōris (часу)

Ducentos annos. – Протягом 200 років.

(Per) multos annos obsidere. – Облягати багато років (= протягом багатьох років).

4. Locī (місця і простору)

Romam – до Риму.

Domum – додому.

Rus – на село.

5.Limitationis (або) graecus (обмежений або грецький)

Os umerosque deo similis. – Обличчям та плечима схожий на бога.

6.Spatii extensionis (проміжку або протягу)

Caesar fossam quindēcim pedes latam, decem pedes altam, quingentos pedes longam perducī iussit. – Цезар велів викопати рів 15 футів завширшки, 10 футів завглибшки, 500 футів завдовжки.

Ablativus

1.Comparationis (порівняння)

Terra minor est sole. – Земля менша від сонця.

2.Originis (походження)

Maecenas atavis edīto regibus. — Меценат за походженням від прадідів- царів.

Summo loco natus. – Походить від знатного роду.

Roma. – з Риму.

Domo. — З дому.

3.Separationis (відокремлення)

Una lex nos ilia miseria liberavit. — Один закон звільнив нас від того нещастя.

Hostes proelico excesserunt. — Вороги вийшли з бою.

4.Modi (способу дії)

More Gallorum. — За звичаєм галів.

5.Qualitatis (якості)

Oritur imber sonitu saevo. — Дощ почався зі страшним шумом.

Britani capillo sunt promisso. — Британці вирізняються довгим волоссям.

Bono animo sum. — Я перебуваю в гарному настрої.

6.Causae (причини)

Ira incensus. — У гніві.

Spe impulsus. — В надії.

Pudore adductus. — Від сорому. 4.Precibus. — На прохання.

7.Limitationis (обмеження)

Rex Agesilaus altero pede claudus fuit. — Цар Агесілай був кульгавим на одну ногу.

8.Mensure (міри)

Patria mihi vita meo multo est carior. — Батьківщина мені значно дорожча за життя.

9.Loci (місця)

Tota urbe. — В усьому місті.

Terra marique. — На суші й на морі.

Athenis. — В Атенах.

10.Auctoris (дійовості)

Vita ab amicis ornatur. — Життя прикрашається друзями (= Друзі є окрасою життя).

Aegroti a medicis sanantur. – Хворі лікуються лікарями (= Лікарі лікують хворих).

11.Instrumenti (знаряддя)

Tenere memoria. — Тримати в пам'яті.

Nuntiare littëris. – Повідомити листовно.

12.Inopiae (нестачі)

Avarus semper pluribus rebus eget. – Жадібному завжди бракує дуже багатьох речей.

13.Sopiae (достачі)

Templum Aesculapii tum donis dives erat. – Храм Ескулапа тоді був багатий дарами.

14.Temporis (часу)

Hora septima. — О 7-й годині.

Niëte. — Взимку.

Kalendis Ianuariis. – На січневi календи.

Bello. – Під час війни.

Augusti temporibus. – У часи Августа.

Adventu. – З приходом.

15.Pretii (ціни)

Viginti talentis. – За 20 талантів.

Vir magna fortitudine. – Муж великої звитяги.

Список крилатих виразів латинською мовою

SENTENTIAE LATINAE

1. A bove maiore discit arare minor – Від більшого бика навчається орати менший.
2. A casu ad casum – Від випадку до випадку.
3. A posteriori – Зважаючи на досвід.
4. A priori – З попереднього (відомого).
5. Ab imo pectore – Від щирого серця.
6. Ab initio – З самого початку
7. Ab ovo usque ad mala – Від яйця до яблука (від початку до кінця).
8. Abyssus abyssum invocat – Безодня волає до безодні.
9. Acta non verba – Справи – не слова!
10. Acu rem tetigisti – Голкою торкнувся суті.
11. Ad absurdum – Від супротивного.
12. Ad impossibilia nemo tenetur – Ніхто не зобов'язаний робити неможливе.
13. Ad Kalendas Graecas – До грецьких Календ (тобто ніколи).
14. Ad libitum – Вільно.
15. Ad maiorem Dei gloriam – Для більшої слави Бога.
16. Ad multos annos – На довгі роки.
17. Ad notam – Для замітки, до відома
18. Advocatus diaboli – Адвокат диявола.
19. Aetas dulcissima adulescentia est – Молодість – найкраща пора життя.
20. Alea iacta est – Жереб кинутий.
21. Aliena vitia melius vident homines, quam sua – Чужі недоліки люди краще бачать, ніж свої.
22. Alma mater – Мати-годувальниця.
23. Alter ego – Друге “я”.
24. Altēra manu fert lapīdem, panem ostentat altēra – В одній руці несе камінь, а в другій показує хліб.

25. *Altissima flumina minimo sono labuntur* – Найглибші річки течуть з найменшим шумом.
26. *Amantes – amentes* – Закохані – божевільні.
27. *Amat victoria curam* – Перемога любить старанність.
28. *Amemus patriam, pareamus legibus!* – Любімо Батьківщину, підкоряймося її законам!
29. *Amemus patriam, posteritatis gloriae inservivamus!* – Любімо Батьківщину, працюймо на славу нащадків!
30. *Amicitia magnum est bonum* – Дружба – велике добро.
31. *Amicitia vitam ornat* – Дружба прикрашає життя.
32. *Amicum laedere ne ioco quidem licet* – Друга не можна ображати навіть жартома.
33. *Amicus certus in re incerta cernitur* – Справжній друг виявляється в біді.
34. *Amicus meus alter ego* – Мій товариш – друге “я”.
35. *Amicus Plato, sed magis amica veritas* – Друг Платон, але істина дорожча.
36. *Amicus verus amore, more, ore, re cognoscitur* – Справжній друг пізнається за любов’ю, звичаєм, мовою та справою.
37. *Amor non est medicabilis herbis* – Від любові немає зілля.
38. *Amor tussisque non celatur* – Любов і кашель не приховаєш.
39. *Amor, ut lacrima, ab oculo oritur, in pectus cadit* – Любов, як сльоза: народжується в очі, западає в серце
40. *Annum novum bonum felicem faustum fortunatumque!* – Щасливого нового року!
41. *Ante victoriam ne canas triumphum* – До перемоги не оспівуй тріумф.
42. *Aqua vitae* – Вода життя
43. *Aquila non captat muscas* – Орел не ловить мух.
44. *Arbor mala, mala mala* – Погане дерево – погані плоди.
45. *Audere est facere* – Наважитися означає зробити.
46. *Audi, vide, tace, si tu vis vivere (in pace)* – Слухай, спостерігай, мовчи, якщо

бажаєш жити (в мирі).

47. *Audiat et altera pars* – Нехай буде вислухана й інша сторона.

48. *Aurea mediocritas* – Золота середина.

49. *Aurei freni non faciunt equum meliorem* – Золота вуздечка не робить коня кращим.

50. *Aut amat aut odit mulier, nil est tertium* – Жінка або любить, або ненавидить, третього не дано!

51. *Aut Caesar, aut nihil* – Або Цезар, або ніхто.

52. *Aut cum scuto, aut in scuto* – Зі щитом або на щиті.

53. *Aut inveniam viam, aut faciam* – Або знайду шлях, або зроблю.

54. *Aut vincere, aut mori* – Або перемогти, або вмерти.

55. *Avarus (avidus) gloriae* – Жадібний до слави.

56. *Ave, Caesar, imperator, morituri te salutant* – Радій, Цезар, імператор, ті, що йдуть на смерть, вітають тебе.

57. *Barba crescit, caput nescit* – Борода росте, а голова не знає.

58. *Barba non facit philosophum* – Борода не робить філософом.

59. *Bellum omnium contra omnes* – Війна всіх проти всіх.

60. *Bona valetudo melior est quam maximae divitiae* – Добре здоров'я краще, ніж найбільше багатство.

61. *Calamitate doctus sum* – Біда мене навчила.

62. *Cantilenam eandem canis* – Співаєш одну й ту ж пісню.

63. *Cantus cygneus* – Лебедина пісня.

64. *Carior est auro iuvenis* – Молодість дорожча за золото.

65. *Cave canem* – Остерігайся собаки.

66. *Ceteris paribus* – За інших рівних умов.

67. *Charta non erubescit* – Папір не червоніє.

68. *Citius, altius, fortius* – Швидше, вище, сильніше.

69. *Civis Romanus sum!* – Я – Римський громадянин!

70. *Clipeum post vulnera sumere* – Взятися за щит після поранення

71. Cogitationes posteriores saepe sunt meliores – Пізніші думки часто кращі від попередніх.

72. Cogitationis poenam nemo patitur – Ніхто не несе покарання за думки.

73. Cogito, ergo sum – Я мислю, отже існую.

74. Cognosce te ipsum – Пізнай самого себе.

75. Conscientia – mille testes – Совість – тисяча свідків.

76. Consuetudo est altera natura – Звичка – друга натура.

77. Consultor homini tempus utilissimus – Час – найкращий порадник для людини.

78. Contra spem spero – Без надії сподіваюсь.

79. Cornu copiae – Ріг достатку.

80. Credo, quia absurdum – Вірю, тому що безглуздо.

81. Curriculum vitae – Плин життя (Автобіографія).

82. De lingua stulta veniunt incommoda multa – Через дурний язик трапляється багато неприємностей.

83. De duobus malis minus est eligendum – З двох лих слід обирати менше.

84. De gustibus et coloribus non est disputandum – Про смаки та кольори не сперечаються.

85. De mortuis aut bene aut nihil – Про мертвих або добре або нічого.

86. De nihilo nihil – З нічого ніщо не виникає.

87. De nocte consilium – Ніч приносить пораду.

88. Decies repetita placebit – Десять разів повторене подобатиметься.

89. Decipi quam fallere est tutius – Краще нехай тебе обмануть, ніж ти.

90. Delirium tremens – “Тремтливе марення”, біла лихоманка.

91. Desunt inopiae multa, avaritiae omnia – Бідним людям багато не вистачає, жадібним – усього.

92. Deus ex machina – Бог з машини.

93. Deus vult – Цього хоче Бог.

94. Diabŏlus non est tam ater, ac pingitur – Не такий страшний чорт, як його малюють.
95. Dicere non est facere – Говорити не означає робити.
96. Dies ater – Чорний день.
97. Dies diem docet – День навчає день.
98. Dies levat luctum – День зменшує горе.
99. Dilatio maximum irae remedium est. – Найкращі ліки від гніву – відстрочка.
100. Discere ne cesses – Не переставай вчитися.
101. Dives est, qui sapiens est – Той багатий, хто мудрий.
102. Divide et impera – Розділяй і володій.
103. Dixi et animam meam levavi – Сказав – і полегшив свою душу.
104. Docendo discimus – Вчимося навчаючи.
105. Doctrina multiplex, veritas una – Наук багато, істина одна.
106. Domus propria est domus optima – Власний дім – найкращий дім.
107. Ducunt volentem fata, nolentem trahunt – Охочого йти доля веде, небажаючого – тягне.
108. Dum spiro, spero – Поки дихаю, сподіваюсь.
109. Duobus litigantibus tertius gaudet – Коли двоє сперечаються, третій радіє.
110. Dura lex, sed lex – Закон суворий, але закон.
111. E cantu dignoscitur avis – За співом розпізнається птах.
112. E duobus malis minus eligendum est – З двох бід обирають меншу.
113. E fructu arbor cognoscitur – За плодом дерево пізнається.
114. Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus – Ми їмо, щоб жити, а не живемо, щоб їсти.
115. Elephantum ex musca facere – Робити з мухи слона.
116. Emere catullum in sacco – Купувати kota в мішку.
117. Equi donate dentes non sunt inspiciendi – Дарованому коню в зуби не дивляться.
118. Errando discimus – Вчимося помиляючись.

119. Errare humanum est sed stultum est in errore perseverare – Людині властиво помилятись, але нерозумно наполягати на своїй помилці.
120. Est focūlus proprius multo pretiosior auro – Домашнє вогнище набагато цінніше золота.
121. Est modus in rebus – Є міра в речах.
122. Est quoque cunctarum novitas carissima rerum – Новизна – найдорожча річ із усіх речей.
123. Et tu, autem, Brute contra me? – І ти, Брут, проти мене?
124. Etiam post malam segētem serendum est – Навіть після поганого врожаю потрібно сіяти.
125. Ex malis eligere minima – Із лих обирати найменше.
126. Ex vitio alius sapiens emendat suum – (Дивлячись) на чужі вади, мудрий виправляє свої.
127. Exceptio confirmat regulum – Виняток підтверджує правило.
128. Exercitatio artem parat – Тренування породжують майстерність.
129. Experto crede – Вір досвідченому.
130. Fac simile – “зроби подібне”= точна копія.
131. Facile dictum, difficile factum – Легко говорити, важко робити.
132. Facta loquuntur – Факти говорять.
133. Facundus est error, cum simplex sit veritas – Брехня – красномовна, правда – проста.
134. Falsus in uno, falsus in omnibus – Брехливий в одному, брехливий у всьому.
135. Fama candida rosa dulcior – Добре ім'я солодше троянди.
136. Fama plures, quam opes – Репутація значить більше, ніж багатство.
137. Fausta omnia! – Усього найкращого!
138. Feci, quod potui, faciant meliora potentes – Я зробив усе, що міг; хто може, нехай зробить краще.
139. Felix, qui nihil debet – Той щасливий, хто нічого не винен.
140. Felix, qui potuit rerum cognoscere causas – Щасливий той, хто зміг пізнати

істину речей.

141. *Fer patienter onus, fac sapienter opus* – Знось терпляче труднощі, роби розумно справу.

142. *Ferro et igne* – Вогнем і мечем.

143. *Festina lente* – Поспішай повільно.

144. *Fiat iustitia et pereat mundus* – Хай здійсниться правосуддя, хоч би загинув світ.

145. *Fiat lux* – Нехай буде світло.

146. *Fide, sed cui vide* – Довіряй, але дивись, кому.

147. *Finis coronat opus* – Кінець увінчує справу.

148. *Fortes fortuna adiuvat* – Смільливим допомагає доля.

149. *Fortuna variabilis* – Доля мінлива.

150. *Fortunam citius reperias, quam retineas* – Щастя швидше можна знайти, ніж утримати.

151. *Garrula lingua nocet* – Балакучий язык шкодить.

152. *Gutta cavat lapidem* – Крапля точить камінь (Овідій).

153. *Hic Rhodus, hic salta* – Тут Родос, тут стрибай.

154. *Hodie mihi, cras tibi* – Сьогодні мені, а завтра тобі

155. *Hominem ex operibus eius cognoscere* – Людину пізнають за її вчинками.

156. *Hominem te esse memento!* – Пам'ятай, що ти людина!

157. *Homines, dum docent, discunt* – Люди поки вчать, самі вчаться.

158. *Homini cibus utilissimus est simplex* – Проста їжа – найбільш корисна для людини.

159. *Homo homini lupus est* – Людина людині вовк.

160. *Homo locum ornat, non hominem locus* – Людина прикрашає місце, а не місце людину.

161. *Homo proponit, sed Deus disponit* – Людина передбачає, а Бог розпоряджається.

162. *Homo sum et nihil humani a me alienum puto* – Я є людина і вважаю, що

ніщо людське мені не чуже.

163. *Honores mutant mores, sed raro in meliores* – Почесті змінюють звички, але рідко на кращі.

164. *Horror vacui* – Страх порожнечі.

165. *Ibi victoria, ubi concordia* – Там перемога, де злагода.

166. *Ibidem* – Те ж місце

167. *Idem* – Те ж.

168. *Ignorantia non est argumentum* – Незнання – не доказ.

169. *Ignoscito saepe alteri, nunquam tibi* – Іншим прощай часто, собі – ніколи.

170. *Imago animi vultus est* – Обличчя – це відображення душі.

171. *Imperare sibi magnum imperium est* – Володіти собою – найбільша влада.

172. *Imperitia pro culpa habetur* – Незнання вважається за провину.

173. *In maxima potentia minima licentia* – Чим сильніша влада, тим менше свободи.

174. *In mediam viam tutissimus ibis* – Посеред шляху їхати – найбезпечніше.

175. *In memoriam* – На згадку.

176. *In omnia paratus* – Готовий до всього.

177. *In pace leones, in proelio cervi* – Під час миру – леви, у битві – олені.

178. *In Venere semper certat dolor et gaudium* – У любові завжди змагаються біль і радість.

179. *In vino veritas, in aqua sanitas* – Істина у вині, здоров'я у воді.

180. *In vitium ducit culpa fuga* – Бажання уникнути помилки залучає до іншої.

181. *Inter arma musae silent* – Серед зброї музи мовчать.

182. *Inter nos* – Між нами.

183. *Is fecit cui prodest* – Зробив той, кому вигідно.

184. *Labor et patientia omnia vincunt* – Праця й терпіння все перемагають.

185. *Latrante uno latrat statim et alter canis* – Коли загавкає один, починає гавкати й інший собака.

186. *Legem brevem esse oportet* – Закон має бути коротким.

187. *Levis est labor omnis amanti* – Закоханому всяка праця легка.
188. *Littera scripta manet* – Написане залишається.
189. *Luna latrantem canem non timet* – Місяць не боїться собаки, що гавкає.
190. *Lupus in fabulis* – Про вовка промовка.
191. *Mala herba cito crescit* – Погана рослина швидко росте.
192. *Manu propria* – Власною рукою.
193. *Manus manum lavat* – Рука руку мие.
194. *Mare interbibere* – Випити море.
195. *Mare verborum – gutta rerum* – Море слів – крапля справ.
196. *Melius est prudenter tacere, quam inaniter loqui* – Краще розумно мовчати, ніж нерозумно говорити.
197. *Melius sero, quam nunquam* – Краще пізно, ніж ніколи.
198. *Memento mori* – Пам'ятай про смерть.
199. *Mendacem memorem esse oportet* – У брехуна має бути гарна пам'ять.
200. *Mens sana in corpore sano* – В здоровому тілі – здоровий дух.
201. *Modus vivendi* – Спосіб життя.
202. *Mors omnia solvit* – Смерть звільняє від усіх проблем.
203. *Multa paucis* – Багато в декількох словах.
204. *Nec possum tecum vivere, nec sine te* – Не можу жити ні з тобою, ні без тебе.
205. *Nec sibi, nec alteri* – Ні собі, ні іншим.
206. *Nemo sine vitiis est* – Немає нікого без недоліків.
207. *Nigra in candida vertere* – Перетворювати чорне на біле.
208. *Nihil habeo, nihil curo* – Нічого не маю – ні про що не піклуюся.
209. *Nihil lacrima citius arescit* – Ніщо не висихає швидше від сліз.
210. *Nihil sine ratione faciendum est* – Все треба робити з розумом.
211. *Noli me tangere* – Не торкайся мене.
212. *Nolite mittere margaritas ante porcos* – Не кидайте перли перед свинями.
213. *Nomen est omen* – Ім'я говорить саме за себе.
214. *Nomina stultorum ubique sunt locorum* – Дурні пишуть свої імена скрізь.

215. Non est fumus absque igne – Немає диму без вогню.
216. Non omne, quod nitet, aurum est – Не все те золото, що блищить.
217. Non omnia possūmus omnes – Не всі ми все можемо.
218. Non progrēdi est regrēdi – Не йти вперед – значить їти назад.
219. Non rex est lex, sed lex est rex – Не цар – закон, а закон – цар.
220. Non vestimentum virum ornat, sed vir vestimentum – Не одяг прикрашає чоловіка, а чоловік – одяг.
221. Non vivīmus, ut edamus, sed edīmus, ut vivamus – Ми не живемо, щоб їсти, а їмо, щоб жити.
222. Nulla aetas ad discendum sera – Ніколи не пізно вчитися.
223. Nulla dies sine linea – Жодного дня без рядка.
224. Nulla regūla sine exceptione – Немає правил без винятків.
225. Nullus amor est sanabīlis herbis – Жодне кохання не можна вилікувати травами.
226. fallacem homīnum spem! – О зрадлива людська надія!
227. O tempōra, o mores! – О часи, о звичаї!
228. Odērint, dum metuant – Нехай ненавидять, аби боялися.
229. Omne ignotum pro magnifico – Все невідоме – дивовижне.
230. Omnia mea mecum porto – Все своє ношу з собою.
231. Omnia praeclara rara – Все прекрасне рідкісне.
232. Omnia vincit amor et nos cedamus amorī – Все перемагає любов, підкорімося ж і ми любові.
233. Omnium consensus – За загальною згодою.
234. Optimum medicamentum quies est – Кращі ліки спокій.
235. Otium post negotium – Відпочинок після праці.
236. Pacta servanda sunt – Договорів слід дотримуватись.
237. Panem et circenses – Хліба і видовищ.
238. Pax intrantībus – Мир тим, хто входить.
239. Pecunia non olet – Гроші не пахнуть.

240. *Per aspēra ad astra* – Через терни до зірок.
241. *Per fas et nefas* – Усіми дозволеними чи недозволеними засобами.
242. *Per risum multum debes cognoscere stultum* – По частому сміху ти повинен упізнати дурня.
243. *Periculum est in mora* – Небезпека в зволіканні.
244. *Perpetuum mobile* – Вічний двигун.
245. *Persona grata* – Бажана особа.
246. *Post scriptum (P. S.)* – Після написаного.
247. *Prima facie* – З першого погляду.
248. *Primus inter pares* – Перший серед рівних.
249. *Primus inter pares* – Перший серед рівних.
250. *Pro et contra* – За і проти.
251. *Pro publico bono* – Для загального добра.
252. *Quae sunt Caesaris Caesarī* – Кесарево Кесарю.
253. *Quae volumus, id libenter credimus* – Охоче віримо в те, чого бажаємо.
254. *Qualis rex, talis grex* – Який чередник, така й череда.
255. *Qualix artifex pereō* – Який артист гине!
256. *Querite et invenietis* – Шукайте і знайдете.
257. *Qui bene amat, bene castigat* – Хто щиро любить, той суворо карає.
258. *Qui cuncta negat, omnia dat* – Хто все забороняє, тим самим все дозволяє.
259. *Qui habet aures audiendi, audiat* – Хто має вуха, щоб чути, нехай почує.
260. *Qui non est nobiscum, adversus nos est* – Хто не з нами, той проти нас.
261. *Qui pro quo* – Щось за щось.
262. *Qui quaerit – repērit* – Хто шукає, той знаходить.
263. *Qui seminat mala, metet mala* – Хто сіє зло, той зло жатиме.
264. *Qui tacet – consentit* – Хто мовчить, той погоджується.
265. *Quisque suae fortunae faber est* – Кожен є ковалем своєї долі.
266. *Quo vadis* – Куди йдеш? Камо грядеши?
267. *Quod erat demonstrandum* – Що й треба було довести.

268. Quod licet Iovi, non licet bovi – Що дозволено Юпітеру, не дозволено бичу.
269. Quot capīta, tot sensus – Скільки голів, стільки умів.
270. Remedium irae est mora – Ліками від гніву є час.
271. Risus sardonīcus – Сардонічний сміх.
272. Ruthenorum me esse et libenter profiteor – Я з українців, про що кажу охоче Sententiae.
273. Saepe certatur de lana caprae – Часто сперечаються через вовну кози.
274. Sancta sanctorum – Свята святих.
275. Sancta simplicitas! – О, свята простота.
276. Sapienti sat – Розумному досить.
277. Sapientis animis nunquam tumet – Розумний ніколи не зазнається.
278. Scientia potentia est – Знання – сила.
279. Scio me nihil scire – Я знаю, що нічого не знаю.
280. Semper fidelis – Завжди вірний.
281. Sero venientibus ossa – Тому, хто пізно приходить, – кістки.
282. Si vis amari, ama – Якщо хочеш, щоб тебе кохали, кохай сам.
283. Si vis pacem, para bellum – Хочеш миру – готуйся до війни.
284. Sic fata voluerunt – Так забажала доля.
285. Sic itur ad astra – Так ідуть до зірок.
286. Sic transit gloria mundi – Так проходить слава світу.
287. Similis simīli gaudet – Подібний подібному радіє.
288. Simplex sigillum veri – Простота – ознака щирості.
289. Sine ira et studio – Без гніву та пристрасті.
290. Sine labore non erit panis in ore – Без роботи не буде й хліба в роті.
291. Sine qua non – Без чого ні.
292. Sol lucet omnibus – Сонце світить всім.
293. Status quo ante bellum – Становище, що було перед війною.
294. Status quo ante – Становище напередодні.
295. Status quo – Теперішнє становище.

296. Sub rosa – У таємниці.
297. Suum cuique – Кожному своє.
298. Tarde venientibus ossa – Хто пізно приходить – тому кістки.
299. Tempora mutantur et nos mutamur in illis – Часи змінюються і ми змінюємося разом з ними.
300. Tempus vulnera sanat – Час лікує рани.
301. Terra incognita – Невідома земля.
302. Tertium non datur – Третього не дано.
303. Tibi et igni – Тобі і вогню.
304. Tranquillas etiam naufragus horret aquas – Хто зазнав кораблетроці, тихої води страшиться.
305. Umbram suam metuit – Він боїться своєї тіні.
306. Una hirundo non facit ver – Одна ластівка не робить весни.
307. Unum castigabis – centum emendabis – Одного покараєш, сотню виправиш.
308. Unus pro omnibus et omnes pro uno – Один за всіх і всі за одного.
309. Urbi et orbi – Місту і світу.
310. Usus est optimus magister – Досвід – найкращий вчитель.
311. Usus tyrannus – Звичай – тиран.
312. Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas – Хоча й не вистачає сил, але вже саме бажання гідне похвали.
313. Ut salutas, ita salutaberis – Як ти вітаєш, так і тебе привітають.
314. Vae victis – Горе переможеним.
315. Vanitas vanitatum et omnia vanitas – Суєта суєт і все суєта.
316. Varietas delectat – Різноманітність приносить задоволення.
317. Veni, vidi vici – Прийшов, побачив, переміг.
318. Verum amicum pecunia non parabis – Справжнього друга за гроші не купиш.
319. Vi victa vis – Сила перемагається силою.
320. Vita brevis, ars longa – Життя коротке, мистецтво вічне.
321. Vivere est cogitare – Жити значить мислити.

322. Vivēre est militare – Жити значить боротися.

323. Vivimus non, ut volūmus, sed ut possūmus – Живемо не як хочемо, а як можемо.

324. Vox clamantis in deserto – Голос волаючого в пустелі.

325. Vox populi vox Dei – Голос народу, голос Божий.

ГЛОСАРІЙ (латинсько-український)

Aa

a, ab, abs з **abl.** (“a” перед приголосними, перед голосними і перед “h”, “abs” перед “c”, “qu”, “t”) – від, з, із
abdo, didi, ditum, ěre – приховувати, ховати
abduco, duxi, ductum, ěre – відводити, відхиляти, віддаляти
absolvo, solvi, solutum, ěre – відділяти, звільняти, оправдувати, оплачувати
abstinentia, ae, f – стриманість, безкорисність
abstineo, tinui, tentum, ěre – стримувати, не допускати
abundantia, ae, f – багатство, добробут, велика кількість
abundo, avi, atum, āre – розливатися, бути в достатній кількості, переповнювати
ac – *див.* **atque**
academia, ae (Academia, ae), f – академія
accedo, cessi, cessum, ěre – підходити, наближатись, приступати.
accipio, cepi, ceptum, ěre – отримувати, приймати, сприймати
acclamo, āvi, ātum, āre – вигукувати
accommodo, avi, atum, āre – пристосовувати, погоджувати
accuso, āvi, ātum, āre – звинувачувати
acer, acris, acre – гострий, різкий
acriter – гостро, різко, сильно
actio, ōnis, f – дія, судовий процес
ad з **acc.** – до, при, біля, на, для
adduco, duxi, ductum, ěre – приводити, приносити, притягати

adeo (adv.) – до того, такою мірою, настільки
adhuc – дотепер, досі, до того
admirabilis, e – дивний, дивовижний, чудовий
admiratio, onis, f – здивування, подив, захоплення
adulescens, entis – підростаючий, юний, молодий
adulescentia, ae, f – юнацький вік, юність, молодість
advenio, veni, ventum, ěre – приходити, приїжджати, перебувати
adventus, us, m – прибуття, прихід, приїзд
adversarius, a, um – протилежний, противний, ворожий
adversarius, i, m – ворог
adversus, a, um – протилежний, ворожий
adversus (з **acc.**) – проти, напроти
aedificium, i, n – будова, будинок
aedifico, avi, atum, āre – будувати, споруджувати
aequālis, e – рівний, однаковий
aequitas, atis, f – рівність, пропорція
aequo, avi, atum, āre – робити рівним, вирівнювати, порівнювати
āēr, āēris, m – повітря, атмосфера
aera, ae, f – окреме число, вихідна цифра, ера
aes, aeris, m – мідь, бронза
aestimo (aestumo), avi, atum, āre – оцінювати, визначати (щось), вважати
aetas, ātis, f – час життя, пора, епоха
aeternitas, atis, f – вічність, безсмертя
aeternus, a, um – вічний, непорушний, незабутній

affectus, us, m – стан, настрій, переживання
affero, attuli, allatum, afferre – приносити, додавати, повідомляти
affirmo, avi, atum, āre – підкріпляти, підтримувати, зміцнювати, твердити
agito, avi, atum, āre – рухати, гнати, хвилювати (море), розвівати
agnosco, novi, nitum, ěre – пізнавати, погоджуватись, довідуватись
agnus, i, m – ягнятко
ago, egi, actum, ěre – приводити в рух, вести, поганяти, гнати, діяти
agrarius, a, um – аграрний, земельний
agricōla, ae, m – землероб, селянин
agricultūra, ae, f – землеробство, сільське господарство
ala, ae, f – крило, фланг
aliēnus, a, um – чужий, сторонній, невластивий
alte – високо, глибоко, далеко.
alter, altēra, altĕrum – один, із двох; другий, наступний
altitūdo, īnis, f – висота, товщина, височина, гора
altus, a, um – високий, глибокий, далекий
amabilis, e – милий, приємний, люб'язний
amātus, a, um – коханий
amica, ae, f – приятелька, подруга
amicitia, ae, f – дружба, симпатія
amīcus, i, m – друг, приятель
amo, avi, atum, āre – любити, доглядати, бути задоволеним
amor, ōris, m – любов, пристрасть, сильне бажання
amplus, a, um – широкий
ānīmal, alis, n – тварина
ānīmus, i, m – дух, думка, мислення
annus, i, m – рік
annuus, a, um – річний, щорічний

ante (adv.) – перед, раніше;
(praep. з acc.) – перед, до
antea – перед тим, раніше
antequam – раніше ніж
antiburschius, a, um – протимолодіжний
antiquitas, ātis, f – древність, старовина
antiquitus (adv.) – з давніх давен, колись
antīquus, a, um – попередній, давній, старовинний
antrum, i, n – печера, порожнина
anus, us, f – стара жінка
aperio, perui, pertum, ěre – відкривати, відчиняти, робити явним, показувати
appareo, parui (paritum), ěre – з'являтися, показуватись, бути очевидним
appello, avi, atum, āre – кликати, називати, оголошувати
apud (praep. з acc.) – при, біля, коло, у
aqua, ae, f – вода, волога, дощ, ріка
aquīla, ae, f – орел; знак легіону
ara, ae, f – вівтар, жертовник, пам'ятник
arātor, ōris, m – плугатар, орач
aratrum, i, n – плуг
arbīter, tri, m – суддя
arbitrium, i, n – арбітральне рішення, судження
arbitror, atus sum, āri depon – спостерігати, розглядати, оцінювати
arbor, ōris, f – дерево
arceo, ui, –, ěre – закривати, стримувати, перешко-джати
arcus, us, m – лук, дуга
ardeo, arsi, arsurus, ěre – горіти, палати
arduus, a, um – крутий, стрімкий, високий
arēna, ae, f – пісок, арена
argenteus, a, um – срібний, грошовий

argentum, i, n – срібло, срібні гроші, предмети

argumentum, i, n – доказ, виклад, зміст, аргумент

arma, ōrum, n – зброя, війна, боротьба, військовий обладунок

armo, avi, atum, āre – озброювати, споряджати, постачати

aro, avi, atum, are – орати, борознити

ars, artis, f – мистецтво, ремесло, наука

artifex, icis, m – майстер, художник, знавець

artificium, i, n – мистецтво, майстерність, техніка, ремесло, теорія, вчення

arx, arcis, f – замок, фортеця

ascendo, scendi, scensum, ěre – підніматися, підноситись, починати, зароджуватись

asīnus, i, m – осел, дурень

asper, ěra, ěrum – нерівний, тяжкий, суворий

asporto, avi, atum, āre – забирати, відвозити, відправляти

astrum, i, n – зірка, сузір'я

at, a – але, однак

ater, atra, atrum – темний, чорний, зловісний

atqui – проте, однак, але

atrium, ii, n – атрій

atrociter – суворо, жорстоко, безжалісно

attāmen – однак, все ж

attente – уважно, напружено

auctor, ōris, m – засновник, творець, письменник, автор

audacia, ae, f – сміливість, відвага, зухвальство

audax, ācis – відважний, сміливий, безстрашний

audeo, ausus sum, ěre semidepon. – наважуватися, осмілюватися, сміти, вирішити

audio, ivi (ii), itum, ĩre – слухати, вислухувати, підкорятись,

погоджуватись

augur, ūris, m – авгур, жрець, провісник, віщун

aureus, a, um – золотий, позолочений, прекрасний, дорогоцінний

auris, is, f – вухо, слух, слухач

aurum, i, n – золото; (*поет.*) золоті вироби

auspiciū, i, n – ауспіцій, віщий знак, віщування з льоту птахів

aut – або

autem – але, зате, навпаки

autumnus, i, m – осінь

auxilium, i, n – допомога, підтримка; *pl.* допоміжні війська

avaritia, ae, f – жадність, користолюбство, скупість.

avarus, a, um – скупий, жадібний

avidus, a, um – жадібний, дикий, ненажерливий

avis, is, f – птах, віщий птах.

Bb

balneum, i, n – баня, ванна

barba, ae, f – борода

barbārus, a, um – негрецький, варварський, італійський, римський

beātus, a, um – щасливий, блаженний, багатий

Belgae, ārum, m – бельги (народність в північно-західній Галлії)

bellicosus, a, um – войовничий

bello, avi, atum, āre – воювати, вести війну, боротися

bellum, i, n – війна, боротьба; (*поет.*) бій, битва

bene – добре

beneficium, i, n – благодіяння, милість, послуга

benigne – ласкаво, мило, люб'язно, щедро

benignus, a, um – ласкавий, добрий, дружній

bestia, ae, f – тварина, худоба

bibliotheca, ae, f – бібліотека

bis (adv.) – два рази, двічі

bissextilis (bisextilis), e – високосний (рік)

bonum, i, n – добро, благо, користь; *pl.* майно

bonus, a, um – добрий, славний

bos, bovis, m, f – віл, корова

brevis, e – короткий, короткочасний, малий

brevitas, ātis, f – невелика довжина, стислість

breviter (adv.) – коротко

Britannia, ae, f – Британія

Cc

cado, cecidi, casum, ěre – падати, заходити (сонце)

cadūcus, a, um – минуший, незначний, хиткий

caeco, āvi, ātum, āre – робити сліпим, засліплювати

caecus, a, um – сліпий, темний, отуманений

caedes, is, f – зрубування, вбивство, різня

caedo, cecidi, caesum, ěre – бити, колоти, рубати, вбивати

caelestis, e – небесний

caelum, i, n – небо, небозвід

calamitas, ātis, f – нещастя, лихо

calceus, i m – чобіток

calidus, a, um – теплий, гарячий

callidus, a, um – хитрий

campus, i, m – відкрите поле, рівнина, степ, поле бою

canis, is, m, f – собака

cano, cecini cantum, ěre – співати, кричати

canto, avi, atum, āre – співати, оспівувати

capio, cepi, captum, ěre – брати, взяти, отримувати, приймати

captīvus, i, m – полонений

capto, avi, atum, āre – хапати, ловити, намагатися досягнути

caput, pītis, n – голова, голівка, початок, людина

carcer, ěris, m – в'язниця

caritas, ātis, f – висока ціна, дорожнеча, повага, любов

carmen, īnis, n – пісня, вірш, поема

carus, a, um – дорогий, люб'язний, милий

casa, ae, f – хатинка

castellum, i, n – укріплене місце, форт, фортеця

casus, us, m – падіння, загибель, випадок; (*грам.*) відмінок

causa, ae, f – причина, привід, основа, положення, обставина, судова справа

causa (з gen.) – ради, для, через

caveo, cavi, cautum, ěre – бути пильним, обережним, берегтися

cavo, avi, atum, āre – видовбувати, робити заглиблення

cavus, a, um – пустий, видовбаний, вигнутий

cedo, cessi, cessum, ěre – іти, ступати, ходити, пересуватись

celēber, bris, bre – поширений, часто вживаний, урочистий, славний

celebro, avi, atum, āre – часто відвідувати, святкувати, звеличувати, робити загально-відомим

celer, ěris, e – швидкий, поспішний

celeritas, ātia, f – швидкість, швидка дія

cella, ae, f – кімната, комірчина

celo, avi, atum, āre – приховувати

cena (coena), ae, f – обід, страва, їдальня

ceno, avi, atum, āre – обідати
censeo, sui, sum, ěre – визначати ціну, оцінювати, інвентаризувати
censor, ōris, m – цензор, критик, учитель моральності
census, us, m – оцінка майна, цензовий облік, перепис
centimetrum, i, n – сантиметр
centrum, i, n – центр, ніжка циркуля
centum (indecl.) – сто
centuria, ae, f – центурія (загін воїнів, який спочатку складався зі ста воїнів)
cera, ae, f – віск, воскова фігура
certāmen, ĩnis, n – змагання, боротьба, битва, бій
certo, avi, atum, āre – змагатися, сперечатися, воювати
certus, a, um – вірний, відомий, безсумнівний
ceterus, a, um – інший
charta, ae, f – папір, карта
chorus, i, m – хор
cibus, i, m – їжа, корм, пожива
circa (з acc.) – кругом, біля
circĭter (з acc.) – біля, коло
circĭter (adv.) – поблизу, приблизно
circŭlus, i, m – обручність, круг, коло, обруч, перстень
circum (з acc.) – довкола, кругом
circum (adv.) – довкруги, кругом
circus, i, m – цирк
cis (з acc.) – по цей бік, з цього боку
cisterna, ae, f – водосховище, водойма, цистерна
cito (adv.) – скоро, швидко, живо
cito, avi, atum, āre – приводити в рух, потрясати, розхитувати, викликати
citus, a, um – швидкий, моторний
civilis, e – громадський, державний, політичний
civis, is, m, f – громадянин, громадянка, співгромадянин
civitas, ātis, f – громадянство, держава

clades, is, f – нещастя, поразка
clam – таємно, таємним способом, крадькома
clamo, avi, atum, āre – кричати, галасувати, вигукувати, кликати (когось), проголошувати, оголошувати
clamor, ōris, m – крик, галас, шум, тріск
clarus, a, um – ясний, світлий, славний, знаменитий
classis, is, f – розряд, клас, флот
claudio, clausi, clausum, ěre – замикати, зачиняти, запрудити, оточувати
cliens, entis, m – клієнт
cogito, avi, atum, āre – обдумувати, роздумувати, задумувати, вирішувати, мати намір
cognitio, ōnis, f – пізнання, ознайомлення, поняття, уява, розслідування
cognomen, ĩnis, n – індивідуальне прізвисько
cognosco, novi, nitum, ěre – пізнавати, спостерігати, довідуватися, перевіряти, знайомитись
colligo, legi, lectum, ěre – збирати, нагромаджувати, підбирати, піднімати, скликати (військо)
collis, i, m – пагорб
colloco, avi, atum, āre – розставляти, розміщати, розташовувати
colo, colui, cultum, ěre – обробляти, жити, населяти, вшановувати
color, oris, m – колір
columna, ae, f – стовп, колона
comes, ĩtis, m, f – супутник, проводир, супрово-джуючий
comitia, ōrum, n – народні збори
commentarius, i, m – записки, замітки, тлумачення, коментар
commŏdus, a, um – належний, повний, хороший, зручний

commūnis, e – спільний, звичайний, загальноприйнятий
comoedia, ae, f – комедія
comparatio, ōnis, f – порівняння, зіставлення
concedo, cessi, cessum, ěre – відходити, переходити, відступати
concido, idi, –, ěre – гинути, приходити у занепад
concido, idi, isum, ěre – розрубати, збивати, висікти, знищити
concordia, ae, f – згода, однотайність
concordo, avi, atum, āre – узгоджуватись, бути згідним
condemno, avi, atum, āre – осуджувати, присудити, звинувачувати
condicio, ōnis, f – стан, положення, обставина
conficio, feci, fectum, ěre – робити, виготовляти, завершувати
confido, fisis sum, ěre – надіятися, розраховувати
confirmo, avi, atum, āre – укріплювати, загартовувати, посилювати, підтверджувати
congrego, avi, atum, are – зганяти в одне місце, збирати, з'єднувати, нагромаджувати
conicio – *див.* coniciō
conicio, ieci, iectum, ěre – скидати, зносити, звозити, звалювати
coniunctus, a, um – part. perf. до coniungo
coniungo, nxi, nctum, ěre – з'єднувати, сполучати, запрягати
coniuratio, ōnis, f – змова, з'єднання, союз
coniuro, avi, atum, āre – разом клястися, зобов'язуватися клятвою, таємно змовлятися
conscientia, ae, f – обізнаність, згода, свідомість, розуміння, переконання

consecutio, ōnis, f – наслідок, заключення, висновок, зв'язок, послідовність (часів)
consensio, ōnis, f – згода, єдність, змова
consensus, us, m – згода, єдність, однотайність
consentio, sensi, sensum, ěre – погоджуватись, однотайно обирати, змовлятися
conservo, āre, avi, atum – зберігати, берегти, рятувати, щадити, жаліти
consido, sedi, sessum, ěre – сидати, сидіти, розташовуватись, поселитись
consilium, i, n – нарада, обговорення, засідання, рішення, план
consisto, stiti, –, ěre – ставати, з'явитися, помічатися, зайняти позицію
consonans, antis – приголосний (звук)
conspectus, us, m – вид, зовнішність, огляд, нарис, конспект
conspicio, spexi, spectrum, ěre – побачити, дивитись
constanter – постійно, стійко, незмінно
constituo, ui, utum, ěre – ставити, поміщати, будувати, постановляти
consto, stiti (staturus), āre – стояти твердо, утримуватись, залишатись незмінни, складатися
constat (impers.) – відомо
constructio, ōnis, f – складання, структура, побудова; (*грам.*) зв'язок, конструкція
consuetudo, ĩnis, f – звичка, звичай, знайомство
consul, is, m – консул
consulto, avi, atum, āre – радитись, обдумувати, обговорювати, турбуватись
consultum, i, n – визначення, постанова, рішення
consumo, sumpsi, sumptum, ěre – витратити, вживати, вичерпувати

continuus, a, um – безперервний, суміжний, зв'язний, а, е; постійний
contio, onis, f – збори, промова на зборах

contra (adv.) – проти, навпаки;
(praep. з acc.) – напроти, проти
controversia, ae, f – зворотний рух, суперечка

convenio, veni, ventum, ire – сходитися, з'їжджатися, збиратися

convoco, avi, atum, are – скликати, кликати, запрошувати

copia, ae, f – запас, велика кількість

cor, cordis, n – серце, дух, настрій, глузд

coram (adv.) – у присутності, на очах усіх; **(praep. з abl.)** у присутності, перед

corōna, ae, f – вінок, карниз, межа

corono, avi, atum, are – увінчувати, прикрашати вінком, підперізувати

corpus, ōris, n – тіло, людина, матерія, звід, корпорація

corrigo, rexi, rectum, ere – випрямляти, виправляти, покращувати

corripio, ripui, reptum – звинувачувати

corrumpo, repi, ruptum, ere – псувати, виснажити, знищити, підкупляти

corruptio, ōnis, f – підкуп, зіпсуття, занепад

cortex, icis, m – кора, шкаралупа

corvus, i, m – ворон

cotidie (adv.) – щоденно

cras – завтра

credo, didi, ditum, ere – ввіряти, доручати, довіряти, вірити

cremo, avi, atum, are – спалювати

creo, avi, atum, are – творити, створювати, встановлювати, обрати, призначити

cresco, crevi, cretum, ere – рости, виникати, додаватися, посилюватися

crimen, inis, n – обвинувачення, злочин, провина, проступок
crudēlis, e – безсердечний, жорстокий, страшний

crudeliter – жорстоко, безжалісно

crux, ucis, f – хрест, знаряддя тортур і страти, мука, горе

cubiculum, i, n – спальня

culpa, ae, f – провина, проступок, помилка

cultūra, ae, f – обробіток, догляд, землеробство, освіта, розвиток

cultus, us, m – обробіток, догляд, культура, спосіб життя

cum (praep. з abl.) – з, разом, спільно

cum (з coni.) – коли, з того часу як, тому що, хоч

cunctus, a, um – весь, вся, все, сукупний, цілий

cupiditas, ātis, f – сильне бажання, пристрасть, потяг, жадібність

cupīdus, a, um – жадібний, пристрастний

cupio, ivi (ii), itum, ere – бажати, прагнути

cur (adv.) – чому, з якої причини

cura, ae, f – турбота, опіка, прагнення

curia, ae, f – курія, збори, місце засідань сенату

curo, avi, atum, are – піклуватися, турбуватися, доглядати, лікувати

curro, cucurri, cursum, ere – бігати, поспішати, текти, летіти

cursus, us, m – біг, їзда, маршрут, курс

custodia, ae, f – охорона, варта, застава, арешт

custodio, ivi (ii), itum, ire – охороняти, захищати, берегти, тримати під вартою

custos, ōdis, m, f – сторож, наглядач, охоронець, захисник

cutis, is, f – шкіра, оболонка, кора, зовнішність

Dd

damno, avi, atum, āre – звинувачувати, засуджувати

damnum, i, n – втрата, збиток, шкода

de (praep. з abl.) – про, із. **dea, ae, f** – богиня

debeo, ui, itum, ěre – бути зобов'язаним, заборгувати

decido, cidi, –, ere – падати, спадати, спускатись, рухнути, впасти

decipio, cepi, ceptum, ěre – обманювати, ошукувати

declaro, avi, atum, āre – заявляти, проголошувати, свідчити, показувати

declinatio, ōnis, f – відміна

decrētum, i, n – рішення, постанова, декрет

deduco, duxi, ductum, ěre – зводити (вниз), спускати (вниз), стягати

defendo, fendi, fensum, ěre – захищати, давати відсіч, відвертати (небезпеку)

definitus, a, um – визначений, обмежений

deinde – згодом, потім, після того

delecto, avi, atum, āre – забавляти, веселити, розважати

deleo, evi, etum, ěre – знищувати, руйнувати

delictum, i, n – провина, гріх, правопорушення

denique – нарешті, щойно, остаточно, загалом

descendo, di, sum, ěre – сходити, спускатися, вступати, іти, приходити

describo, scripsi, scriptum, ěre – списувати, описувати, змальовувати

descriptio, ōnis, f – опис

desiderium, i, n – бажання, туга, причина, втрата

desum, fui, –, esse – бракувати, бути відсутнім, не допомагати

detego, texi, tectum, ěre – відкривати, розкривати, очолювати

deterior, ius – гірший

deus, i, m – бог

devinco, vici, victum, ěre – отримувати повну перемогу, остаточно перемогти

devoro, avi, atum, āre – ковтати, пожирати, прогайнувати

dexter, tra, trum – правий, спритний, умілий

diabōlus, i, m – чорт, диявол

dico, dixi, dictum, ěre – говорити, називати, іменувати, призначати, встановлювати

dictātor, ōris, m – диктатор

dicto, avi, atum, āre – часто говорити, повторювати, диктувати

dictum, i, n – вираз, слово, вислів

dies, ei, m, f – день, дата, число

difficilis, e – тяжкий, важкий, небезпечний

dignitas, ātis, f – гідність, положення, звання

dignus, a, um – гідний, похвальний

diligens, entis – старанний, акуратний уважний

diligentia, ae, f – пильність, старанність, точність

diligo, lexi, lectum, ěre – високо цінити, поважати, вшановувати

dimico, āvi, ātum, āre – боротися, домагатися

dimidium, i, n – половина

dimitto, misi, missum, ěre – розпускати, розсилати, відсилати, звільнювати

discedo, cessi, cessum, ěre – розходитись, розділяться, відходити, віддаляться

disciplina, ae, f – учення, навчання, освіта, теорія

discipŭla, ae, f – учениця

discipulus, i, m – учень, послідовник

disco, didici, –, ere – вчитися, довідуватись, знайомитись

discordia, ae, f – розбрат, розлад, чвари, незгода, протиріччя
discrimen, inis, n – різниця
disputatio, ōnis, f – дослідження, обговорення, наукова бесіда
dissimilis, e – неподібний, відмінний
distribuo, tribui, tributum, ěre – розділяти, розбивати, розподілювати
diu – довго, протягом довгого часу
diversus, a, um – різний, протилежний
dives, itis – багатий, розкішний
divido, visi, visum, ěre – ділити, розділяти, роз'єднувати, розколоти
divinus, a, um – божественний, божий, богоподібний, чудесний
divitiae, arum, f – багатство, дорогоцінність, добробут
do, dedi, datum, dāre – давати, подавати, протягувати, пропонувати, роздавати
doceo, docui, doctum, ěre – навчати, повідомляти, пояснювати, показувати
doctrīna, ae, f – вчення, навчання, вченість, освіченість
doctus, a, um part. perf. до **doceo (adi.)** – вчений, освічений, умілий
doleo, ui (iturus), ěre – хворіти, страждати, сумувати
dolor, ōris, m – біль, страждання, сум
dolus, i, m – хитрість, підступ, обман
domesticus, a, um – внутрішній, домашній
domicilium, i, n – житло, резиденція
dominus, i, m – пан, хазяїн, власник, розпорядник
domus, us, f – дім, житло, місце перебування
donec – поки, до тих пір
dono, avi, atum, āre – дарувати
donum, i, n – подарунок, жертвоприношення
dormio, ivi (ii), itum, ĩre – спати, нічого не робити

duco, xi, ctum, ěre – водити, вести, проводити, командувати
duplex, ĩcis – подвійний, складений
durus, a, um – жорсткий, твердий, терпкий, різкий
dux, ducis, m – вождь, полководець, голова, начальник

Ee

e – *див. ex*
ea (adv., поzym. via) – тою дорогою, тим шляхом
eādem (adv.) – тою ж дорогою, там же, водночас. **ecce** – ось, дивись
edictum, i, n – висловлювання, положення, наказ, едикт
edo, didi, ditum, ěre – виробляти, видавати, здійснювати, творити
edo, edi, esum (essum), eĎere (esse) – їсти, пожирати, знищувати
edoceo, cui, ctum, ěre – вивчати, навчати, повідомляти
educio, avi, atum, āre – виховувати, вирощувати, створювати
educio, duxi, ductum, ěre – виводити, відводити, піднімати
efflo, avi, atum, āre – видихати, видувати, втрачати
effugio, fugi, (fugiturus), ěre – втекти, обминати, ухилитись
egeo, ui, –, ěre – потребувати, не мати, бути позбавленим
elegantia, ae, f – витонченість, вишуканість, дотепність, логічність
elephantus, i, m – слон, слонова кістка
eloquentia, ae, f – красномовство
emigro, avi, atum, āre – виселятись, переселятись
emo, emi, emptum, ěre – купувати, набувати, підкуповувати
enim – бо, тому, що, адже
enumero, avi, atim, āre – перечислювати, перераховувати

epistŭla, ae, f – послання, лист
equitātus, us, m – кіннота, вершницький стан
equus, i, m – кінь
erga (praep. з acc.) – біля, стосовно
ergo – отже, тому
erro, avi, atum, āre – заблукати, помилятися, вагатися
error, oris, m – помилка, блукання
erudio, ivi (ii), itum, ĩre – дати освіту, навчати, наставляти
eruditus, a, um – освічений, вчений, досвідчений
erumpo, rupi, ruptum, ěre – прориватися (назовні), вириватися, впасти, вилитись
esurio, ivi (itum), ĩre – бути голодним, зазнати голоду
et – і, та
etiam – також, навіть ще, так, очевидно
evado, vasi, vasum, ěre – виходити, виїжджати, впадати (про ріку), робитися
evolo, avi, atum, āre – вилітати, злітати, поспішно вибігати, кидатись
ex (перед приголосними “e”) (praep. з abl.) – з, від, із, через
exanimo, āvi, ātum, āre – позбавляти дихання, вражати.
excedo, cessi, cessum, ěre – відходити, від’їжджати, віддалятися, виходити, доходити, переходити
excido, cidi, –, ěre – впасти, падати, щезати, пропадати
excido, cidi, cisum, ěre – вирубувати, видовбувати, вирізати, спустошити
excipio, cepi, ceptum, ěre – виймати, звільняти, підтримувати, приймати
excito, avi, atum, āre – заставляти піднятися, викликати, розбудити, підняти, спонукати, тривожити
excogito, avi, atum āre – вигадувати, придумувати

exemplar, aris, n – зразок, приклад
exemplum, i, n – зразок, проба, приклад, образ
exeo, ii (ivi), itum, ĩre – виходити, від’їжджати, витікати; (військ.) виступати
exerceo, cui, citum, ěre – тривожити, мучити, ганяти, вправляти, займатись
exercitus, us, m – військо, армія, вправа. **exitus, us, m** – вихід, привід, мета
expedio, ivi (ii), itum, ĩre – розплутувати, розв’язувати, звільняти, спорядити, підготувати
expeditio, onis, f – твір, похід, виклад
expello, puli, pulsum, ěre – виганяти, виривати, вибивати, розганяти, усувати
experientia, ae, f – досвід
experior, pertus sumjri depon – пробувати, випробовувати
explico, avi (ui), atum (itum), āre – розвертати, розкривати, розмотувати, розкручувати
exploro, avi, atum, āre – розслідувати, розвідувати, досліджувати, розглядати
expono, posui, positum, ěre – виставляти, розкласти, викладати, приставляти, залишати
exprimo, pressi, pressum, ěre – витискати, випирати, вимагати, змушувати
expugnatio, ōnis, f – завоювання, захоплення
expugno, avi, atum, āre – завойовувати, захоплювати, перемагати, підкоряти
exsilium, i, n – вигнання
externus, a, um – зовнішній, чужий, іноземний, сторонній
extra (praep. з acc.) – поза, ззовні

extraordinarius, a, um – надзвичайний, а, е.

extrēmus, a, um – останній, кінцевий, пограничний

Ff

faber, bri, m – майстер, ремісник, художник

fabūla, ae, f – чутка, байка, розповідь, сюжет, фабула

facile – легко, без труднощів, безумовно, охоче

facilis, e – легкий, неважкий, доступний, зручний

facinus, ōris, n – дія, вчинок, злочин

facio, feci, factum, ěre – робити, здійснювати, виконувати, діяти, творити, виготовляти

factum, i, n – дія, вчинок, подія, факт, справа

facultas, ātis, f – можливість, привід, дозвіл, здібність, уміння

falsum, i, n – брехня, обман

fama, ae, f – чутка, громадська думка

familia, ae, f – сім'я, рідня, дім, сімейне майно

fatum, i, n – призначення, доля, пророцтво

faustus, a, um – щасливий, сприятливий

faveo, favi, fautum, ěre – робити добро, опікуватися, сприяти

fax, facis, f – смолоскип, полум'я, світло

februa, orum, n – свято очищення

fecundus, a, um – родючий, багатий

felicitas, ātis, f – щастя, добробут, родючість

felicit̃er – щасливо, благополучно, урожайно

felix, īcis – щасливий блаженний, урожайний

femīna, ae, f – жінка, самиця

fenestra, ae, f – вікно

fera, ae, f – дика тварина, тварина

fere (adv.) – майже, приблизно, переважно

ferīnus, a, um – тваринний, виготовлений зі шкіри

fero, tuli, latum, ferre – нести, приносити, піднімати, забирати, вести, поширювати

ferrum, i, n – залізо, залізне знаряддя, плуг, меч

fertilis, e – урожайний, родючий, багатий

ferus, a, um – дикий, грубий, суворий

festino, avi, atum, āre – поспішати, прискорювати

festus, a, um – святковий, урочистий, радісний

fetus, us, m – народження, урожай, ріст, плід, потомство

fidēlis, e – вірний, надійний

fides, ei, f – віра, довір'я, впевненість, кредит, чесність

fido, fisis sum, ěre semidepon – вірити, довіряти, покладатися (на когось)

figūra, ae, f – постать, зовнішній вигляд, образ, зображення

filia, ae, f – дочка

filius, i, m – син; pl. діти

filum, i, n – нитка, пряжа, тканина

tingo, nxi, ctum, ěre – торкатися, утворювати, вигадувати, удавати (з себе)

fines, ium, m – область, територія

finio, ivi (ii), itum, ěre – замикати, обмежувати, означати, встановлювати, закінчувати

finis, is, m (іноді f) – межа, кордон, кінець

finitīmus, a, um – прикордонний, сусідній, близький

firmo, avi, atum, āre – робити міцним, загартовувати, укріпляти, твердити, засвідчувати

firmus, a, um – міцний, сильний, надійний

fixus, a, um part. perf. до **figo (adi.)** – міцний, твердий, непохитний

flamma, ae, f – полум'я, вогонь, блиск
flammo, avi, atum, āre – горіти, палати, запалювати

florens, entis part. perf. до **floreo (adi.)** – квітучий, процвітаючий, щасливий, прекрасний

floreo, ui, –, ěre – цвісти, процвітати, блищати, сяяти

flos, ōris, m – квітка, цвіт, краса

fluctus, us, m – течія, хвилювання, хвиля, буря

flumen, ĩnis, n – течія, ріка, вода, потік
focus, i, m – вогнище, жертовник, жар, вогонь

fodio, fodi, fossum, ěre – копати, рити, виколувати, штовхати

foedus, a, um – гідкий, бридкий, огидний, ганебний

forma, ae, f – форма, вид, зовнішність, зображення

formo, avi, atum, āre – надавати форми, виду, формувати, утворювати, влаштовувати, робити.

formōsus, a, um – стрункий, гарний

forte – випадково

fortis, e – твердий, міцний, сильний, відважний, хоробрий

fortūna, ae, f – доля, випадок, щастя

forum, i, n – ринкова площа, форум

frigīdus, a, um – холодний, а, е;
закляклий, а, е; байдужий, а, е; в'ялий, а, е

frons, ntis, f – чоло, обличчя, лицевий бік, фрон

fructus, us, m – плід, приріст, зародок, результат, користь, фрукт

frugifer, fēra, fērum – родючий, плідний, корисний

frumentum, i, n – хліб, зерно, збіжжя (переважно пшениця)

fruor, fruitus (fructus) sum, frui depon. – насолоджуватись,

користуватися, експлуатувати

frustra (adv.) – помилково, даремно, безуспішно, безцільно

frux, frugis, f – плід, фрукт, користь

fuga, ae, f – втеча, біг, швидка течія, швидкий перехід

fugio, fugi, (fugiturus), ěre – бігти, тікати, відходити, уникати, ухилитися

fulmen, ĩnis, n – блискавка, гроза. **fundamentum, i, n** – основа

fundo, fudi, fusum, ěre – розливати, розсипати, розпорошувати, розбивати

fundus, i, m – основа, земля, поле, маєток

futūrum, i, n – майбутність, майбуття

futūrus, a, um part. fut. до **sum (adi.)** – майбутній, наступний

Gg

gaudeo, gavisus sum, ěre – радіти, веселитись, тішитися

gaudium, i, n – радість, втіха, задоволення

gens, gentis, f – рід, родова община, плем'я, народ

gentilis, e – родовий

genus, ěris, n – походження, рід, плем'я, народи

gestus, us, m – положення, жест

gigno, genui gemtum, ěre – родити, породжувати

globus, i, m – куля

gloria, ae, f – слава, гордість, шанобство

gracilis, e – стрункий, тонкий

gradus, us, m – крок, ступінь, звання, ранг

grandis, e – великий, величезний, об'ємний

granum, i, n – зерно

gratia, ae, f – принадність, приємність, люб'язність, подяка.

gratia (praep. з gen.) – заради, задля

gratus, a, um – приємний, принадний, вдячний, бажаний

gravis, e – важкий, важливий, вагомий

gustus, us, m – проба, смак

gutta, ae, f – крапля, дещиця

Hh

habeo, ui, itum, ēre – мати, володіти, вважати (когось за щось)

habito, avi, atum, āre – жити, мешкати, населяти

habitus, us, m – зовнішній вигляд

hac (adv., розум. via) – цією дорогою, по цей бік, тут

haud (adv.) – не, не повністю, не зовсім

herba, ae, f – трава, зелень, зілля

heres, ēdis, m, f – спадкоємець, власник, володар

heu! – о! ах!

hic, haec, hoc – цей, ця, це

hic (adv.) – тут, на цьому місці, тепер

hiems, hiemis, f – зима, холод, негода, злива

hinc (adv.) – звідси, з цього місця, тут

historia, ae, f – дослідження, відомості, знання, історія

hodie – сьогодні, тепер

homo, īnis, m – людина

honestas, ātis, f – повага, честь, порядність

honeste – гідно, з честю, благородно

honestus, a, um – поважний, чесний, порядний

honor, ōris, m – честь, пошана, повага, слава

honoro, avi, atum, āre – поважати, вшановувати, прославляти

hora, ae, f – час, час року, година

horridus, a, um – суворий, страшний, дикий, противний

hortor, atus sum, āri depon – спонукати, підбадьорювати, закликати, заохочувати

hortus, i, m – город, сад, парк

hospes, itis, m, f – чужинець, гість

hostilis, e – ворожий

hostis, is, m, f – чужинець, іноземець, ворог, противник

humanitas, atis, f – гуманність, дружелюбність, людяність, освіченість
humānus, a, um – людяний, ласкавий, приязний

humilis, e – низький, неглибокий, незначний, маловажливий

humus, i, f – земля, ґрунт, область, країна

Ii – Kk

iaceo, cui, citum, ēre – лежати, простягатись, бути розташованим

iacio, ieci, iactum, ēre – кидати, викидати, поширювати, висловлювати

iacto, avi, atum, āre – кидати

iam (adv.) – вже, зараз

ianua, ae, f – двері (поет.), вхід, доступ

ibi – там, тоді, туди

ictus, us, m – удар, поштовх, напад, наголос

idem, eadem, idem – той самий, один і той же, одна і та ж, одне і те ж

idoneus, a, um – зручний, пристойний, придатний

igītur (adv.) – отже, в такому разі, коротко

ignārus, a, um – недосвідчений, незнаючий, незнайомий, невідомий

ignorantia, ae, f – незнання, недосвідченість

ignoro, avi, atum, āre – не знати, не мати поняття

ille, illa, illud – той, та, те
illustris, e – світлий, ясний, славний, відомий, знаменитий
illustro, avi, atum, āre – освітлювати, прославляти, прикрашати, пояснювати
imāgo, īnis, f – зображення, описування, картина
immanis, e – величезний, страшний, неймовірний
immitto, misi, missum, ěre – відпускати, відправляти, посилати, проводити, відводити
immo (adv.) – навпаки, очевидно, аякже
immōlo, avi, atum, āre – приносити в жертву, заколювати, вбивати
immortālis, e – безсмертний, вічний
imperātor, ōris, m – полководець, начальник, імператор
imperium, i, n – наказ, влада, держава, імперія
impero, avi, atum, āre – наказувати, панувати, керувати, управляти
impiger, gra, grum – пильний, старанний
impleo, evi, etum, ěre – наповнювати, обливати, доповнювати, виконувати
imploro, āvi, ātum, āre – слізно просити, благати
impono, posui, positum, ěre – класти, поставити, накладати, додавати
importo, avi, atum, āre – ввозити, привозити, приносити, вводити
impotens, entis – безсильний, слабкий, неспроможний
imprīmis – насамперед, переважно, особливо
impunītas, ātis, f – безкарність, прощення, амністія
in – в, до (**праеп.** на запитання “куди?” з **acc.**, на запитання “де?” **zabl.**)
inanīmus, a, um – неживий

incautus, a, um – несподіваний, непередбачений, необережний
incendium, i, n – пожежа, полум’я, вогонь, жар
incendo, cendi, censum, ěre – запалювати, підпалювати, спалювати, освітлювати; (*перен.*) спонукати
incertus, a, um – недостовірний, сумнівний, неозначений, нерішучий, туманний
incido, cidi, –, ěre – падати, попадати, кидатись, нападати
incipio, cepi, ceptum, ěre – починати, починатися, приступати
incito, avi, atum, āre – приводити в рух, спонукати, заохочувати
includo, clusi, clusum, ěre – замикати, обмежувати, перегороджувати
incognītus, a, um – нерозслідуваний, невідомий
incōla, ae, m – житель, мешканець, земляк
incōlo, colui, cultum, ěre – населяти, жити
inde – звідси, згодом, відтоді
indignus, a, um – негідний
indoctus, a, um – невчений, недосвідчений
induco, duxi, ductum, ěre – вводити, проводити, виводити, вносити
induo, ui, utum, ěre – одягати, приймати на себе, присвоювати, покривати
indulgenter – ласкаво, мило
ineo, ii (ivi), itum, ĩre – входити, вступати
infans, ntis (adi.) – німий, маленький, молодий, дитячий
infinītivus, a, um – неозначений (*грам.*) інфінітив
infinītus, a, um – необмежений, безмежний, безконечний

infra (adv.) – низько, знизу, нижче, далі

infra (праеп. з acc.) – під, нижче, гірше, пізніше

ingenium, **i**, **n** – характер, здібність, обдарованість, талант, геній

ingens, **entis** – величезний, сильний, могутній

ingratus, **a**, **um** – неприємний, противний, неблагородний

ingredior, **gressus sum**, **gredi depon** – вступати, входити, кидатись, нападати

inimicitia, **ae**, **f** – ворожість

inimicus, **i**, **m** – ворог, противник

initio – спочатку

initium, **i**, **n** – вступ, початок; pl. походження, принципи.

iniuria, **ae**, **f** – правопорушення, несправедливість, насильство.

iniustus, **a**, **um** – несправедливий, незаконний

inopia, **ae**, **f** – бідність, злидні, нестатки

inspecto, **avi**, **atum**, **āre** – дивитись (на), оглядати

inspicio, **spexi**, **spectrum**, **ēre** – дивитись, заглядати, розглядати, знайомитись

instans, **antis part. praes.** до **insto** (adi.) – теперішній, поточний

instituo, **ui**, **etum**, **ēre** – ставити, вибудовувати, встановлювати, вирішувати

institutum, **i**, **n** – рішення, установа

instrumentum, **i**, **n** – знаряддя, інструмент

insula, **ae**, **f** – острів

insum, **fui**, **–**, **esse** – бути, знаходитися, бути властивим

integer, **gra**, **grum** – недоторканий, непошкоджений

intellectus, **a**, **um** – part. perf. до **intellego**

intellectus, **us**, **m** – відчуття, розуміння, поняття, тьма

intellego, **lexi** (**legi**), **lectum**, **ēre** – відчувати, сприймати, пізнавати, мислити, розуміти

inter (праеп. з acc.) – між, всередині

interdum – інколи, зрідка

interrogo, **avi**, **atum**, **āre** – запитувати, допитувати, обвинувачувати

intersum, **fui**, **esse** – бути, знаходитись, бути присутнім, брати участь

intervallum, **i**, **n** – проміжок, віддаль, інтервал

intra (праеп. з acc.) – всередині, в середину, протягом

intro (adv.) – всередину, всередині

intro, **āvi**, **ātum**, **āre** – входити, вступати

invado, **vasi**, **vasum**, **ēre** – нападати, вторгатись, входити, вступати

invenio, **veni**, **ventum**, **īre** – знаходити, зіткнутися, здобувати

invidia, **ae**, **f** – заздрість, ненависть, злоба

invito, **avi**, **atum**, **āre** – запрошувати, пропонувати, викликати

invītus, **a**, **um** – небажаний, вимушений

iocus, **i**, **m** – жарт, гра, розвага

ipse, **a**, **um** – сам, сама, саме

ira, **ae**, **f** – злоба, гнів, дратування

irātus, **a**, **um** – розгніваний, сердитий

item – так само, таким же чином, також

iter, **itinēris**, **n** – дорога, рух, поїздка, перехід, марш

iubeo, **inssi**, **iussum**, **ēre** – наказувати, призначати, встановлювати

iucunde – приємно, весело, радісно

iucundus, **a**, **um** – приємний, милий

iudex, **īcis**, **m** – суддя

iudicium, **i**, **n** – заява, донос, доказ, суд

iudico, **avi**, **atum**, **āre** – сказати, оголосити, називати, доносити, заявляти, свідчити

iurisprudentia, ae, f – правосуддя
iuro, avi, atum, āre – клястися, присягати, складати мову, заклинати
ius, iuris, n – право, закон
iusiurandum, iurisiurandi, n – клятва, присяга
iuste – справедливо, законно, по праву
iustitia, ae, f – справедливість, правосуддя
iustus, a, um – справедливий, сумлінний, чесний
iuvenus, i, m – молода людина, молодий віл
iuvenilis, e – юнацький, молодий, юний
iuvēnis, is, m, f – молода людина, юнак; молода жінка, дівчина
iuventus, ūtis, f – молодість, юність, молодь, юнацтво
iuvo, iuvi, iutum, āre – помагати, підтримувати, радувати
iuxta (adv.) – поряд, близько, біля
iuxta (praep. з acc.) – біля, коло, поряд

Ll

labor, ōris, m – напруга, зусилля, праця, робота
laboriōsus, a, um – важкий, працелюбний, діяльний
laboro, avi, atum, āre – працювати, займатися, домагатися
labyrinthus, i, m – лабіринт
lac, lactis, n – молоко
lacrīma, ae, f – сльоза, крапля
latebra, ae, f – схованка, притулок, затемнення
latitudo, īnis, f – ширина, протяжність, обшир.
latus, a, um – широкий, обширний, протяжний
latus, ēris, n – сторона, бік
laudo, avi, atum, āre – хвалити, прославляти
laureus, a, um – лавровий

laurus, i, f – лаврове дерево, лавр
laus, laudis, f – похвала, прославлення, слава, честь
lavo, lavi, lautum, або lavatum, āre – мити, купати, зрошувати
lectio, ōnis, f – збирання, вибір, читання
legalutas, atis, f – законність
legio, ōnis, f – легіон
lego, legi, lectum, ěre – збирати, вибирати, читати
lente – поволі, спокійно
lex, legis, f – закон, правило, принцип
liber, bera, berum – вільний, незалежний
liber, libri, m – книжка, твір
libēri, ōrum, m – діти
libero, avi, atum, āre – звільняти, відпускати
libertas, ātis, f – воля, свобода, щирість, відвертість
libido, īnis, f – бажання, прагнення, пристрасть
lignum, i, n – деревина, дерево, колода
linea, ae, f – нитка, шнурок, лінія, риска, кордон
lingua, ae, f – мова, говірка
littēra, ae, f – буква, почерк
littērae, ārum, f – лист, наука, література
longus, a, um – довгий, великий, глибокий, високий
lucus, us, m – світло, день
luna, ae, f – місяць
lupus, i, m – вовк
lustro, avi, atum, āre – освячувати, очищувати, покутувати через жертвоприношення
lux, lucis, f – світло, освітлення, блиск
luxuria, ae, f – розкіш, пишність, зарозумілість
luxuriōsus, a, um – розкішний

Mm

machina, ae, f – механізм, знаряддя, машина

magis – більше

magister, tri, m – вчитель, начальник, правитель

magistra, ae, f – вчителька, наставниця

magistrātus, us, m – державна посада, чиновник, начальник, представник влади

magnificus, a, um – розкішний, славний, знаменитий

magnus, a, um – великий, крупний

maiores, um, m – прашур

male – погано, нещасливо, невдало

maledico, dixi, dictum, ēre – лихословити, ганити, лаяти

maledictum, i, n – лайка, ганьба

maleficium, i, n – лиходійство, злочин, вчинок

malum, i, n – зло, недолік, біда, нещастя

malus, a, um – поганий, злий, безсовісний

mandatum, i, n – доручення

maneo, mansi, mansuin, ēre – залишатися, тривати, зберігатися

manus, us, f – рука

mare, is, n – море, морський берег

marinus, a, um – морський

maritimus, a, um – морський, приморський

maritus, a, um – шлюбний, подружній

maritus, i, m – чоловік

mater, tris, f – мати, мати сім'ї

materia, ae, f – матерія, речовина, крам, тканина

matrimonium, i, n – шлюб, подружжя

matrōna, ae, m – матрона, шанована заміжня жінка

matūrus, a, um – дозрілий, доріплий, вчасний

medicamentum, i, n – ліки, лікувальний засіб

medicīna, ae, f – лікувальна наука, медицина

medicus, i, m – лікар

medius, a, um – середній, центральний

mel, mellis, n – мед

membrum, i, n – член (тіла), тіло, частина

memorabilis, e – пам'ятний, чудовий

memoria, ae, f – пам'ять, здібність запам'ятовування, спомин

memōro, avi, atum, āre – нагадувати, згадувати, називати, розказувати

memōro, avi, atum, āre – нагадувати, згадувати, називати, розказувати

mens, mentis, f – розум, мислення, глузд, думка

mensa, ae, f – стіл, лава, вітвар

mensis, is, m – місяць

mercātor, ōris, m – купець, покупець, скупник

mercātūra, ae, f – торгівля, придбання
meto, messui, messum, ēre – косити, жати, збирати (з поля)

meus, a, um – мій

migro, avi, atum, āre – переїжджати, переселятися

miles, itis, m – воїн, борець, піхотинець

militāris, e – військовий, воєнний

milito, avi, atum, āre – бути воїном, перебувати на військовій службі, служити

minimus, a, um – найменший, дуже малий

minuo, ui, utum, ēre – зменшувати, обмежувати, ослаблювати

mirus, a, um – дивовижний

misceo, miscui, mixtum, ēre – мішати, змішувати

miser, ēra, ērum – нещасний, бідний, жалюгідний

misericordia, ae, f – милосердя, жаль, співчуття
mitto, misi, missum, ěre – кидати, посилати, відправляти
mixtio, ōnis, f – змішування, суміш
modeste – помірковано
modestia, ae, f – поміркованість, розсудливість, обережність
modestus, a, um – поміркований, розважний
modus, i, m – міра, об'єм, величина
moneo, nui, nitum, ěre – нагадувати, звертати увагу, попереджувати
mons, montis, m – гора, гірський хребет, скеля
monstro, avi, atum, āre – вказувати, показувати, виказувати, подавати
monstrum, i, n – знамення, знак, чудовисько, страхіття
montānus, a, um – гірський
montuosus, a, um – гірський
monumentum, i, n – пам'ятник
morbus, i, m – хвороба, недуга
mordeo, momordi, morsum, ěre – кусати, гризти, пожирати, мучити
mors, mortis, f – смерть, вбивство
morsus, us, m – укус, кусання, злість, біль, сум
mortalis, e – смертний, людський, земний
mos, moris, m – звичай, спосіб життя, звичка
moveo, movi, motum, ěre – приводити в рух, спонукати, викликати
mox – скоро, незабаром, згодом, потім, пізніше
mulier, ěris, f – жінка, заміжня жінка
multitudo, ĩnis, f – велика кількість, маса, численна армія
multo, avi, atum, āre – карати, штрафувати, конфіскувати
multus, a, um – численний, великий, повний, обширний

mundus, i, m – світ, всесвіт
murus, i, m – стіна, мур, вал
musica, ae, f – мистецтво, музичне мистецтво
muto, avi, atum, āre – змінювати, проміняти, обмінати

Nn

nam – бо, дійсно, справді, а саме
namque – бо, дійсно, справді
narro, avi, atum, āre – розповідати, повідомляти, говорити
nascor, natus sum, nasci depon – народжуватись, походити, народжуватись, починати
natālis, e – той, який стосується народження; рідний, вітчизняний
natio, ōnis, f – походження, рід, плем'я, народ, нація
nato, avi, atum, āre – плавати
natūra, ae, f – природа, природжений нахил, характер
natus, a, um – народжений, природжений
nauta, ae, m – моряк, матрос
navālis, e – морський, морехідний, мореплавний
navigatio, ōnis, f – плавання (на кораблі), мореплавання
navigo, avi, atum, āre – плисти на судні, перепливати
navis, is, f – корабель, судно
ne (ne) – 1) (neg.) ні; 2) (**coniun.**) щоб не
nec – і не, також ні
necessarius, a, um – необхідний, потрібний
nefas, n (indecl.) – беззаконня, лиходійство, гріх
neglego, exi, ectum, ěre – нехтувати, ставитися з презирством
nego, avi, atum, āre – заперечувати, відмовляти

negotium, i, n – заняття, справа, робота, діяльність
nemo, inis – ніхто
nequam (adject. indecl.) – нічого не вартий, негідний
nequaquam (adv.) – жодним чином, ніяк, зовсім ні
neque – і не, також ні
nescio, ivi (ii), itum, ire – не знати, не бути знайомим, не розуміти
neuter, tra, trum – жоден, з двох; (*грам.*) середній
neve ... neve – ні ... ні
niger, gra, grum – чорний, темний, скорботний
nihil (nil) – ніщо
nobilis, e – знатний, знаменитий, відомий, славний
nobilitas, ātis, f – знатність, родовитість, знать
noceo, ui, citum, ēre – шкодити, перешкоджати
nocturnus, a, um – нічний
nolo, nolui, -, nolle – не хотіти, не бажати
nomen, inis, n – ім'я, назва, найменування
nomino, avi, atum, āre – називати, найменувати, оголошувати
non – не, ні
nondum – ще ні
nonne – чи ні? чи не?
nonnullus, a, um – деякий, інший
nonnumquam – інколи
nosco, novi, notum, ēre – знайомитися, пізнавати, вивчати, знати
noster, nostra, nostrum – наш, наша, наше
notitia, ae, f – знайомство, відомість, слава, знання, поняття
noto, avi, atum, āre – позначати, записувати, писати

notus, a, um – part. perf. до *nosco, adi.* відомий
novitas, ātis, f – новина, новизна, незвичайність
novus, a, um – новий, небувалий
nox, noctis, f – ніч; (*поет.*) нічний спочинок
nudus, a, um – голий, непокритий, неозброєний
nullus, a, um – жоден, ніякий
num – невже, чи?
numero, avi, atum, āre – рахувати, нараховувати, перераховувати, оплачувати
numerus, i, m – число, кількість, ритм
numquam – ніколи
nunc (adv.) – тепер, в даний час
nuntia, ae, f – вісниця
nuntio, avi, atum, āre – повідомляти, оголошувати, доповідати
nuntius, i, m – вісник, вістка, повідомлення
nuper (adv.) – недавно; (*перен.*) раніше
nuptiae, arum, f – весілля, одруження
nusquam – ніде, нікуди
nutrio, ivi (ii), itum, ire – годувати, вирощувати, виховувати
nympha, ae (nymphae, es), f – німфа

Oo

o (oh!) – o! ax!

ob (praep. з acc.) – перед, внаслідок, задля

obscurus, a, um – затемнювати, затьмарювати, приховувати

obscurus, a, um – темний, прихований
observe, avi, atum, āre – спостерігати, слідити, зберігати

obsideo, sedi, sessum, ēre – населяти, жити, володіти

obteneo, tinui, tentum, ēre – володіти, населяти, займати, мати

obviam (adv.) – назустріч, напроти

obvius, a, um – зустрічний, протилежний
occasio, ōnis, f – випадок, привід, нагода
occāsus, us, m – захід, захід сонця
occulto, avi, atum, āre – ховати, приховувати
ocūlus, i, m – око, погляд
odi, –, odisse (defect.) – ненавидіти, не переносити, не терпіти
odiōsus, a, um – ненависний, противний
odium, i, n – ненависть, ворожнеча
odor, oris, m – запах, аромат
officio, feci, fectum, ěre – перегороджувати, заважати, перешкоджати, протидіяти
officium, i, n – обов'язок, повинність, служба, посада
olea, ae, f – оливкове дерево
oleum, i, n – оливкова олія
olim – колись, одного разу, давно
oliva, ae, f – оливка
omitto, misi, missum, ěre – випускати з рук, втрачати
omnis, e – кожний, а, е; всякий, а, е; весь, вся, все
opera, ae, f – праця, робота, справа, діяльність
opifex, icis, m – майстер, ремісник
opinio, ōnis, f – думка, погляд, припущення, репутація
oppidum, i, n – місто, укріплення
opportūnus, a, um – вигідний, зручний, підхожий
oppugno, avi, atum, āre – нападати, атакувати, штурмувати
ops, opis, f – сила, могутність; pl. засоби, війська
opto, avi, atum, āre – бажати, обирати
opus, ěris, n – робота, заняття, діяльність, професія

ora, ae, f – кордон, край, берег, узбережжя
oracūlum, i, n – оракул, пророкування, ворожба
oratio, ōnis, f – мова, промова, речення
orātor, ōris, m – оратор
orbis, is, m – круг, земна куля, диск, область, країна
ordinarius, a, um – упорядкований, звичайний, нормальний
origo, ĩnis, f – походження, початок, рід
ornatus, a, um – прикрашений
orno, avi, atum, āre – прикрашати, постачати, споряджати
oro, avi, atum, āre – говорити, просити, благодіяти
os, oris, n – рот, уста, паща
os, ossis, n – кістка, хребет
ostendo, tendi, tentum, ěre – протягувати, виставляти, показувати
ostium, i, n – вхід, двері, ворота, гирло
otium, i, n – дозвілля, відпочинок
ovis, is, f – вівця
ovum, i, n – яйце

Pp

pactum, i, n – угода, умова
paeninsŭla, ae, f – півострів
pagus, i, m – село, сільська громада
palla, ae, f – плащ
palma, ae, f – долоня, пальма
panis, is, m – хліб
papyrus, i, m, f – папірус, папір з папірису
par, paris – рівний, однаковий
parco, peperci (parsi), –, ěre – берегти, жаліти
parens, ntis, m, f – родич (батько або мати)
pareo, ui, itum, ěre – являтися, з'являтися, підкорятися
parĭlis, e – рівний, однаковий

pario, peperī, par(i)tum, ēre – родити, висиджувати (яйця), виробляти
pariter – рівно, однаково
paro, avi, atum, āre – готувати, влаштовувати, організовувати
pars, partis, f – частина, відділ
particeps, cipis – той, який бере участь; причетний
parvum, i, n – невелика кількість, дріб'язок
parvus, a, um – малий, невеликий, дрібний
pastor, ōris, m – пастих
pateo, ui, –, ēre – бути відкритим, бути доступним, простятися
pater, tris, m – батько, предок
patiens, entis – витривалий, терпеливий, стійкий
patientia, ae, f – терпіння, витривалість, стійкість
patria, ae, f – батьківщина
patricius, ii, m – патрицій
patrimonium, ii, n – батьківський спадок
patrius, a, um – батьківський, вітчизняний
paucus, a, um – малий, незначний, pl. раусі – деякі, декілька, нечисленні
paulātum – поволі, помалу
Paul(i)us, i, m, Iulius Paul(i)us, i, m – Юлій Павл (відомий юрист)
pauper, ēris – убогий, бідний, обмежений
paupertas, ātis, f – бідність, убогість
paх, pacis, f – мир, перемир'я, спокій
peccātum, i, n – провина, гріх
pecco, avi, atum, āre – грішити, провинитися
pecunia, ae, f – гроші, майно, власність
pedes, ītis, m – пішохід, піхотинець
pedester, tris, tre – піший, піхотний
peditātus, us, m – піхота
pellis, is, f – шкіра, хутро

per (праеп. з acc.) – через, під час, по, через щось, в, з, на
percutio, cussi, cussum, ēre – пробивати, проколювати, ранили
pereo, ii, itum, īre – пропадати, гинути, зникати
perfero, tuli, latum, ferre – приносити, привозити, доносити, повідомляти
perfidia, ae, f – віроломність, невірність, зрада
perfugio, fugi, fugitum, ēre – прибігати, перебігати
perfugium, i, n – притулок
periculōsus, a, um – небезпечний
periculūm, i, n – небезпека, ризик
perinde – звідси, тому
periōdus, i, f – період
periphrasticus, a, um – перифрастичний, описовий
perītus, a, um – досвідчений, умілий, знаючий
permaneo, mansi, (mansum), ēre – залишатися, зберігатись, утримуватись
perpetuus, a, um – вічний, постійний
persōna, ae, f – особа, маска, особистість
persuadeo, suasi, suasum, ēre – переконувати, умовляти, спонукати
perturbo, avi, atum, āre – приводити у безлад, замішання, розладнувати
pes, pedis, m – нога, стопа (міра, віршова стопа)
petitio, ōnis, f – прохання, клопотання; (юр.) вимога, претензії
peto, ivi (ii), itum, ēre – старатися, дістати, прагнути, просити, вимагати
philosophia, ae, f – філософія
philosophus, i, m – філософ
piscis, is, m – риба
pious, a, um – благочестивий, добродушний, побожний

placeo, cui, citum, ěre – подобатись; *impers.* **placet** – хочеться, бажано
placidus, a, um – спокійний, миролюбний, слухняний
placo, avi, atum, āre – заспокоювати, мирити
plane – рівно, ясно
planities, ěi, f – рівнина
planta, ae, f – рослина, саджанець, розсада
planus, a, um – рівний, рівнинний
plebs, plebis, f – плебс, простий народ
plenus, a, um – повний, наповнений
plus (adv.) – більше, частіше, довше
poēma, atis, n – поема, поезія
poena, ae, f – покарання
poēta, ae, m – поет
pompa, ae, f – святковий похід, процесія
pomum, i, n – яблуко
pono, posui (posivi), ěre – класти, ставити
pons, pontis, m – міст.
pontifex, ěcis, m – понтифік, верхівний жрець
popŭlus, i, m – народ, юрба, населення
porta, ae, f – ворота, вхід
porticus, us, f – портик, колонада, крита галерея
porto, avi, atum, āre – носити, перевозити, ввозити
positio, ōnis, f – положення, постановка, твердження
possessio, ōnis, f – володіння, власність, маєток
possideo, sedi, sessum, ěre – мати, володіти
possum, potui, –, posse – могли, бути у змозі
post (praep. з acc.) – після, за, пізніше
posteaquam – після того як
postěri, ōrum, m – нащадки, потомство

posterior compar. до *posterus, a, um* – задній, наступний, останній
posteritas, ātis, f – майбутність, потомство
postulo, avi, atum, āre – вимагати, просити, намагатися
potens, ntis – сильний, могутній
potentia, ae, f – сила, політичний вплив
potestas, ātis, f – влада, державний пост
potio, ōnis, f – напій, пиття, ліки
potior, titus sum, iri depon. – заволодівати, володіти, мати владу
potior, ius (compar. до potis) – кращий, ліпший,
prae (adv.) – спереду, вперед
prae (praep. з abl., рідко з acc.) – попереду, перед, порівняно з
praecipito, avi, atum, āre – скидати, кидатись, падати, гинути
praecipue – переважно, особливо
praecĭlāre – дуже ясно, чудово
praecĭlārus, a, um – прекрасний, славний, знаменитий
praeda, ae, f – здобич, пограбування
praedico, avi, atum, āre – проголошувати, повідомляти, говорити
praedico, dixi, dictum, ěre – говорити наперед, попереджувати
praemium, i, n – нагорода, здобич
praesens, ntis part. praes. до praesum (adi.) – присутній, сьогоднішній, теперішній
praesentia, ae, f – присутність, наявність
praesidium, i, n – сторожа, захист, допомога
praesigno, avi, atum, āre – заздалегідь зазначати
praesto, stiti, stitum, āre – стояти попереду, стояти вище, виділятися, перевищувати

praesto (adv.) – тут, під рукою, напоготові

praetor, ōris, m – претор, начальник

premo, pressi, pressum, ěre – тиснути, топтати, стискати, пригнічувати

pretiōsus, a, um – дорогий, а, е; цінний, а, е.

pretium, i, n – ціна, вартість, цінність.

pridem (adv.) – колись, давно, раніше.

pridie – напередодні, раніше.

primus, a, um – перший, а, е; передній, я, е; головний, а, е; початковий, а, е.

princeps, cīpis (adi.) – перший, а, е; головний, а, е.

principātus, us, m – принципат, керівна роль, першість, гегемонія, імператорська влада.

principium, i, n – початок, походження, принцип, основа, елемент. а, е; минулий, а, е.

priscus, a, um – древній, я, е; прадідівський, а, е.

pristīnus, a, um – колишній, я, е; старий, а, е; древній, я, е; минулий, а, е.

prius – раніше.

privātus, a, um – особистий, а, е; приватний, а, е.

privo, avi, atum, āre – відбирати, позбавляти, звільняти.

pro (praep. з abl.) – відповідно, згідно, заради, для, за.

probo, avi, atum, āre – пробувати, оцінювати, схвалювати.

probus, a, um – чесний, а, е; скромний, а, е; порядний, а, е.

procedo, cessi, cessum, ěre – виходити, виступати, приходити, з'являтися.

procul – далеко, здалека.

prodeo, ii, itum, ěre – виходити, йти вперед, просуватися, виступати.

proditio, ōnis, f – зрада, запродаństwo.

proelium, i, n – битва, бій, війна.

professor, ōris, m – викладач, вчитель.

profundo, fudi, fusum, ěre – проливати, виливати, марнувати.

profundus, a, um – глибокий, а, е; високий, а, е.

prohibeo, bui, bitum, ěre – стримувати, перешкоджати.

promitto, misi, missum, ěre – обіцяти.

prope – близько, майже, певною мірою.

proprius, a, um – своєрідний, а, е; особливий, а, е; власний, а, е; приватний, а, е.

prospicio, spexi, spectrum, ěre – дивитись вперед, сторожити, уважно споглядати.

protego, texi, tectum, ěre – прикривати, приховувати.

proverbium, i, n – прислів'я.

provideo, vidi, visum, ěre – раніше побачити, передбачити, потурбуватися.

provincia, ae, f – провінція, область.

provoco, avi, atum, āre – викликати, пробуджувати, підбурювати, апелювати.

proximus, a, um (superl.) – найближчий, а, е; попередній, я, е.

prudens, entis (adi.) – свідомий, а, е; знаючий, а, е; розумний, а, е.

prudencia, ae, f – знання, наука, розсудливість.

prunus, i, f – слива.

publicus, a, um – народний, а, е; суспільний, а, е; державний, а, е.

puella, ae, f – дівчина, молода жінка.

puer, puēri, m – дитина, хлопчик, юнак.

pueritia, ae, f – дитинство, отроцтво.

pugna, ae, f – бій, бійка, боротьба.

pugno, avi, atum, āre – битися, боротися.

pulcher, chra, chrum – гарний, а, е; славний, а, е; благородний, а, е.

punio, ivi, itum, īre – карати, мстити.
purus, a, um – чистий, а, е; ясний, а, е;
світлий, а, е.
pyrāmis, idis, f – піраміда.

Qq

quadrīgae, ārum, f – квадрига,
колісниця.

quaero, sivi (ii), situm, ěre – шукати,
питати, досліджувати, вимагати,
потребувати.

quaestio, ōnis, f – питання,
дослідження, розгляд.

quaestor, ōris, m – квестор (в епоху
царів – слідчий або суддя; в епоху
Республіки і цезарів – вищий
фінансовий чиновник).

qualis, e – який, а, е.

qualitas, ātis, f – якість, властивість,
характер.

quam (adv.) – як, ніж.

quamquam – хоч, хоча; незважаючи на
те що.

quando – коли.

quandoquidem – тому що, оскільки.

quanto – наскільки, як.

quantum – скільки.

quantus, a, um – який, а, е
великий, а, е; такий, а, е великий, а, е.

quartus, a, um – четвертий, а, е.

quasi – начебто, наче, нібито.

que – i, i тому, і так, а саме.

quercus, us, f – дуб, жолудь.

querēlla, ae, f – скарга; судова скарга.

qui, quae (qua), quod – який, а, е.

quia – тому що, бо.

quid (adv.) – навіщо?, для чого?, чому
ж?

quies, ētis, f – спокій, відпочинок.

quiētus, a, um – тихий, а, е; спокійний,
а, е; бездіяльний, а, е.

quilibet, quaelibet, quidlibet – хто
тільки, що тільки; хто-небудь,

що-небудь.

quilibet, quaelibet, quidlibet – який, а,
е; котрий-небудь, котра-
небудь, котре-небудь.

quin – що не, чому не, хто не; який, а, е
не.

quis, quid – хто, який, а, е.

quisnam, quidnam – хто ж?, що ж?;
хто-небудь, що-небудь.

**quisque, quaeque, quidque (subst.),
quodque (adi.)** – кожний, а, е; всякий, а,
е.

quisquis, quaequae, quidquid – хто б
не, що б не; який, а, е б не; всякий, а, е
хто.

**quivis, quaevis, quidvis
(subst.) i quodvis (adi.)** – кожний, а,
е; будь-який, а, е; всякий, а, е.

quo (adv.) – куди, де, якою мірою.

quoad (adv.) – так далеко, як; так
довго, поки.

quod (adv.) – чому?, скільки?,
наскільки?

quod (coni.) – тому що.

quomodo – як, яким чином.

quondam – одного разу, колись, коли-
небудь.

quoniam – тому що, бо.

quoque – також.

quot – скільки.

quotannis – щорічно, кожного року.

quotidiānus, a, um – щоденний, а, е;
повсякденний, а, е; звичайний, а, е.

quotidie – щоденно.

quousque – доки, як довго, до якого
часу.

quum (cum) – коли, в той час як, з того
часу як, тому що, хоча.

Rr

radix, īcis, f – корінь. **rapīdus, a, um** – швидкий, а, е.

rapīna, ae, f – грабіж, захоплення.

rapio, rapui, raptum, ěre – хапати, вивирати.

rarus, a, um – рідкісний, а, е; незвичайний, а, е.

ratio, ōnis, f – розум, план, наука, теорія, вчення.

recedo, cessi, cessum, ěre – відходити назад, відступати.

recens, entis (adi.) – свіжий, а, е; недавній, я, є; останній, я, є.

recte (adv.) – прямо, вірно, справедливо. **rectus, a, um** – прямий, а, е.

rectum, i, n – вірне, розумне, справедливе.

recupero, avi, atum, āre – знову отримувати, знову завойовувати, відстоювати.

recuso, avi, atum, āre – відмовляти, відхиляти, протестувати.

reddo, reddidi, redditum, ěre – віддавати назад, повертати.

refugio, fugi, fugitum, ěre – бігти назад, втікати, відступати.

refugium, ii, n – втеча, відступ.

regālis, e – царський, а, е; розкішний, а, е.

regīna, ae, f – цариця.

regio, ōnis, f – область, район, кордон, межа.

regius, a, um – царський, а, е; розкішний, а, е.

regno, avi, atum, āre – царювати, панувати.

regnum, i, n – царська влада, царство, держава, володіння.

rego, rexi, rectum, ěre – правити, керувати.

religio, ōnis, f – релігійність, благочестя, святість.

remaneo, mansi, mansum, ěre – залишатися.

remedium, i, n – ліки, засіб.

remigro, avi, atum, āre – переїжджати, повертатися.

renovo, avi, atum, āre – оновлювати, поновлювати, омолоджувати.

repente – несподівано, раптом.

reperio, repperi (reperi), repertum, ěre – знаходити,

відкривати, знайомитись, отримувати.

repetitio, ōnis, f – повторення.

res, rei, f – справа, річ, предмет, влада, подія, вчинок.

rescribo, scripsi, scriptum, ěre – письмово відповідати, знову писати, переписувати.

respondeo, spondi, sponsum, ěre – відповідати, відгукуватись, узгоджуватись.

responsum, i, n – відповідь, заключення.

respublica (res publica), reipublicae – державні справи, держава, республіка.

restituo, ui, utum, ěre – зупинятися, відставати, вагатися, баритися.

retro (adv.) – назад, позаду.

reus, i, m – обвинувачений, позивач, винуватець.

rex, regis, m – цар, принц, владика.

rhetor, ōris, m – ритор, оратор.

rideo, risi, risum, ěre – сміятися, усміхатися, здаватися веселим.

ridicūlus, a, um – смішний, а, е; забавний, а, е.

robustus, a, um – твердий, а, е; міцний, а, е.

rogo, avi, atum, āre – питати, запитувати, просити.

rosa, ae, f – роза, троянда.

rostra, ōrum, n – ростральна трибуна.

rotundus, a, um – круглий, а, е; округлений, а, е.

ruber, bra, brum – червоний, а, е.

rumpo, rupi, ruptum, ěre – рвати, розривати, ламати, зносити.

Ss

sacer, cra, crum – посвячений, а, е; священний, а, е; таємничий, а, е.

sacerdos, ōtis, m – жрець.

sacrificium, i, n – жертва, жертвоприношення.

sacrifico, avi, atum, āre – приносити жертву.

saeculum, i, n – рід, покоління, епоха, період.

saepe – часто, багаторазово.

sal, salis, m – сіль, морська вода.

salsus, a, um – солоний, а, е; пересолений, а, е; гострий, а, е; їдкий, а, е.

salto, avi, atum, āre – танцювати, скакати.

saluto, avi, atum, āre – вітати, поздоровляти.

salveo, -, -, ěre – бути здоровим, добре себе почувати.

sanctus, a, um – посвячений, а, е; святий, а, е; недоторканий, а, е; бездоганний, а, е.

sane – розумно, дійсно, звичайно

sanguineus, a, um – кривавий, а, е; кровопролитний, а, е.

sanguis, ĩnis, m – кров, кровопролиття, різня.

sanitas, ātis, f – здоров'я, глузд, тверезість, спокій.

sano, avi, atum, āre – лікувати, гоїти.

sanus, a, um – здоровий, а, е; непошкоджений, а, е; виважений, а, е.

sapiens, entis – розумний, а, е; виважений, а, е.

sapienter – розумно.

sapientia, ae, f – виваженість, розум, мудрість.

sapio, ii (ivi, ui), -, ěre – мати смак, бути розумним.

satis (adv.) – достатньо, досить.

scaena, ae, f – сцена.

scaenicus, a, um – сценічний, а, е; театральний, а, е.

scando, scandi, scansum, ěre – підніматися, досягати, скандувати.

schola, ae, f – школа, навчальний заклад.

scientia, ae, f – знання, розуміння, вміння.

scio, ivi (ii), itum, ĩre – знати, вміти, розуміти, помічати.

scribo, scripsi, scriptum, ěre – писати, креслити.

scriptor, ōris, m – секретар, переписувач, письменник.

sed – але, однак.

sedeo, sedi, sessum, ěre – сидіти, засідати, залишатись.

sella, ae, f – крісло, престол, трон.

semel (adv.) – одного разу, один раз. **semper** – завжди, постійно.

senātor, ōris, m – член сенату, сенатор.

senātus, us, m – сенат, державна влада (рада).

senectus, ūtis, f – старість, старе покоління.

sensus, us, m – відчуття, почуття, здібність.

sententia, ae, f – думка, погляд, рішення.

sentio, sensi, sensum, ĩre – відчувати, сприймати, помічати, думати, вважати.

separātim – окремо, нарізно.

separatio, ōnis, f – поділ, відмежування.

separo, avi, atum, āre – відділяти, розділяти, відрізняти.

septimana, ae, f – тиждень.

serēnus, a, um – ясний, а, е; чистий, а, е; світлий, а, е.

series, ēi, f – ряд, низка.

servo, avi, atum, are – охороняти, зберігати.

servus, i, m – раб, невільник.

severe – суворо.

sevērus, a, um – суворий, а, е. **sex** – шість.

si – якщо.

sic (adv.) – так, таким чином.

sicut (sicuti) (adv.) – як, так як.

significo, avi, atum, āre – подавати знак, сигналізувати, помічати, означати.

signo, avi, atum, āre – позначати, відмічати, відрізняти.

signum, i, n – знак, відмітка, сигнал, команда.

silentium, i, n – мовчанка, тиша, спокій.

silva, ae, f – ліс, парк, сад.

silvester, tris, tre – лісовий, а, е; дикий, а, е; степовий, а, е.

similis, e – подібний, а, е.

simplex, icis – простий, а, е; чистий, а, е; прямий, а, е.

sine (praep. з abl.) – без.

singulāris, e – окремий, а, е; одинокий, а, е; єдиний, а, е у своєму роді; (*грам.*) однина.

sociētas, ātis, f – товариство, об'єднання.

solum (adv.) – тільки, лише.

solus, a, um – лише один, а, е; одинокий, а, е; безлюдний, а, е.

somnium, i, n – сон, сновидіння.

sono, ui, itum, āre – звучати, грати, шуміти.

sonōrus, a, um – дзвінкий, а, е; звучний, а, е; шумний, а, е.

sordidus, a, um – брудний, а, е; нечистий, а, е; ганебний, а, е.

sors, sortis, f – жереб, віщування, доля, участь.

specto, avi, atum, āre – дивитися, приглядатись, оглядати.

specūlum, i, n – дзеркало.

sperātus, a, um – очікуваний, а, е.

spero, avi, atum, āre – надіятися, очікувати, передбачати.

spes, ei, f – надія, сподівання.

spirītus, us, m – дихання, подув, вітер, дух.

spiro, avi, atum, āre – віяти, дути, шуміти, дихати.

stabūlum, i, n – стоянка, лігво, місце перебування, хлів, кошара.

statua, ae, f – статуя, колона.

statuo, tui, tutum, ěre – ставити, встановлювати; схвалювати, вирішувати.

statūra, ae, f – ріст, величина.

status, us, m – поза, позиція, стан, положення.

stella, ae, f – зірка, сузір'я, світлячок.

sto, steti, statum, āre – стояти, протидіяти, бути проти.

struo, struxi, structum, ěre – будувати, споруджувати.

studeo, ui, –, ěre – намагатися, вивчати, займатися чимось, прагнути до чогось.

studiōsus, a, um – старанний, а, е; пильний, а, е; відданий, а, е науці; вчений, а, е.

studium, i, n – старання, прагнення, заняття, наука.

stultitia, ae, f – глупота, дурість.

stultus, a, um – дурний, а, е; нерозумний, а, е; нерозважний, а, е.

suaavis, e – приємний, а, е; милий, а, е; солодкий, а, е.

sub (praep. з acc. і abl.) – під, внизу, під час.

subinde – зараз же після, слідом за цим.

subīto – несподівано, раптово, без підготовки.

subītus, a, um – несподіваний, а, е; неочікуваний, а, е.

subscriptio, ōnis, f – підпис.

subsidium, i, n – резерв, підкріплення, допомога, підтримка.

subter (adv.) – знизу, під.

subtilis, e – тонкий, а, е; дрібний, а, е; простий, а, е; точний, а, е.

sum, fui, esse – бути, існувати.

summarium, i, n – короткий виклад.

summus, a, um (superl. до superus) – найвищий, а, е; верхній, я, є; крайній, я, є; останній, я, є.

super (adv.) – нагорі, наверх, поверх.

super (praep. з acc. i abl.) – нагору, над, поверх, зверху.

superi, ōrum, m – небесні боги.

supra (adv.) – зверху, нагорі, вище, раніше.

surdus, a, um – глухий, а, е; німий, а, е; байдужий, а, е.

suspendo, pendī, pensum, ěre – вішати, підвішувати, піднімати.

suus, a, um – свій, своя, своє.

syllāba, ae, f – склад; **pl.** вірші.

symbolum, i, n – характерна ознака, печатка.

Tt

tabūla, ae, f – дошка, плита, таблиця, запис, протокол, акт, список.

taceo, tacui, tacitum, ěre – мовчати, зберігати мовчанку, не говорити.

talentum, i, n – таланти (грошова одиниця).

tango, tetigi, tactum, ěre – торкати.

tego, texi, tectum, ěre – крити, покривати, захищати, охороняти.

tellus, ūris, f – земля, суша, країна.

templum, i, n – храм, посвячене місце, святилище.

temporalis, e – тимчасовий, а, е; перемінний, а, е.

tenebrae, ārum, f – темнота, темрява, неясність.

teneo, tenui, tentum, ěre – тримати, володіти, досягати, мати.

tener, ěra, ěrum – м'який, а, е; молодий, а, е; ніжний, а, е.

terra, ae, f – земля, ґрунт, країна.

terreo, ui, itum, ěre – лякати, страшити, проганяти.

terribilis, e – страшний, а, е; жахливий, а, е.

terror, ōris, m – страх, жах, предмет страху.

testamentum, i, n – заповіт.

testis, is, m, f – свідок, очевидець.

testimonium, i, n – свідчення, показання.

thesaurus, i, m – скарб, схованка.

timeo, ui, -, ěre – боятися, лякатися.

tīmor, ōris, m – страх, боязнь, жах.

tolero, avi, atum, āre – переносити, витримувати, терпіти

totus, a, um – весь, вся, все; цілий, а, е.

tracto, āvi, ātum, āre – займатися, обговорювати, досліджувати.

tradūco, duxi, ductum, ěre – переводити, переміщати, переправляти.

tragoedia, ae, f – трагедія.

traho, traxi, tractum, ěre – тягнути, волочити, притягати, приводити.

tranquillitas, ātis, f – спокій, тиша, штиль.

tranquillus, a, um – тихий, а, е, спокійний, а, е.

trans (praep. з acc.) – через, за, з того боку.

transcribo, scripsi, scriptum, ěre – переписувати, передавати, записувати.

transeo, ii (ivi), itum, ĩre – переходити, переселятися, проходо-дити, переправлятися.

transfero, tuli, latum, ferre – переносити, перевозити, пересувати, перекидувати.

transporto, avi, atum, āre – переносити, пересувати, переміща-ти, переходити.

transvōlo, avi, atum, āre перелітати, пролітати, переноси-тися.

tribūnal, alis, n – трибунал, крісло, пам'ятник.

tribūnus, i, m – трибун.

tristis, e – сумний, а, е; похмурий, а, е; журливий, а, е.

tristitia, ae, f – сум, смуток, суворість, журба.

triumphālis, e – триумфальний, а, е.

triumpho, avi, atum, āre – мати триумф, ставати триумфатором, торжествувати.

triumphus, i, m – триумф, перемога, урочистість.

tum (adv.) – тоді, в той час.

turbo, avi, atum, āre – хвилювати, приводити в рух, в замішання, тривожити.

tutēla, ae, f – охорона, захист, покровительство.

tyrranus, i, m – тиран, деспот.

Uu

ubi (adv.) – де; (**coni.**) – коли, як тільки, після того як.

ubique (adv.) – всюди, скрізь.

ultimus, a, um – останній, я, є, крайній, я, є.

umbra, ae, f – тінь, тьма, темнота.

umērus, i, m – верхня частина руки до ліктя, передпліччя, лопатка.

undique (adv.) – звідусіль, з усіх боків.

unquam (adv.) – коли-небудь, інколи; non unquam – ніколи.

unguis, is, m – ніготь, копито, лапа.

unicus, a, um – єдиний, а, е; одинокий, а, е у своєму роді.

universālis, e – загальний, а, е, цілий, а, е.

universus, a, um – весь, вся, все; цілий, а, е; загальний, а, е.

urbs, urbis, f – місто, населення міста.

usus, us, m – користування, вживання, застосування, досвід, практика.

ut (підсил. uti)(adv.) – як;

ut ... ita – як ... так.

uter, utra, utrum – який, а, е з двох, якщо; який, а, е-небудь з двох.

uterque, utraque, utrumque – кожний, а, е із обидвох; і той, та, те і другий, а, е.

uti (adv.) – як.

utilis, e – корисний, а, е.

utilitas, ātis, f – користь, вигода

uva, ae, f – ягода винограду.

Vv – Zz

vacatio, ōnis, f – звільнення, визволення, воля.

vacuum, i, n – простір, пустота, вільне місце, вакансія.

vacuus, a, um – пустий, а, е; порожній, я, є; вільний, а, е; незалежний, а, е.

valde – сильно, дуже.

valeo, lui, itum, ēre – бути сильним, міцним, бути здоровим, мати силу, мати значення.

valetūdo, ĩnis, f – здоров'я, стан здоров'я.

validus, a, um – сильний, а, е; здоровий, а, е; міцний, а, е; сильнодіючий, а, е.

vallus, i, m – кіл, частокіл, огорожа.

variētas, ātis, f – розбіжність, різниця, різномірність.

varius, a, um – різний, а, е; різноманітний, а, е; перемінний, а, е.

vas, vasis, n – посуд, посудина.
vastitas, ātis, f – пустинність, спустошення.
vasto, avi, atum, āre – робити пустинним, спустошувати, розбивати.
vastus, a, um – пустинний, а, е; ненаселений, а, е; спустошений, а, е.
vates, is, m, f – пророк, віщун, ворожбит, співець.
vectigal, ālis, n – податок, збір.
vehiculūm, i, n – віз, повозка.
velociter – швидко, хутко.
velox, ōcis – швидкий, а, е; хуткий, а, е; моторний, а, е.
vendo, didi, ditum, ěre – продавати.
venenum, i, n – отрута, любовний напій, чари.
venio, veni, ventum, ĩre – приходити, приїжджати, прибувати.
ventus, i, m – вітер, буря.
verbum, i, n – слово, дієслово.
veritas, ātis, f – істина, правда, чесність. **vero** – дійсно, достеменно, звичайно.
verto, verti, versum, ěre – повертати, перевертати, крутити, обертати.
verum, i, n – правда, істина.
verum – але, однак, саме так, проте.
verso, avi, atum, āre – повертати, крутитися, обертатися.
versus, us, m – ряд, лінія, віршовий рядок, вірш.
versus (adv.) – у бік, в напрямку.
versus (praep. з acc.) – до, в напрямку до.
vertebra, ae, f – хребет, суглоб.
vertebrālis, e – хребетний, а, е; суглобний, а, е.
verum, i, n – правда, істина, правильність.
verus, a, um – істинний, а, е; дійсний, а, е; правдивий, а, е.

vesper, ěri (eris), m – вечір, вечірній час, захід.
vestimentum, i, n – одяг.
vestio, ivi (ii), itum, ĩre – покривати, одягати, наряджати.
via, ae, f – дорога, шлях.
victimā, ae, f – жертва, жертвоприношення.
victor, ōris, m – переможець.
victoria, ae, f – перемога.
video, vidi, visum, ěre – бачити, глядіти, помічати.
vigilia, ae, f – охорона, варта, сторожа.
villa, ae, f – вілла, маєток, дача.
vinco, vici, victum, ěre – перемагати, бути переможцем, перевищувати.
viola, ae, f – фіалка, фіолетовий колір.
vir, viri, m – муж, чоловік, людина.
vireo, ui, -, ěre – бути зеленим, зеленіти, бути сильним.
virgo, ĩnis, f – діва, дівчина, молода жінка.
virtus, ūtis, f – мужність, хоробрість, стійкість, рішучість, чеснота.
visito, avi, atum, āre – відвідувати.
visus, us, m – зір, погляд.
vita, ae, f – життя, спосіб життя.
vitium, i, n – помилка, недолік, провина, хиба.
vivo, vixi, victum, ěre – жити, прожити, дожити.
vivus, a, um – живий, а, е; живучий, а, е.
vix (adv.) – ледве, навряд чи.
vocabulūm, i, n – найменування, назва, слово.
vocalis e – голосний, а, е.
volo, avi, atum, are – літати.
volo, volui, -, velle – хотіти, бажати, надавати перевагу.
voluptas, ātis, f – задоволення, насолода.

volvo, volvi, volutum, ěre – котити, скочувати, повертати. **vos** – ви.

vox, vocis, f – голос, слово, вираз, термін.

vulgus, i, n – народ, натовп.

vulnero, avi, atum, āre – поранити, поражати, шкодити.

vulnus, ěris, n – рана, пошкодження, удар.

ГЛОСАРІЙ (українсько-латинський)

Аа

а *спол.* sed

або aut **але** sed

Бб

багато multa, us, um

батько pater, patris *m* (3) **бачити**
vidēre, video, vidi, vi- sum (2)

без sine (+*abl.*)

білий alba, us, um

боротьба palaestra *f* (1)

брати *дісл.* capēre, capio, cepi,
captum (3)

будинок domus *f* (4)

бути esse, sum, fui, (futum) *не- прав.*

Вв

в (*y*) in (+*ac.*, *abl.*)

ваш vestra, -tēr, -trum **ввижатися**
vidēri, videor, visus sum (2)

великий magna, us, um

весь omnis, omne

вже jam

ви vos

високий alta, us, um

виходити *їти геть* abīre, abeo, abii,
abītum *неправ.*

від a(b) (+*abl.*), e(x) (+*abl.*), de (+*abl.*)

війна bellum *n* (2)

він, вона, воно ille, illa, illud **вода**
aqua *f* (1)

входити venīre, venio, veni, ven- tum
(4)

Гг

гарний bona, us, um

говорити dicēre, dico, dixi, dic- tum (3)

голова caput, capītis *n* (3) **головний**
capitālis, capitāle

Дд

давати dare, do, dedi, datum (1) **два**
duae *f*, duo *m, n*

двері janua *f* (1)

де ubi

декілька aliquot

день dies *f* (5)

дивитися spectāre, specto, spec- tāvi,
spectātum (1)

дім domus *f* (4)

для pro (+*abl.*)

до прийм. 1) *напрямок* ad (+*ac.*); 2)
перед ante (+*ac.*)

добре *присл.* Bene

добрий bona, us, um

дорога via *f* (1)

друг amīcus *m* (2)

другий secunda, us, um

дуже admōdum

думати cogitāre, cogito, cogitāvi,
cogitātum (1)

Жж

жити vivēre, vivo, vixi, victum (3)

життя vita *f* (1)

Зз

з 1) *разом* cum (+*abl.*); 2) *віддалення*
ab (+*abl.*), ex (+*abl.*), de (+*abl.*).

за 1) *після* post (+*ac.*); 2) *на ко- ристь*,
замість pro (+*abl.*) **завжди** semper

зараз nunc

звісно certe

здаватися *ввижатися* vidēri, videor,
visus sum (2)

земля terra *f* (1)

знати scire, scio, scivi, scitum (4)

Іі

і (та) et, -que

інший, інша, інше alius, alia, aliud

іти ire, eo, ii, itum *неправ.*

Її

їсти edēre, edo, edi, esum (3)

Кк

книжка libꝛ m (2)

кожний, а, е quisque, quaeque, quodque

коли 1) *питальне* quando; 2) *відносне* cum

кохати amāre, amo, amāvi, amātum (1)

країна ora f (1)

Лл

любити amāre, amo, amāvi, amātum (1)

людина homo, homīnis m (3)

Мм

малий parva, us, um

мати *дієсл.* habēre, habeo, habui, habītum (2)

ми nos

мир pax, pacis f (3)

мислити *див.* **Думати**

мій mea, us, um

місто urbs, urbis f (3)

місце locus m (2)

могти potesse, possum, potui, (potūtum) *неправ.*

можна licet *impers.* **молодий** juvēnis, juvēne **мусити** debēre, debeo, debui, debītum (2)

Нн

на прийм. in (+ac., abl.)

навіть etiam

над super (+ac.)

народ popūlus m (2)

наш nostra, -tꝛ, -trum

не non

ні заперечна відповідь non **ніж** *спол.*

Quam

ніщо nihil

новий nova, us, um

Оо

обличчя facies f (5)

один una, us, um

око ocūlus m (2)

останній posterior, posterius **ось** ecce

Пп

перед ante (+ac.)

перетворюватися fīēri, fīo, fac- tus sum *semidep.*

перший prima, us, um

питання quaestio, quaestiōnis f (3)

під sub (+ac., abl.)

після post (+ac.)

по per (+ac.)

повний plena, us, um

потім postea

працювати laborāre, labōro, laborāvi, laborātum (1) **праця** labor, labōris m

(3) **при** apud (+ac.)

приходити venīre, venio, veni, ventum (4)

про de (+abl.)

Рр

рік annus *m* (2)

робити facēre, facio, feci, factum (3)

робітник vecturarius *m* (2) **робота**
labor, labōris *m* (3)

розуміти intellegēre, intellēgo
(intelligo), intellexi, intellectum (3)

рука manus *f* (4)

Сс

сам, сама, саме ipse, ipsa, ipsud **свій**
sua, us, um (*відносно 3 осо- би*)

світ mundus *m* (2)

світло *ім.* lux, lucis *f* (3)

себе до 3 особи se

серед inter (+*ac.*)

сила potentia *f* (1)

скло vitrum *n* (2)

слово verbum *n* (2)

справа *ім.* opus, opēris *n* (3)

ставати перетворюватися fiēri, fio,
factus sum *semidep.*

старий senex, senis *f,m,n*

стіл mensa *f* (1)

стояти stare, sto, steti, statum (1)

Тт

так sic

такий talis, tale **там** ibi

твій tua, us, um **тепер** nunc

ти tu

тисяча mille *sg.*, milia *pl.* **тільки**
solum

товариш socius *m* (2) **тоді** tum

той, та, те ille, illa, illud **тому** *присл.*
Inde

треба oportet *impers.* **три** tres *f,m*, tria
n

тут hic

Уу

уже jam

Хх

хороший bona, us, um

хотіти velle, volo, volui, vultum
(*anom.*)

хто quis? *m*, qui *m*, quae *f*

Цц

цей, ця, це hic, haec, hoc

Чч

час tempus, tempōris *n* (3)

через per (+*ac.*); trans (+*ac.*) **чи** aut

численний multa, us, um **чому** quare

чорний nigra, -ger, -grum

Шш

шлях via *f* (1)

Щщ

ще adhuc

що quid? quod **щоб** ut

Юю

юний juvēnis, juvēne

Я я є

go

як qui? Ac

який, яка, яке qui, quae, quod

якщо si

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

(алфавітний список)

Латинські

Abl. – ablatīvus, орудно-місцевий відмінок

Ac. – accusatīvus, знахідний відмінок

adj. – adjectīvum, прикметник

anom. – verbum anomāle, неправильне дієслово *compar.* – comparatīvus, вищий ступінь

conj. – conjunctīvus, сполучник

D., dat. – datīvus, давальний відмінок

defect. – verbum defectīvum, недостатнє дієслово

depon. – verbum depōnens, відкладне дієслово

f, fem. – feminīnum, жіночий рід

fut. – futūrum, майбутній час

G., gen. – genitīvus (genetīvus), родовий відмінок

grad. – gradus, ступінь

impers. – verbum impersonāle, безособове дієслово

indecl. – indeclināle, невідмінюваний

infin. – infinitīvus, інфінітив

m, masc. – masculīnum, чоловічий рід

n, neutr. – neutrum, середній рід

N., nom. – nominatīvus, називний відмінок

partic. – participium, дієприкметник

pas. – passīvum, пасивне

perf. – perfectum, перфект, перфектний

pers. – persōna, особа

pl. – plurālis, множина

praes. – praesens, теперішній час

semidep. – verbum semideponens, напіввідкладне дієслово

sg. – singulāris, однина

superl. – superlatīvus, найвищий ступінь

V. – vocatīvus, клична форма

Українські

відм. – відмінок

вул. – вулиця

див. – дивися

дієсл. – дієслово

етим. – етимологічний англійський відповідник до латинського сло- ва

запоз. – англійське слово, запозичене з латини знах. – знахідний

ім. – іменник

Ін. – Євангеліє від Івана

Лк. – Євангеліє від Луки Мк. – Євангеліє від Марка мн. – множина

н.е. – наша ера

неправ. – неправильне одн. – однина

перен. – переносно под. – подібне

пор. – порівняй прийм. – прийменник присл. – прислівник спол. – сполучник

ср. – середній рід

т.д. – так далі

т.п. – тому подібне

Бібліографія

1. Гаврило Л.М. *Latinam discere*. [Текст] : навчальний посібник з латинської мови для студентів факультетів іноземних мов. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2003. 101 с.
2. Лецькін М.О. Латинська мова: Методичний посібник для студентів I курсу спеціальності "Переклад" факультетів іноземних мов. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 112 с.
3. Литвинов В.Д. П'ятсот крилатих висловів. Тексти. Латино-український словник. Київ : Індоєвропа, 1993. 320 с.
4. Литвинов В.Д. Латинсько-український словник. Київ: Наука, 1998. 712 с.
5. Ухаль М. М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. 320 с.
6. Фомин, Борис Николаевич. *Lingua Latina* : учеб. для студ.-ист. ВУЗов. Одесса : Фотосинтетика, 2003. 296 с.
7. БОЛЬШОЙ ЛАТИНСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ [Электронный ресурс] URL: <http://linguaeterna.com/vocabula/>

Навчальний посібник

**Міжнародний гуманітарний університет
Арина Фрумкіна;
Ганна Адамова;
Людмила Кривда.**

ЛАТИНСЬКА МОВА

(для студентів філологічних спеціальностей)

Українською та латинською мовами

Підписано до друку 11.04.2024 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 11,62. Наклад 50 прим.
Зам. № 1104/1

Надруковано з готового оригінал-макета у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М. О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
Тел.: +38 (048) 703 11 86
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014